

Taşpınar

Haziran 2019 Sayı: 21

Taşpınar Afyonkarahisar Belediyesi
yayın organıdır.

Afyonkarahisar Belediyesi Adına Sahibi
Afyonkarahisar Belediye Başkanı
Mehmet ZEYBEK

Genel Yayın Yönetmeni

Süleyman KARAKUŞ

Yazı İşleri Müdürü

İhsan AKAR

Editör

Hasan ÖZPINAR

Tashih

Fevzi KAYA

Grafik-Tasarım

Ramazan GÖLCÜK

Zakire ŞAHİN

Katkıda Bulunanlar

Ahmet ÇOBAN

Şükrü ÇUBUK

Ramazan SEYMAN

İdare yeri

Afyonkarahisar Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Basın-Yayın Birimi

Tel: 0 272 214 22 23

Faks: 0 272 213 53 86

Baskı

KARAMAN OFSET

(0272) 215 22 37

Dergide yayımlanan yazı ve şiirler yazarların
düşüncelerini yansıtır.

Dergimiz ile ilgili her türlü fikir, öneri ve eleştirileriniz
için e-posta adresimiz:

basinyayin@afyon.bel.tr

Bu dergide yayımlanan tüm yazı ve görseller yazılı izin
alınmak şartıyla kullanılabilir ve kaynak gösterilmek
kaydıyla kısa alıntı yapılabilir.

Dergimiz 6 ayda bir yayınlanır.

3000 adet basılmıştır. ISSN 1305-4678

Editör'den

Dergimizin 21. sayısı, 2019 yılının ilk sayısı ile elinizdeyiz. Her sayımızda olduğu gibi yine birbirinden farklı konularla Afyonkarahisar'ın tarihine, kültür hayatına katkıda bulunuyoruz.

Yerel kültürü tanıtmaya, aktarmaya gayretiyle hazırlanan bu sayımızda yine ilk kez okuyacağınız konular, ilk kez göreceğiniz fotoğraflar ve belgeler yer alıyor.

Bu sayımızda neler var?

Türkçemize bir deyim kazandıran Con Ahmet'in hikâyesi, icatlara meraklı bir hemşerimizi tanıtırken, Afyonkarahisar'da müzecilik deyince akla gelen isimlerden birisi olan merhum Ahmet Topbaş'ı Erdoğan Emre kaleme alıyor.

Osmanlı son döneminde kurulan önemli bir teşebbüsün, Bolvadin Bankası'nı Muharrem Bayar hocamız incelerken, Kurtuluş Savaşı'nda ve Cumhuriyetin ilk yıllarında demiryolcuların anıları Hasan Tahsin Günek'in araştırmasının 2. bölümünde yer buluyor.

Korunması gerekli önemli bir kültür varlığı olan Frig Vadisi'ndeki Kaya Anıtları Ahmet İlaslı'nın bir araştırması.

Tarihi semtlerde tarihi evler deyince akla gelen ince bir detayı, kapı tokmaklarını Dumlupınar Bilim ve Sanat Merkezi öğrencisi Eda Altıntaş ve öğretmenleri Mazhar Ünal, Mehmet Yılmaz'ın kaleminden okuyabilirsiniz.

Hikâyemizde var bu arada. Mehmet Ünal Taşpınar 1960'lı yıllar'dan güzel bir sevda öyküsünü kaleme almış.

Şuhut'a dair araştırmalarıyla tanıdığımız Tarık Özaşkın geçtiğimiz günlerde yayımlanan bir kitabı, "Seyyahların Gözünden Afyonkarahisar"ı inceliyor.

Geride bıraktığımız aylar içerisinde Taşpınar'ın yazı ailesinden önemli bir ismi kaybettik. Geçmiş sayılarımızda pek çok yazısına yer verdiğimiz, sadece çocukluk ve ilk gençlik çağını Afyonkarahisar'da geçirmesine rağmen pek çok hemşerimizden daha fazla Afyonkarahisar'lı, Afyonkarahisar'ı çok seven kıymetli bir araştırmacı, Ankara Koleksiyoncular Derneği Yönetim Kurulu üyesi, GÜLSEREN MÜNGAN YAVUZTÜRK hanımefendi 5 Şubat 2019 günü vefat etti. Geride kalan ailesine sabır dilerken hazırladığı kısa bir yazıya dergimiz sayfalarında yer vererek son vazifemizi yerine getirmiş oluyoruz.

Tavanarası, Arşivden Yapraklar, Esnaf Hikâyesi, şiirler ve daha fazlası dergimizin içinde.

Keyifle okumalar dileriz.

Not: 20.sayımızda "Afyonkarahisar Eski Hapishanesi" başlıklı makalemizin son paragrafında sehven Ankara Karşıyaka Hapishanesi yazılmıştır. Doğrusu Ulucanlar Cezaevi olacaktır.

Hasan ÖZPINAR

İÇİNDEKİLER

FRİGYA'NIN
EŞSİZ FRİG
ANITLARI

16

Eski Simalar-
AHMET TOPBAŞ

31

Abdülkadir
Geylani Külliyesi

40

Unutulan Bir
Kültürümüz: Kapı
Tokmakları

45

Tavanarası

67

4 Türkçeye Bir Deyim Kazandıran
Afyonkarahisarlı CON AHMET
Hasan ÖZPINAR

12 Hikaye İçde Dalı
Mehmet Ünal TAŞPINAR

15 Şiir - AŞURE GÜNÜ
Yoksul DERVİŞ

16 FRİGYA'NIN EŞSİZ FRİG ANITLARI
Ahmet İLASLI

20 Hemşehrimiz Dr. H.C.Y. İnş. Müh.
Orhan Yavuz ile 4. Söyleşi
Röportaj: Hasan ÖZPINAR

30 Arşivden Yapraklar
Savcı TÜRKMENÖĞLU

31 Eski Simalar - AHMET TOPBAŞ
Erdoğan EMRE

39 Şiir - AFYONKARAHİSAR İMARET CAMİİ
Muhammed Burak TUNAY

40 Abdülkadir Geylani Külliyesi
Fevzi KAYA

45 Unutulan Bir Kültürümüz: Kapı Tokmakları
Eda ALTINTAŞ-Mazhar ÜNAL-Mehmet YILMAZ

49 Kadim Kent Bolvadin Bolvadin
İktisad-ı Osmani Şirketi/Bankası
Dr. Muharrem Bayar

54 ESKİ DERGİLERDEN - Kanlı Ellerde Pek Çok
İzdirap Çeken ve Fakat İstiklâl Mücadelelerine
En Şerefli Bir Sahne Olan Afyon Karahisar
Osmanlıca aslından çeviren: Doç.Dr. Ahmet KARATAŞ

56 HABERLER

58 Hatıralarda Kalan Bir Eğitim Yuvası
Afyon Tarım Meslek Okulu (Lisesi)
Ali ÇELEBİ

61 Bir Esnaf Hikâyesi - Lülecioğlu Lokantası
Hasan ÖZPINAR

62 Kozluca Köyü Hüseyin Ağa Camii
Abdülkadir KALENDEROĞLU

65 Geçmiş Zaman Olur Ki
Prof. Dr. Recep ASLAN

67 Tavanarası
Hasan ÖZPINAR

68 İstiklal Harbinden Bir Öykü Çoban Ali
Hasan ÖZPINAR

70 Harabat ehlini hor görme,
Defineye malik viraneler var
Süleyman KARAKUŞ

73 Afyon İstasyonuna Dair Kısa Bir Anlatı
Gülseren Mungan Yavuztürk

74 Afyonkarahisar Ağzından Sözcükler
Banu AÇIKGÖZ -Yaşar Güngör AÇIKGÖZ

76 Demiryolcuların Hatıralarında - Büyük Taarruz
Esnasında Büyük Çobanlar - Afyonkarahisar
Hattının Tamiri - 2
Hasan Tahsin GÜNEK

85 "Tarih Boyunca Seyyahların Gözünden
Afyonkarahisar" ÇOK GEZEN Mİ BİLİR
ÇOK OKUYAN MI?
Tarık ÖZAKŞIN

89 Bize Ulaşan Yayınlar

94 Memleket Manzaraları

96 Afyonkarahisar Mutfağından

Bir Esnaf Hikâyesi
Lülecioğlu Lokantası

61

Kozluca Köyü
Hüseyin Ağa Camii

62

ÇOK GEZEN Mİ
BİLİR ÇOK
OKUYAN MI?

85

Bize Ulaşan
Yayınlar

89

Memleket
Manzaraları

94

BAŞKANDAN

MEHMET ZEYBEK
Belediye Başkanı

www.afyon.bel.tr

[/afyonkarahisarbelediyesi](https://www.facebook.com/afyonkarahisarbelediyesi)

[/afyonbelediyesi](https://twitter.com/afyonbelediyesi)

[/afyonkarahisarbelediyesi](https://www.instagram.com/afyonkarahisarbelediyesi)

[/afyonkarahisarbelediyesi](https://www.youtube.com/afyonkarahisarbelediyesi)

Afyonkarahisar'da yerel tarih ve kültür deyince ilk akla gelen yayın olan Taşpınar'ın yeni sayısıyla merhaba.

Afyonkarahisar Belediyesi pek çok konuda olduğu gibi kültürel bakımdan da şehrin sürükleyici gücü. Bugüne kadar ortaya koyulan çalışmalar bunun bir göstergesi.

Taşpınar Dergimiz de kentimizin kültürel değerlerinin tanıtımı anlamında önemli bir boşluğu dolduruyor. Her sayısında dopdolu içeriği ile keyifle okunan araştırmalar ve röportajlar derginin ilgili hemşehrilerimizin vazgeçemediği bir yayın olma özelliğini bizlere gösteriyor.

Şehirlerimiz alt ve üst yapısıyla kalkınırken, insanımızın da şehri, kültürünü, geçmişini tanımasını, yabancı olmasını ve sevmesini istiyoruz. Bu çalışmalarımız kapsamında kültürel, tarihi hayatımızdan kesitlerle ve birbirinden ilginç konu başlıklarıyla zengin bir içerik taşıyan dergi hazırladık ve şehrimizin tarihini, kültürünü, edebiyatını, sanatını, hafızasını somutlaştırmaya çalıştık. Nitekim atasözünde söylediği gibi "Söz uçar, yazı kalır".

Dergimizde imzası olan, katkıda bulunanlara teşekkürlerimi iletiyorum. Her zaman olduğu gibi okurlarımızın da fikirlerini, önerilerini bizlere iletmesini bekliyoruz.

Yeni sayılarda buluşmak dileğiyle keyifli okumalar dilerim.

Türkçeye Bir Deyim Kazandıran Afyonkarahisarlı **CON AHMET**

HASAN ÖZPINAR*

hasanozpınar03@gmail.com

*Çoğumuz duymuş mudur
bilmiyorum fakat orta yaşlarda
olanlar muhakkak şu deyim
bilirler “Con Ahmet’in devir daim
makinesi”*

Peki Türkçemize böyle bir deyim kazandıran Con Ahmet’in Afyonkarahisar’lı bir saatçi ustası olduğunu biliyor muyuz?

Pek çoğumuzun “hayır” dediğini duyar gibiyim. Aslına bakarsanız yıllar önce Beldemiz Dergisi’nde rahmetli Kemal Bayık’ın anılarını okuduğumuzda ismine rastladığımız Con

Ahmet’in hemşehrimiz olması bize de çok ilginç gelmişti. Türkçemize bir deyim kazandıran hemşehrimizin kendi memleketinde unutulması çok acıydı.

Con Ahmet lakaplı Ahmet İdemen aslen Afyonkarahisar’ın Sandıklı ilçesi’nden olup genç yaşlarında şehre yerleşmiş ve uzun yıllar boyunca şehrimizde saat tamirciliği ile iştigal etmiştir. Pek çok kaynakta yeralan ve aslı Kemal Bayık arşivinde olan Afyonkarahisar Mevlevi Camii’nin yangın sonrası 1906 yılı açılış fotoğrafında da görülen Con Ahmet aynı zamanda bir Mevlevi’dir. Rivayetlere göre kıtlık yıllarında evinde pancardan toz şeker

Mevlevi Türbe Cami açılışında-1906

* Mevlevihane Müze Sorumlusu
Araştırmacı-Yazar

imal eder ve onu kullanırmış. Ahmet Ustanın "CON" lakabı muhtemelen 1900'lerin başlarında hayli taraftar bulan Jön Türkler akımından gelmekte olsa gerek.

Gelin bundan sonrasını uzun yıllar Saatçi Con Ahmet Usta'nın çıraklığını yapmış, eski Mevlevilerden, rahmetli Kemal Bayık'ın anılarından aktaralım.. Anıların sahibi Kemal Bayık'ın babası eski Afyonkarahisar müftülerinden, Kurtuluş Savaşı sırasında büyük hizmetlerde bulunmuş rahmetli Hüseyin Bayık, annesi ise eski Ulucami Medresesi Müderrislerinden Çil Hafız Hoca'nın kızı Cemile Hanım'dır. 1904 yılında Afyonkarahisar'da doğmuştur. 1983'te vefat etmiştir. Yunan işgali sırasında mektep talebesi olan Kemal Bayık şunları aktarıyor;

"İşgal dolayısıyla mektep tatil edilmiş, artık derse devam imkanı kalmamıştı. Bu sıralarda tanışmış olduğum Neyzen Çerkez Nuri Dede'nin kardeşi, Otpazarı Camii imamı Mahmut Hoca bana "artık harp ne zaman biter, mektepler ne zaman açılır, ne olur bilinmez; oğlum bir zanaat sahibi olman gerekir" diyerek beni saat tamiratına teşvik etti ve öğretti. Sonradan yeğeni Con Ahmet Usta ile tanıştırdı ve Con Ahmet Usta'nın çırağı oldum.

Ustamın şimdiki Bedesten karşısında Kasaplar içine doğru dükkânı vardı. Orada esas mesleğimi öğrendim. Ustam son derece zeki ve sanatkâr bir insandı, harp dolayısıyla malzeme yoktu, gerçi saat adedi de azdı fakat ustam bulunmayan bir malzeme adeta icad ederdi; küçük saatçi tornasında şemsiye telinden saatin direğini tornada yapar ve takardı. Mesleğin bütün inceliklerini bana da öğretti.

Ustam sonraları devridaim makinesi fikrine takıldı. Ömrünün son zamanlarına kadar kendisi ve kardeşi Ali İdeman Dede'de 'sonradan Otpazar Camii yanındaki dükkânımda ki ustam' bu

Con Ahmet'in Çırağı Kemal Bayık

makinaı icad etmek için kısıtlı imkanları ile ve saatçi tornası yardımıyla yaptığı parçalarla devridaim makinasını yaptı.

Con Ahmet ustamın yaptığı bu makinaı sonraları 1930'larda (doğrusu 1926) Cumhuriyet Gazetesi yardımı ile bütün Türkiye duydu, fakat üniversite yetkilileri bu makinaı yapmanın mümkün olmadığını; çünkü mekanik bir makinaı

verilen enerjinin zamanla sürekli sürtünme dolayısıyla kaybolacağını ve tek bir enerji ile bir makinaı devamlı çalıştırmanın mümkün olmadığını savundular ve İstanbul'da üniversitede halk huzurunda yapılan bir denemeyi bile ilgiyle takip etmediler. Böyle bir aletin yapılması halinde Beyazıt Meydanı'nda kendilerini asacaklarını söylediler.

*O zaman İtalyanlar Con Ahmet Usta'ya müracaat ederek Onu İtalya'ya davet ettiler ve özel laboratuvarlarda bu makineyi daha modern ve hassas aletlerle yapmasını, patentine yüklüce bir para vereceklerini ısrarla belirtmelerine rağmen Con Ahmet Ustam bunu kabul etmedi. Gerçekte ustamın makinasının temel esası, saat nasıl zembereği boşalırken bir enerji meydana getirirse o enerji ile bir zembereği kurmak ve tekrar boşalan bir saat zembereği ile yeni bir zembereği kurarak ilk başlatılan bir hareketi devamlı bir hale getirme düşüncesi idi."*¹

Kemal Bayık'ın ustası Con Ahmet' hakkında hatırladıkları bu şekilde.

Gelin biz bu olayı dönemin gazetelerinden takip edelim.²

Ahmet Usta 1926 yılının Kasım ayı içerisinde-

¹ Erdoğan Emre "Kemal Bayık'ın Yaşam Öyküsü", Beldemiz Dergisi- sayı 37 Aralık 1994 s.22-26

² Osman Bahadır "Con Ahmet Bey'in Zatülhareke'si Yerinden Kıpırdamadı" Cumhuriyet Bilim Teknik 15.12.2006 tarihli sayısı

16 Teşrinisani 1926 tarihli haber

de yanına kardeşi Ali Dede'yi de alarak trenle İstanbul'a gider. Amacı Darülfünun'da (Üniversite) bilim heyeti huzurunda uzun zamandır üzerinde çalıştığı Devir Daim Makinesi'ni sunmaktır.

Esasen Con Ahmet Usta İstanbul'a gelişinin öncesinde müteaddit defalar Darülfünun'a başvurarak iddiasını ispat etmek istemiş, önceleri bu isteğe kulak tıkayan yöneticiler sonunda Fen Fakültesi hocaları huzurunda bu icadı görmek istediklerini bildirmişlerdir.

Cumhuriyet Gazetesi'nin 16 Teşrin-i sani (Kasım) 1926 tarihli nüshasının birinci sayfası bu icadın heyet huzurunda gösterileceğini haber vermektedir.

Bir Mucit ve Bir İcat Daha!

Jön Ahmet Bey, Darülfünun müderrislerine bugün makinasını ve icadını gösterecek.

Afyonkarahisarlı Jön Ahmet Bey namında bir mucit, icat ettiği zatülhareke (kendi kendine hareket eden) makinalarını yüklenip İstanbul'a gelerek Darülfünun'a müracaat etmiş ve iddiasında;

"Felsefede şüphe ve fende araştırma bir nura doğru koşma demektir. Vele ki mevhum (kuruntu) olduğu tasavvur edilse dahi, bir ilim adamının yorgun bir mucidi dinlemesi her halde o ilme bağlılığın icap ettirdiği vazifelerdendir. Maalesef bendeniz çeşitli tecrübelerimle anladım ki, Darülfünun kürsülerini işgal eden muhterem müderrislerimiz hayatı yalnız manivela (kaldıraç) kanunu-

nun merceğinden görmekte ve bunun ötesine çıkan iddiaları bir nevi hezeyan ve küfür telakki etmektedirler. Bendeniz diyorum ki, bugün manivela kanununa üstün gelen bir fenni hakikat bulunmuştur ve makinası da mevcuttur. İşte makinemi ilim ve fen erbabına iddiamı isbat sadedinde meydana koyuyorum. Bunu müteakip mütekâmil (daha gelişmiş) kısmını da teşhir edeceğim" demektedir.

Jön Ahmet Bey'in iddiasını nazar-ı itibara alan Darülfünun Divanı, Fen Fakültesi müderrisler meclisi huzurunda Jön Ahmet Bey'i iddiasını ispat davet etmiştir. Jön Ahmet Bey bugün saat 14'te icadını meydana koyarak Darülfünun Fen Fakültesi müderrislerine manivela kanunundan üstün bir fenni hakikatı bilfiil isbat eyleyecektir.

Allah, işini doğru götürsün!³

Con Ahmet Usta'nın heyet huzurunda yaptığı bu gösteri ertesi gün yani 17 Teşrin-i Sani 1926 tarihli gazetede etraflıca yer tutar.

Hikmet (Fizik) Kanunları Alt Üst mü Olacak? Con Ahmet Bey Dün Darülfünun' da Tecrübeler Yaptı.

17 Teşrinisani 1926 tarihli haber

³ Cumhuriyet Gazetesi 16 Teşrin-i Sani 1926

Con Ahmet isminde Afyon-karahisarlı bir zat, birkaç gün evvel Darülfünun'a müracaat ederek, mihanikte (mekanikte) seni bir hakikat, bir kanun keşfettiğini ve buna dayanarak bir alet vücuda getirdiğini, Darülfünun müderrisleri huzurunda da denge ve manivela kanunlarını alt üst eden tecrübelerini yapmaya ve aleti teşhir etmeye hazır olduğunu iddia etmişti. Bu iddiayı, Darülfünun Divanı nazar-ı dikkate alarak Con Ahmet Bey'i dün tecrübelerini yapmak ve iddiasını isbat etmek için Darülfünun'a davet etmişti.

Con Ahmet Bey dün Fen Fakültesi'ne gelmiş ve Darülfünun müderrislerinden müteşekkil bir heyetin huzurunda iddiasını tekrar etmiştir. Con Ahmet Bey, makinesinin ufak bir numunesini de getirdiğini ve tecrübeye hazır olduğunu söylemiştir.

Con Ahmet Bey, dengede bulunan bir manivelanın, kollarından birisinin uzatılması veya kısaltılması halinde dengenin baki kalabileceğini iddia etmektedir. Aletini de bu esasa dayanarak vücuda getirmiştir. Yani Ahmet Bey, yoktan enerji yaratılabileceğini söylemektedir.

Dünkü tecrübeye Darülfünun müderrislerinden birkaç zat ve Mihanik (Mekanik) Enstitüsü reisi mösyö Mentere de hazır bulunmuştur. Con Ahmet Bey sandığından kat ettiği aletin numunesini çıkarmış, izahat vermiş ve fransızcaya tercüme edilen bu sözleri mösyö Mentere dikkatle dinlemiştir. Mucidin aleti, yan yana kovulmuş eşit çapta iki çarktan ibarettir. Bu çarklardan biri bir devir yaptığı zaman diğeri aynı zamanda bir buçuk devir yapmaktadır.

Mucit, aletine bu hareketi ne suretle verdiğini gizlemekte ve bunun en mühim nokta olduğunu söylemektedir. Çünkü bu şartlar altında böyle bir hareketin dişli çarklar vasıtasıyla elde edilmesi

13 Kânunuevvel 1929 Akşam

Killi petrol

Con Ahmet beyin bulduğu maden ne imiş?

Con Ahmet B. tarafından Eskişehirde bir maden keşfedildiğini yazmıştık. Bu maden numuneleri darülfünun fen fakültesi kimya şubesinde tetkik edilmiş, görülen lüzüm üzerine arziyat enstitüsüne gönderilmiştir. Maden parçaları kül renginde elle kırılacak kadar yumuşaktır.

Maden arziyat mühendisleri tarafından tetkik ve tahlil edilmiştir. Nihayet bu madenin petrolü kilden ibaret olduğu anlaşılmıştır. Kil parçaları içinde yüzde 14 buçuk kadar petrol vardır.

Con Ahmet B. arziyat enstitüsüne davet edilmiş, kendisinden izahat alınmıştır. Con Ahmet B. bu madenin sathı arza bir yerde bulunduğunu söylemiştir. Killi petrolar Uşak, Kediz arasında bulunmaktadır.

Mamafih bu madenden petrol çıkarmak masraflı olacağından istifade kabil olamayacaktır.

mümkün değildir.

Con Ahmet Bey çarkların her birine eşit miktarda ağırlıklar tatbik edilerek denge elde edilebileceğini iddia etmektedir. Mihanik Enstitüsü reisi mösyö Mentere dengenin temininin mümkün olabileceğini söylemiş fakat bu şartlar altında makinenin işleyemeyeceğini iddia ederek demiştir ki;

- "Her iki çarkına, düşey yönde eşit kuvvetler, mesela bir kiloluk iki kuvvet tatbik edelim ve dengenin tesis ettiğini kabul edelim. Eğer bir tarafa dengeyi bozacak surette bir parça fazla bir kuvvet, mesela bir iki gram ilave ettiğimiz zaman bu denge bozulur ve çarklar döner, yani makine harekete gelirse o zaman iddia isbat edilmiş olur. Fakat bu mümkün değildir. Tahakkuk edecek olursa bütün mekanik prensipleri yıkılmış olur.

Con Ahmet Bey işte bunun olabileceğini söylemiş ve tecrübenin daha mükemmel bir surette yaptığı diğer bir aleti üzerinde icra edilmesini istemiş, bu aleti yalnız izahat vermek için getirdiğini söylemiştir. Bu meraklı tecrübe Perşembe günü Darülfünun'da müderrisler ve mösyö Mentere önünde yapılacaktır. ⁴

ÜÇÜNCÜ YAZI

Zatülhareke makine yerinden bile kımıldamıyor.

Con Ahmet Bey'in İddiası Meğer Bir Efsane İmiş! Dün Darülfünun Konferans Salonu'nda İkinci Bir Tecrübe Daha Yapılmış ve Maalesef Fizik Kanunlarını Alt Üst Edecek Alet İşlememekte İnat Etmiştir.

⁴ Cumhuriyet Gazetesi 17 Teşrin-i Sani 1926

Fen âlemini alt üst edecek bir keşifte bulunduğunu iddia eden Con Ahmet Bey dün Darülfünun'da dönmekte inat eden makinesini işletmeye çalışırken (Sağdan ikinci Burhanettin Sezerar, üçüncü Con Ahmet)

Devir Daim Makinesi denemesi

Fizikte yeni bir kanun bulduğunu iddia ederek Darülfünun 'a müracaat eden Afyonkarahisarlı Con Ahmet Bey, iki gün evvel müderrisler huzurunda makinesi hakkında izahat vermiş ve asıl tecrübeyi düne ertelemişti.

Dün saat 13.30'a doğru Fen Fakültesi bahçesi, fizik prensiplerini alt üst edecek olan (?) tecrübeleri görmeye gelen birçok meraklı kimselerle dolmuştu. Biraz sonra kapıda, sırtında tahta bir sandık taşıyan bir hamal, arkasından da Con Ahmet Bey göründü.

Herkes merakla ona bakıyor, kendisini henüz tanımayanlara; "işte bu, işte bu!" diye izahat veriliyordu.

Nihayet sandık açıldı, alet meydana çıktı. Bu, geçen seferki aletten başka bir şey değildi. Yalnız çarkları çıkarılmış, yerine iki yeni çark konmuş ve bunların da çevreleri yivli yapılarak uçlarına ağırlık takılacak olan iplik geçirilmişti.

Con Ahmet Bey, bugün için makinesinin mükemmel bir numunesini getireceğini vaat etmiş olduğunu, fakat henüz ikmale muvaffak olamadığını, fakat bununla da tecrübelerin kolaylıkla yapılabilceğini anlatıyordu.

Konferans salonuna Fen Fakültesi reisi Hüsnü Hamit, Elektroteknik müderrisi Burhanettin, Fizik Enstitüsü reisi mösyö Mentere ve diğer müderris beyler de geldiler. Alet yüksek bir yere koyuldu ...

Mösyö Mentere dün de, iddia edilen şeyi izah ederek gelenlere dedi ki;

- "Mösyö bunu yapabileceğini iddia ediyor. Biz kendisinden bir hareket tecrübesi istiyoruz. Sükunet tecrübesi bir şey ifade etmez. Tekrar ediyorum, bu denge tesis etse de hiçbirşey ifade etmez. Muhakkak bir hareket tecrübesi yapılmalıdır."

Fizik Enstitüsü reisinin sözlerini Burhanettin Bey tercüme etti ve ilaveten dedi ki;

- Evet, çünkü dengede ve sükunette vukua gelen (oluşa gelen), hareket halinde vukua gelenden büsbütün başkadır."

Fen Fakültesi reisi Hüsnü Hamit Bey’de etrafındakilere böyle bir şeyi yapmasının katiyen mümkün olmadığını söylüyor ve diyordu ki;

- ‘‘ Bu gibi şeyler dinlemeye bile mütehammil (dayanılır) şeyler değildir. Fakat memleketimizde şimdiye kadar böyle bir iddiada bulunan zat bu olduğu için burada kendisini dinliyoruz. ’’

HEYECANLI BEKLEYİŞ

Tecrübe başlayacaktı. Con Ahmet Bey’in kardeşi Ali Bey, beraber getirilen 50’şer gramlık iki ağırlığı çıkardı. Laboratuvarдан getirilen hassas bir terazi ile bunların eşit ağırlıkta olmadığı meydana çıkınca herkeste bir hayret başladı. Con Ahmet Bey bu gramları bir eczahaneden aldığını iddia ediyordu. Nihayet Darülfünun laboratuvarındaki dirhemlerle tecrübenin yapılmasına karar verildi.

Bütün gözler heyecanla alete çevrildi. Hareket ettirici kuvvet yerine geçmek üzere bir tarafa 25 gram, diğer tarafa da 10 gram koyan Con Ahmet Bey’in bira-deri Ali Bey, çarklara iple bağlı olan ağırlığı eliyle aşağı doğru şiddetle çekerek aleti harekete getirmek istedi; yani bir ilk kuvvet veriyordu. Buna itiraz edildi. Fakat itiraza lüzum yoktu. Çünkü çarklar dönmek değil, yerinden kımıldamamıştı bile. Fizik kanunlarını alt üst edecek alet maalesef işlememekte inat ediyordu.

Con Ahmet bey
Bu defa da yeni ve yanar bir maden keşfetmiş!

Con Ahmet bey yeni bir keşifte bulunmuştur. Bu seferki keşif kendiliğinden hareket eden makine değildir, bu yeni, görülmemiş bir maddedir.

Con Ahmet Bey şimdi Afyonkarahisarında bulunmaktadır. Oradaki asıl vazifesi silah tamirciliğidir. Boş kaldığı zamanlar şehir civarında maden taharriyatı ile meşgul oluyor.

Con Ahmet bey bu taharriyatı esnasında kurşuni renkte bir madde bulmuş, bu maddeyi derhal Darülfünun fen fakültesine göndermiştir. Yeni madde sert olup ateşe gösterildiği zaman derhal yanmaktadır.

Con Ahmet B. bu maddenin şimdiye kadar fen aleminde meşhul olduğunu iddia etmektedir. Darülfünun fen fakültesi bu maddeyi alelusul tahlil etmektedir.

Con Ahmet B. bundan bir müddet evvel de Afyon civarında zengin demir madenleri keşfettiğini iddia etmişti. Aynı zamanda bu keşfiyatından İktisat vekâletini de haberdar etmiştir.

Con Ahmet B. son bulduğu maddenin nümunelerini şehrimizde maden işle alâkadar bir ecnebi grubuna da göndermiştir.

14 Teşrinisani 1929 Akşam

15 Kânunuevvel 1929

Katran çıkarılacak

Petrollu kilden nasıl istifade edilecek

Con Ahmet B. tarafından darülfünun arziyat şubesine gönderilen maden nümunesinin “litum” olduğu anlaşılmıştır. Bu maden Eskişehir civarında 15 kilometroluk bir saha dahilinde bulunmaktadır.

Bu maddeden sanayide ne suretle istifade edilecektir. Bu hususta kimyager Nurettin Münşi B. şu izahatı vermiştir:

— Petrollu kil tabakalarına litum derler. Bu maddeden katran istihsal etmek mümkündür. Belediye faaliyeti için harice binlerce lira katran parası veriyoruz. Bu parayla Eskişehir civarındaki litum madenlerini işletmek kabildir.

Sorulan suallere Ahmet Bey, sırf aletin mükemmel olmaması yüzünden tecrübenin muvaffakiyet ile neticelenmediğini söylüyordu. Con Ahmet Bey üçüncü bir tecrübe daha yapacaktır.⁵

Yazar Aydın Boysan “Yaşama Sevinci” isimli kitabında olayı birazda mizahi bir şekilde dönemin Teknik Üniversite hocalarından Hikmet Binark’ın ağzından şu şekilde anlatır.

“Con Ahmet”in, devri daim makinesi, buluşu, yeri göğü inletirken, bir bilimsel kurul kurulmuş, makineyi incelemeye almış... Bakmışlar ki, makine elektrik ve buhar enerjisi kullanılmadan çalışıyor... Ancak!!! Evet, bir ancak var! Con Ahmet Bey, elini masanın altına sokmuş, bir şeyi çevirip duruyor, makine çalışıyor.

“Bu ne yahu?” demişler “Hani enerjisiz çalışacaktı?”

Con Ahmet Bey boynunu bükmüş:

“Canım efendim, ben emekli bir adamım, boş oturacağıma kolu çevirsem, kıyamet mi kopar?”⁶

Olayın mizahi yönü bir yana bastsın günlerce Con Ahmet’in bu icadı üzerine yayınlar yapar, bu proje gerçekleşmese de basın sonraki yıllarda da Con Ahmet Usta’yı gündemde tutmaya devam eder. Gerek dünyada ve Türkiye’de yeni yapılan buluşlar, gerekse Con Ahmet Usta’nın yeni araştırmaları Türk basınının ondan bahsetmesi için yeterli bir sebeptir.

Bu tarz haberlerin ilk örneği 24 Mart 1929 tarihli Akşam Gazetesi’nde “Yeni Bir Con Ahmet’mi?” başlığı ile çıkmıştır. Haberde Büyükdada’da oturan bir kaptanın keşfinin otuz sayfa tutan planlarını Seyrisefain (Denizyolları) müdürü Sadullah Bey’e

⁵ Cumhuriyet Gazetesi 19 Teşrin-i Sani 1926

⁶ Yaşama Sevinci Aydın Boysan Bilgi Yayınevi Ankara 1998

verdiği ve planlara göre vapurların burunlarına takılacak bir pervane ile iskelelere rahatlıkla yanaşabileceği belirtilmektedir.⁷

Devir Daim makinesi macerasının üzerinden 3 yıl geçmişken basın-yayın organları yeniden Con Ahmet Usta'nın buluşlarına yer vermektedir.

14 Teşrinisani (Kasım) 1929 tarihli Akşam Gazetesi'nde Con Ahmet'e dair şu haber vardır.

*"Con Ahmet Bey Bu Defa da Yeni ve Yanar bir maden Keşfetmiş"*⁸

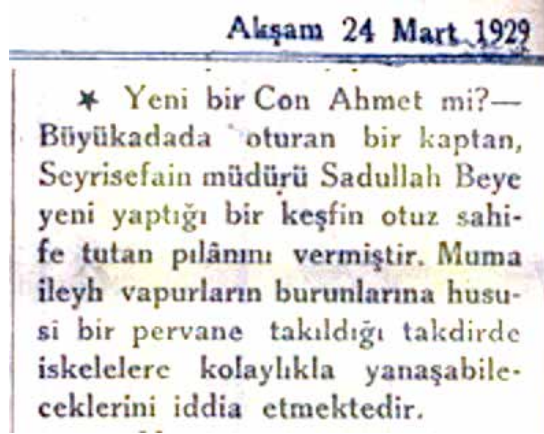
Haberin içeriğinden Con Ahmet Bey'in Afyonkarahisar'da olduğu ve asıl işi olan silah tamirciliğine devam etmekle birlikte boş zamanlarında maden araştırmalarıyla meşgul olduğu bildirilmektedir. Aradan geçen yıllarda Afyonkarahisar yakınlarında zengin demir madenleri keşfettiğini bildiren ve bu keşfinden İktisad Vekaleti'ni (Maliye Bakanlığı) haberdar eden Con Ahmet Usta yine boş durmamıştır.

Bu defaki keşfinin kendiliğinden hareket eden bir makine olmayıp görülmemiş bir maden olduğu ve ustanın bulunduğu bu madeni incelenmek amacıyla Darülfünun'a da gönderdiği yazılmaktadır. Habere göre sert bir maden olan bu yeni buluş ateşe gösterildiğinde yanmakta ve usta buluşundan ecnebi bir maden şirketini de haberdar etmiştir.

Con Ahmet Bey'in incelenmek üzere Darülfünun Fen Fakültesi'ne gönderdiği bu yeni madenin analizleri Aralık ayı içerisinde yapılmış ve 13 Kanunuevvel (Aralık) 1929 tarihli Akşam Gazetesi'nde *"Killi Petrol-Con Ahmet beyin bul-*

⁷ Akşam Gazetesi 24 Mart 1929

⁸ Akşam Gazetesi 14 Teşrinisani 1929

duğu maden ne imiş?" başlığıyla haber yapılmıştır.⁹

Haberde, Con Ahmet Beyin Eskişehir yakınlarında bulunduğu madenin Arziyat Enstitüsü'nde incelendiği ve kül renginde elle kırılacak kadar yumuşak olan bu madenin içinde yüzde 14 oranında petrol ihtiva eden kil olduğu belirtilerek Con Ahmet Bey'in enstitüye davet edilerek kendisinden izahat alındığı bildirilmektedir. Ahmet Bey açıklamasında bu madenin Arza yakın bir yerde bulunduğunu ve aynı zamanda Uşak-Gediz arasında bulunduğunu belirtmektedir.

Gazete haberin sonunda bu madenden petrol çıkarmanın çok masraflı olacağından istifade edilemeyeceğini yazmaktadır.

Bu haberin üzerinden fazla bir zaman geçmeden

sadece 2 gün sonra 15 Kanunuevvel (Aralık) 1929 tarihli Akşam Gazetesi bu hususta bir kimyagerden aldığı açıklamayı haberleştirmektedir.¹⁰

"Katran Çıkarılacak-Petrollü kilden nasıl istifade edilecek" başlıklı haberde Con Ahmet Bey'in bulunduğu bu madenin "litum" olduğu ve Eskişehir civarında 15 km'lik bir sahada bulunduğu yazılmaktadır. Gazetenin fikirlerine başvurduğu kimyager Nurettin Münşi Bey bu madenden katran elde edilebileceğini ve bu sayede binlerce liranın yurdumuzda kalacağını söylemektedir.

1930 yılında İzmir'e giderek bir İtalyan'la anlaşılan Con Ahmet devir daim makinesini burada imal etmeye çalışır. "Makinenin tıkr tıkr işleyeceğinden ve ergeç keşfinin bütün dünyada mühim bir inkılap yapacağından emin bulunan" ustanın bu girişimin-

⁹ Akşam Gazetesi 13 Kanunuevvel 1929

¹⁰ Akşam Gazetesi 15 Kanunuevvel 1929

den de bir sonuç çıkmaz.¹¹

Con Ahmet'in buluşlarına dair haberler bunlarla sınırlı kalsa da sonraki yıllarda adı farklı vesilelerle ama hep yeni buluşlarla gündeme gelmeye devam etmiş. Kimi zaman bir gazetenin köşe yazarı onu anmış, kimi zaman piyasaya çıkan yeni bir mucit hep akıllara Con Ahmet'i getirmiş.¹²

Bu başarısız denemeden sonra Ahmet Usta bu konuda ki çalışmalarını sürdürür fakat bir türlü istediği sonucu alamaz ve söylentiye bakılırsa en sonunda Bakırköy Ruh ve Sinir Hastanesi'ne yatırılır ve Mazhar Osman tarafından tedavi edilir.¹³

Nuri Dede oğlu Ahmet Rıza İdemen (Con Ahmet) 12 Kasım 1950 günü vefat etti ve Afyonkarahisar Asri Mezarlığına defnedildi.¹⁴ Ondan geriye bir dönem dillere pelesenk olan bu deyim kaldı.

Kemal Bayık'ın anlatımına göre son derece zeki ve zanaatkar bir insan olan Ahmet Usta buluşunu çalıştırmayı başaramadı ama adının nesiller boyu sürmesini başardı. Yıllardır Türk halkı işe yaramayan buluşlar için "Con Ahmet'in Devir Daim Makinesi" deyimini kullanır oldu, yeni araştırmaları hep şüpheyile karşıladı.¹⁵

Türkçemize girmiş bu deyim uzun yıllar sonra tekrar gündeme geldi.2006 yılında gazetelere verilen "Erke Dönergeci" ilanlarıyla¹⁶ başlayan merak ve sonrasındaki haberlerle tekrar gündeme gelen Con Ahmet'in Devirdaim Makinesi nihayetinde başka bir vesile ile gazete manşetlerinde de yer aldı.

21 Ocak 2011 tarihinde dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Ardahan'daki mitinginde muhalefet için ifade ettiği "*Anadolu'da, hiçbir işe yaramayan buluşlar için bir benzetme yapılır;*

¹¹ Vakit Gazetesi 25 Mayıs 1930

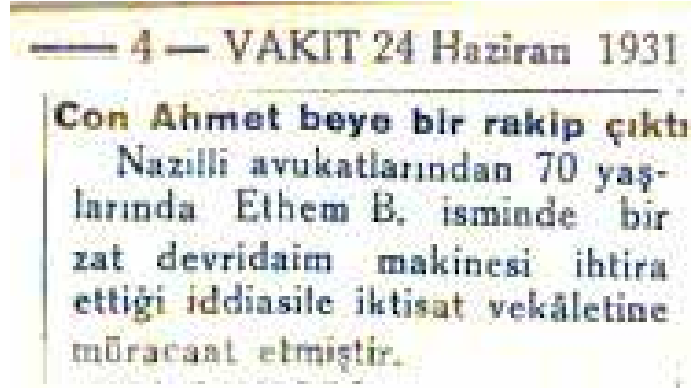
¹² Vakit Gazetesi 24 Haziran 1931

¹³ "72 Yıl Süren Erke Bilmecesi" Haşim Söylemez, Aksiyon Dergisi 27 Kasım 2006

¹⁴ Afyonkarahisar Belediyesi Mezarlıklar Müdürlüğü Arşivi

¹⁵ "Yeni Bir Con Ahmet Daha" Akşam Gazetesi 21 Kanunuevvel 1933

¹⁶ <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/erke-nin-bulusu-con-ahmet-in-makinesi-mi-5481745>

eskiler bunu çok iyi bilir. 'Con Ahmet'in devri daim makinesi' derler. Bunların ekonomiye buldukları kaynak da işte tıpkı 'Con Ahmet'in devri daim makinesi'ne benziyor." cümleleri ertesı gün pek çok gazetede manşetlerde yer buldu.

Bilim adamı veya bilimle uğraşan bir kişi olmamasına rağmen neredeyse 1 asır önce Afyonkarahisar'da kendi kendine çalışan bir makine tasarlamaya kalkan bununla da yetinmeyip başka araştırmalar da yapan Con Ahmet bize kalırsa önemli bir iş başarmıştır. Sıradan insanların bilimle uğraşmaları, keşif ve icat yapmaya çalışmaları, teknolojiyi merak etmeleri buluşları beraberinde getirmiştir. Con Ahmet Usta'da bu yolu açan isimlerden birisidir.

Uzunca bir yokuş vardı. Parke taşlı. Bana uzun geliyordu belki de; küçük-tüm, kısa pantolonla gezdiğim yıllar.

Sekiz-on yaşlarında. Ne güzeldi o günler. Ören yerleri, bağlar, bahçeler, ağaçlıklı, gölgelik boş arsalar. Mahallede arkadaş çok. Mahalleli çok!.. Hısım-akraba sanırsın hepsini. Dar sokaklar, birbirini gözetlercesine birbirinin içine bakan evler. Kiremitlerini sayabilecek kadar yakın, samimi; iki, üç katlı ahşap evler. O evlere şimdi köşk diyorlar, malikâne diyorlar, dubleks, tripleks diyorlar. Bizim için sadece ev'di hepsi... Konak dendiğini biliyor, köşk dendiğini hatırlamıyordum. Köşk dediğin paşada, padişapta olurdu.

Dediğim gibi; ev'di hepsi.

Uzatmayalım; mahallemiz, bildiğiniz mahalleydi işte. Cumhuriyet İlkokulu'ndan yukarı çık, Kuyulu Camisi'ni geç, merdivenli sokak... Hani, oturaklı kızak kaydığımız yokuş...

Ve komşularımız... Güzel komşularımız...

Güzel kızlar, kadınlar, yakışıklı delikanlılar, afili beyler, kravatlı efendiler, güngörmüş yaşlılar, dedeler, nineler, mini mini bebeler... Küçücük dünyamızın küçük- büyük insanları; komşularımız... Hele hele üniformasız bekçilerimiz; ağabeylerimiz!.. Filmlere, romanlara, hikâyelere konu olmuş; gece gündüz demeden mekânlarından mahalleyi gözetleyen, ceketi omzunda olmasa da meccanen mahalleyi ve mahalleliyi koruma-kollama-gözetleme görevi yapan ağabeylerimiz! O ağabeylerimizin gözetleme kuleleri: Kah-

vehanelerimiz!.. Masaya attığın iskambil kâğıdı seçilemeyecek kadar sigara dumanına boğulmuş, tavşankanı çaylarıyla meşhur kahvelerimiz...

Yarışmalara katılmasalar da- birbirleriyle güzellikte yarışarcasına güzel, endamlı, süslü ablalarımız!.. Ama bir tanesi vardı ki 'Fahriye Abla şiiri' ona yazılmıştı sanki. "Bu, afyon ruhu gibi baygın mahalleden"... Asıl baygın olan bizlerdik. (Abilerden sonra tabi.) Aygın; baygın...

Ezberimizdeydi o mısra: "Ne güzel komşumuzdun sen, Fahriye abla!"

Cumbadan görüldüğünde kaş-göz çalışırdı; 'Baksana, çıktı!' O yürürken 'ığde dalının salınışı gibi' derdi Servet Abi. Aramızda 'İğde Dalı' kaldı adı. Güleçti. Önümüzden geçerken hep gülümserdi: 'Al lan beni; anana inat, varacam sana! Hadi al artık!' Kıpkırmızı kesildiğimi hissedirdim. İfrit olurdu Servet abi. "Ah ulan, ah! Bana dese de, kapıp kaçırısam bi gün!"

Yokuştan inişi seyre değerdi mahallenin küçük yaramazları olan bizler için bile.

Başını yerden kaldırmadan, ayakkabısının ökçelerini kırmadan yürümeye çalışması taşı incitmemek için yürüyor hissi veriyordu. Servet abi buna 'keklik gibi sekiyor' derdi. Bir de Cumartesi günü sinemaya giderse 14,30 matinesine... Şıp! Servet abi orda. Filim önemli değil. Zaten filmi değil, İğde Dalı'nı seyretmeye giderdi.

Erkekler ayrı tarafta otururdu sinemada. Aynı havayı solumak bile haz veriyordu Servet Abi'ye. Yanına dahi yaklaşmıyordu; biliyoruz ama o, ne masallar anlatırdı çıkınca.

"Haftaya Zeki Müren'in filmi var; beraber ona gideceğiz." Zeki Müren'in filmi varsa kadınlar kaçırmazdı zaten. Ama İğde Dalı'nın Servet Abiyle gideceğine kimse inanmazdı. İnanmış gibi yapardık hep. Yine öyle yaptık.

Servet abi kunduracıda çalışıyordu. Biz onun çömezleri gibiydik mahallede. Briyantini saçları, geniş paça pantolonu, kocaman tokalı kemeri hep ilgi alanımızdı. Ona benzemek için onu taklit ederdik. Taklit ederdik yanlış olur; özenirdik ona. Bu yaşta ne onun gibi

briyantinli saç, ne bol paça pantolon giyebilirdik. Saçlarımız ise üç numara... Bizi kollayıp gözetmesi, bizim onun gibi olmaya çalışmamız... Biraz mahalle abisine özentisi, biraz anlatacak heyecanlı konular... E, bizim de anlatacak masallarımız oluyordu böylece mahallede yaşlılarımız arasında. Servet abi mahallenin Ayhan Işık'ı idi. Ahmet Tarık Tekçe ve Hüseyin Baradan'dan mahalleyi kollamak, koruyup gözetmek onun göreviydi sanki. Hele İğde Dalı'nın etrafında kuş uçuşsun istemezdi. Bizden rakipleri hakkında jurnal beklerdi. Onun hafiyeleriydik. İğde Dalı Uzunçarşı'dan aşağı salınmaya başladı mı, hafiyelerinden biri kunduracı dükkânının önünde biter; ya 'İğde Dalı' ya da 'keklik' diyerek Servet abiyi uyarırdık. Önlüğünü attığı gibi dükkândan fırlardı Servet abi:

"Gene nereye gider bu kız!" Kükrer gibi.

Kız, dükkân dükkân dolaşır; bizim yön ise peşinde, vitrinin dışından olan biteni seyrederek camda saçlarını düzelterek. Dört parmakla saçlarını tarar gibi düzeltirdi. Üç numara tıraşımızla bile o hareketini tekrarlardık arkadaşlar arasında. Kolunu bir atışı vardı ki saçlarını eliyle tararken. Öf ki öf! Bayılırdık. Dedim ya; her hareketine özenirdik. Fakat bize öyle gelirdi ki 'kızın Servet Abi'de ne gönlü vardı; hatta ne de ondan haberi! Biz yine de masallarını dinliyorduk can kulağıyla. Sanırım o zamanki aklımızla hovardalık öğrendiğimizi sanıyorduk. Bir de olmasını arzuladığımız bir masal, bir film gibi hoşumuza gidiyordu bu.

Genç Hafiyeler (Servet Abi bize öyle diyordu) olarak acı gerçeği hangimizin söyleyeceği hakkında uzun tartışmalardan sonra Servet Abi'yi bir Pazar günü kahveden çağırmak ve jurnal iletmek bana düştü yine: Düşünlerde türkü söyleyen başka mahalleden bir delikanlı İğde Dalı'na ilgi duyuyordu. Mahallenin kadınları uzun zamandır bildikleri bu haberi biz çocuklardan saklıyorlarmış meğer. Bir düşünce tanışmışlar. Çarşıdaki bir pastanede buluştukları dahi konuşulmuş kadınlar arasında. Hatta kızın da gönlü var gibiymiş ama ailesi kabul etmiyormuş. 'Davulcuyla zurnacıya kız mı verilir' diyerek. Bu haberlerin ne kadar doğru, bilmiyorduk ama Servet Abi kudurdu duyunca.

"Nasıl olur, lan! Vururum o pisliği! Öldürürüm billah!" Durup durup "Öldürürüm ikisini de!" diye haykırıyordu. Biz sus-pus; köşeye büzülüydük

Ateş fışkıran gözlerle bize baktıkça suçluymuşuz gibi kenara köşeye büzülüydük.

Servet Abi kızıp köpüredursun; bir süre sonra, bizden önce daha kötü bir haberi kendisi almış: 'Kız, delikanlıya âşık. Türkücü kızı kaçırmış ve evlenme aşamasındalar.'

Bu defa Servet Abi mahallenin namusu için peşlerinden gitti. Mahallenin namusu için mi, kendi namus meselesi yaptığı için mi, racon gerektirdiği için mi, bilinmez.

Günlerce sürdü arama. Ne polis, ne jandarma, ne ailesi, ne de Servet Abi'nin araması netice verdi. Sonunda Servet Abi sanki mahalleyi terk etti. Kimseden yardım istemedi, kimseyle görüşmez oldu, uzun bir süre evine kapandı, kahveye, arkadaşlarına bile uğramaz oldu. İstirabıyla baş başa kaldı. Hayata, her şeye, herkese küstü.

Günler sonra jandarma 'izlerini buldu' dediler. İzlerini diyorum, çünkü İğde Dalı 'kendi isteğimle geldim' deyince ailesine durumu haber vermekten başka yapılacak bir şey yokmuş. Öyle dediler.

"Vuracağım onları! Öldüreceğim ikisini!" diye bağırıp çağırdı. Servet Abi kahvede ve atladı trene peşlerinden gitti.

Yine bir hafta kadar geçti. Servet Abi'den de, İğde Dalı'ndan da, Türkücü'den de haber alınamadı bu zaman zarfında. Bütün mahalle merak içindeydi. Kadınlar toplantılarında, erkekler kahvelerde türlü senaryolar üretmekteydi. Servet Abi'nin kulağına gitmesin ama mahallede 'kızın ailesi inat etmesin artık' denmeye başlandı bile.

Dedi-kodu mekanizması çalışmaya başladı. Türkücü'yle kızı öldürdüğü falan söyleniyordu.

Servet Abi'yi her açıdan gözden çıkarmışlardı anlaşılan. Tam 'anlaşılan gözden çıkarmışlardı' dediğimiz sırada indi trenden Servet Abi.

Türkücü ile İğde Dalı yanındaydı. Şaşıp kaldık. Çarşıda pastaneye girdiler birlikte.

Servet Abi mahalleye girdiğinde korkudan ağzımız kurudu. Yalnızdı.

"Eyvah! Vuracak ikisini de!"

Önce kahveye girdi. Başka birisi gibiydi. Bakışlarını tanımaz olmuştuk dışardan kahveyi gözetirken. 'Kesin vuracak! Tabanca almaya girdi oraya' benzeri laflar duyuyorduk. Bir sigara içti. Kimseyle konuşmadı, kimseyi yanaştırmadı yanına, kimseye selam bile vermeden bir süre öylece sigara ve çayla donuk donuk baktı yere.

Bir ihtiyara doğru seslendi: “Hacı Amca!” Ve ekledi: “Kalk, şu kızın evine gidelim. Ailesiyle görüşeceğim.”

İkiletmedi Hacı Amca: “Peki, evlat.”

Kahveyi, kahvedekileri ve camdan içeriği izleyen bizleri nasıl tarif edebiliriz size? Bir şey anlamadık ki! “?” “?”

Evin etrafında bekleyen jurnalcilerine (yani bizlere): “Pastaneden alıp gelin ikisini!” dedi. Ne demekti bu? Buz kesildik. Biz getireceğiz. Servet Abi vuracak. Çömezleri olarak biz de bu yaşta onunla birlikte suça ortak olduğumuzdan hapse mi gireceğiz?

Kaçmak istedik; “Aile affetti!” dedi. Kimse anlamadı bunun anlamını. Biz de! Aile affeder,

Allah bile affeder. Servet Abi affeder mi ki?! Tedirgindik. Hiçbir şey anlamamıştık. Sevinsek mi, üzülsek mi bilemeden pastaneye koştuk. Yine keklik gibi sekerek geldi İğde Dalı.

Türkücü’nün koluna girmişti. Yaklaşıyorlardı birbirlerine ama bizim gözümüzde ona en yakışan Servet Abi olacaktı. Filmin jönü Servet Abi olmalıydı.

Boynu bükük yürüdük arkalarından İğde Dalı’nın salına salına yürüyüşünü seyrederekten.

Ne oldu evin içinde, ne konuşuldu, Hacı Amca mı konuştu, Servet Abi mi, silah mı, silahlar mı, bilmiyoruz. Hiç gürültü patırtı da gelmedi evden.

Epey bir zaman sonra Servet Abi ile Hacı Amca çıktı, konuşmadan hızlı adımlarla köşeye doğru gittiler. Yüzlerinden sevinçli mi, üzüntülü mü olduklarını anlamak mümkün değildi. Köşeden sonra kayboldu ikisi de. Bütün mahalle, kahvedekiler de dâhil; gecenin geç vaktine kadar sadece yorum yaptık. Ortak zannımız şuydu: ‘Evde herkesi öldürdü. Hacı Amca’nın konuşmasını da yasakladı ki; adam ağzını açmadan evine gitti.’

Sabahı zor etti mahalleli.

Kahve geç açıldı o sabah. Akşamki yorumlar çeşitlenmişti. Her kafadan bir ses... Radyo dahi açılmadı. Çıt yoktu. Sessizce çay, kahve, sigara içilmekteydi. Taa ki Hacı Amca kahveye gelene kadar. Jurnalciler olarak okulu kırmıştık. Ders dinleyecek halde değildik. Üstelik meraktan ölüyorduk.

“Oh be!” diye adeta haykırdı kahvedekiler sonunda. Sevinçle bağırıyorlardı. Kahveci coştı: “Çaylar, kahveler benden!” Dayanamadık, ilk ve son defa kahveye daldık:

“N’olmuş amca?”

“Hadi, siz okulunuza! Her şey yolunda!”

Rahatladık diyemem ama korkmamız gereken bir şey olmadığını anlamıştık. ‘Şimdilik bu kadarı yeter’ diyerek çıktık kahveden.

Rahatlamasına rahatlamıştık ama o günden sonra ne mahallede, ne kahvede, ne çarşıda, ne kunduracı dükkânında Servet Abi’yi gören olmadı. Ne zaman ve nereye gittiği hakkında her zamanki gibi herkes bir şey söylüyordu. Gerçek şu ki; bizim Ayhan Işık, Ahmet Tarık Tekçe, Hüseyin Baradan beklerken Önder Somer’e yenilmişti. Bunu kabullenemezdi; ihtimal ki; şehirden bile gitmişti. Bir daha gören olmadı.

Günler sonra öğrendik:

Servet Abi bakar ki kız türkücüyü istiyor. Bağrına taş basarak, mahalleli ve kızın ailesini ikna etme ağabeyliğini üstlenmiş. Tutmuş kollarından ikisinin de “Ben anlatırım; hallederim ben!” deyip, alıp gelmiş kaçtıkları yerden. Varmış kızın ailesine Hacı Amca’yla “Bu böyle olacak! Olmalı!” deyip, kestirip atmış. Aile ‘gık’ bile demeden “Peki” demiş. Demiş ama Hacı Amca’nın anlattığına göre bir ağlamadığı kalmış bizim Ayhan Işık’ın. Kendini zor tutmuş o evde. Ve “Bu çocuklar size emanet. Kılına zarar gelmesin.” diyerek işaret etmiş:

Hacı amca, hadi gidelim.”

Kalkmışlar.

Servet Abi, İğde Dalı, Türkücü, Hacı Amca, hatta biz jurnalciler için bile uzun süre ne masallar anlatıldı, bilseniz, mahallede. Hâlâ da anlatılmakta... Kitaplara sığmaz dedi -kodular var.

Hangisini anlatayım...

Ne fayda; olan Servet Abi’ye oldu. Mahallenin hem yakışığı, hem yakışıklısı gitti. Tadı-tuzu gitti. Bizim idolümüz gitti.

Ne fayda!

Çıktım iğdenin dalına

Dal kırılıverdi

Vardım yârin yanına

Yar darılıverdi.

**

İğde dalı gevrek olur

Basmaya gelmez

Elin kızı nazlı olur

Küsmeye gelmez.

AŞURE GÜNÜ

Hak Halili, Bacı Sultan, Pir Kadir
Evliya erenler hazıru nazır
Burada görüldü İlyasla Hızır
İbretle durdular aşure günü

Kemalettin, Celal, Raşit Çelebi
Ferruh Dede, Arif, Hüsrev Çelebi
Sevenlerin burada atıyor kalbi
Huzura durdular aşure günü

Huşu ile kıldık orada Cumayı
Saygı ile andık Mehmet Semayı
İmam Hüseyini ol Kerbelayı
Mersiyeyle andık aşure günü

Hak Halili kızı ol Zehra bacı
Yüzyıllardır gönüllerde miracı
Kazanın başında Meliha Bacı
Bizimle durdular aşure günü

Selahaddin Çelebi'nin nişanı
Artıyor her zaman şöhreti şanı
Mevleviler gülü, gülbedehşanı
Hepsi derildiler aşure günü

İkiyüz senelik bir çağımız var,
Mevlevi tekkesi ocağımız var
Afyon çelebisiyle bir bağımız var
Bugünde gördüler aşure günü

Seksen küsur vilayetten geldiler
Birer tabak aşureden aldılar
Elbette içenler şifa buldular
Sultan Divani'nin aşure günü.

Karacalar ortaöğrenin pirleri
Hep toplandı erenleri erleri
Yüzlerinden balkıyordu nurları
Parladı ziyası aşuresinde

Seksen küsur vilayetten gelenler
İçip aşureden şifa bulanlar
Sultan Divaniyi gerçek bilenler
Kaynayıp coştular aşure günü

Aşık Yoksul Derviş der ki burası
Doğudan batıdan gel gel çağrısı
Altıyüz senelik gönül sofrası
Her zaman serildi aşure günü.

Yoksul Derviş

FRİGYA'NIN EŞSİZ FRİG ANITLARI

Ahmet İLASLI*

Yazıma bu güne kadar hep yazılmakta olunan Frig ve Frigya konusunu aydınlatarak başlamak istiyorum.

Frigler M.Ö. 9.yy.dan beri var olan ve merkezleri Gordion olan Avrupa kaynaklı oldukları söylenen, Anadolu'da devlet konumuna gelmiş bir topluluktur. M.Ö.7.yy. da yıkılmalarına rağmen bölgemizde kültürel kavramıyla varlığını sürdürmektedir. Bu kültürel varlığı sırasında, bölgemizin jeolojik özelliklerinden ve ana tanrıçaları Kübelenin dağ ile olan bağlantısından dolayı, kayalık alanlara yerleşmişler ve bu kayaları kutsal sayarak, tapınak ve mezar odaları yapmışlardır. Dolayısıyla kültürel özelliklerini dini özellikleriyle birleştiren Frigler, siyasi olarak tamamen bittikleri halde, kültürel ve dini olarak izlerini, yeni oluşan daha sonraki siyasi konumdaki devletlerde de (Roma-Bizans) devam ettirdikleri görülmektedir. Bu nedenle bölgenin adı Frigya olarak kalmıştır.

Frigler M.Ö. 7. ve 6. yy.larda, Afyonkarahisar-Eskişehir-Kütahya illerini kapsayan bölge içinde yaşamışlar, bu yaşantılarını sürdürdükleri yaklaşık 200 yıl boyunca, yaptıkları ve bıraktıkları eserleri ve kültürleri, hala bizlerle birlikte yaşamaktadır.

Yaşamaktadır diyorum, ama görünen o ki, bu güne kadar korunarak gelmiş olan anıtsal eserleri, günümüzde koruyamamak, onların doğanın yapmış olduğu tahriplerinden daha çok, insanların yapmış oldukları yapay tahribatlarla yok olmak

* Emekli Arkeolog

Aslantaş-Fotoğraf: Tanju Tetik

üzere olduklarını görmek, bizleri ve bölgeyi gezmeye gelenleri, kısacası bu konuya duyarlı olan herkesi üzmektedir.

Dünyada eşi benzeri olmayan bu nadide, eşsiz ve tek olan eserlerin çoğunluğu ilimizde bulunmaktadır. İhsaniye ilçemizin sınırlarındaki bu anıtsal eserler şunlardır: Aslantaş, Yılantaş, Maltaş, Kumcaboğaz, Değirmen, Kapıkaya I ve II, Aslan-kaya, Burmeç, Demirli, Asar olarak adlandırılmış anıt eserlerdir.

Bunlardan bazıları Açık Hava Tapınakları, bazıları da Mezar Odalarıdır.

ANITSAL KAYA MEZAR ODALARI

Aslantaş: Düz bir dik yüzey üzerinde kabartma olarak yapılmış karşılıklı şaha kalkmış büyük boy iki aslan ile ayakları arasında birer yavru aslan figürleri bulunmaktadır. Ortada kare biçimindeki bir kapı üzerinde yine kabartma olarak yapılmış dikey bir ağaç gövdesi yükselmekte ve yukarıda iki yana açılan kanat biçimi geniş dallarla süslü cephesi ile tarihe damgasını vurmaktadır. Kare biçimindeki kapıyla mezar odasına girilmektedir. İçerde dikdörtgen bir oda boşluğu ile bunun doğu duvarına oyulmuş ölünün yatırıldığı bir yatak sekisi vardır. Ağaç,hayat ağacını; kaya içi ise tanrıçanın, evini simgeler.

Yılantaş: Doğal şartlardan peynir kalıpları gibi parçalanmış durumda yıkılmış olarak görünen kabartmalı kaya blokları üzerinde, birinde aslan başı kabartması ile diğerinde ayak kabartması bulunmaktadır. Bu kabartmalar cephe süslemesi olup

kopmuş kaya blokları arkasında kaya içine oyulmuş büyük bir oda ile doğu duvarına oyulmuş yine bir ölünün konacağı yatak sekisi bulunmaktadır. Aslan başı, yeleli ve yılan biçimi kabartmalıdır. Oda içi üçgen alınlıklı ve buna uygun üçgen tavanlıdır. Aslan,tanrıçanın evi olan mezarı korumaktadır.

ANITSAL KAYA AÇIK HAVA TAPINAKLARI

Aslankaya: Peri bacası biçiminde yüksek ve büyükçe bir dikey kaya kütesinin yüzeyi düzeltilerek bir yapı cephesi görünümü verilmiştir. Üçgen alınlıklı cephe mimarisinde, ortada derin bir kapı boşluğu yapılmış, doğu yan cephede de şaha kalkmış büyük boy aslan kabartması işlenmiştir. Ön cephedeki kapı boşluğunda her iki yana açılmış kapı kanatları arasında şaha kalkmış iki aslan tarafından korunan ana tanrıça Kübele ayakta durmaktadır. Geometrik kabartmalarla bezeli cephe, üçgen alınlıkla taçlandırılmış olup, alınlık ortasındaki dikmenin her iki yanında ayakta duran aslan gövdeli kanatlı insan başlı karışık yaratık olan birer Sfenks vardır.Bu kaya, bir tapınak yapısının cephesinin tasfiri olup, açılan kapısı ile yapı içerisindeki aslan tarafından korunan tanrıça Kübele, halka görünmektedir.

Maltaş: Doğuya bakan düzeltilmiş yüzeyde, halen toprak altında bulunan cephe yarısının ortasında kapı boşluğu biçiminde nişin çevresi geometrik kabartmalarla bezeli,üstte üçgen alınlıklı bir yapı cephesi bulunmaktadır.Yan kenarda dikey olarak yazılmış bir Frig yazısı bulunmaktadır.Kayanın arkasında kanal biçimi özel yarma yapılmıştır.

Kapıkaya-1

Kapıkaya I : Küçük bir kaya bloğunun kısmen doğuya bakan yüzüğü üçgen alınlıklı ve ortasındaki kapı biçimi oyuğunda ana tanrıça Kübele kabartmalı olup önünde üç basamak bulunmaktadır. 1987 yılında kaya bloğu patlatılarak koparılmış, tanrıça kabartması ile yüzeyde zamanla insan tahribatları yapılmıştır.

Kapıkaya II: Büyük Kapıkaya olarak da bilinen yatay konumdaki büyükçe bir kaya bloğunun kısmen batıya bakan yüzüğü, akroterli kısmen üçgen ağınlıklı, çevresi geometrik kabartı bezemeli olan orta niş içinde ana tanrıça Kübele kabartmalı bir yapı görünümündedir. Kübele kabartması patlatılarak tahrip edilmiştir.

Anıtın karşısında basamaklı bir kaya sunağı, aralarında antik bir yol ile yine karşısında kemerli oyulmuş bir gölgelik bulunmaktadır.

Burmeç: Kısmen güneye bakan yüzeyi düzeltilmiş üçgen alınlık bir cephe oluşturulmuş bir kaya bloğudur. Yarım bırakılmış izlenimi vardır. Yaklaşık üç yıl önce patlatılarak tahrip edilmiştir.

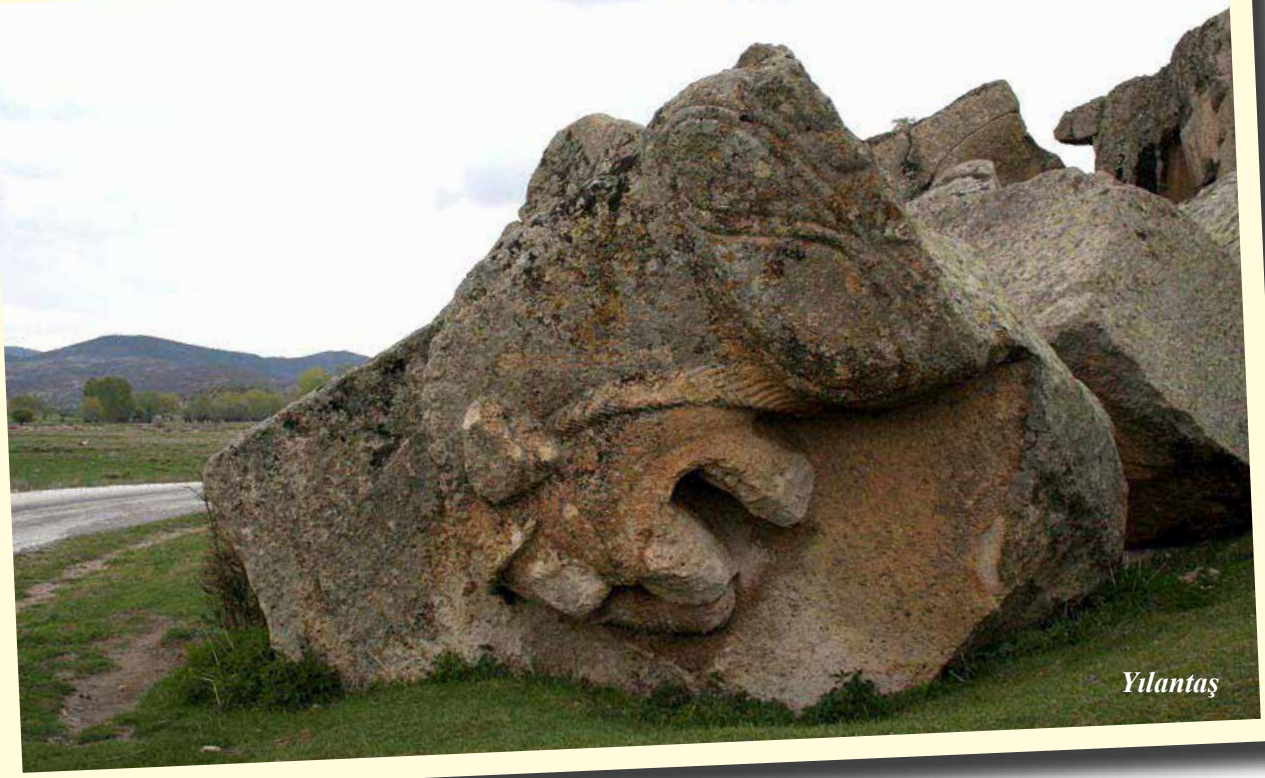
Kumcaboğazı: Yanyana duran iki küçük kaya bloğundan birinde kapı biçimi niş içinde ana tanrıça Kübele kabartması olup kaya kütesinin üst yüzeyi hafif üçgen çatılıdır. Yandaki blok ise basamaklı sunak biçimindedir. Yaklaşık dört yıl önce patlatılarak tamamen yok edilmiştir.

Değirmen: Zeminde oyularak yapılmış geometrik bezemeli olup, bu günkü Eskişehir yolunun ilk genişletme çalışmaları sırasında tahrip edildiği söylenmektedir.

Asar kaya parçası: Asar denilen mevkide küçük kaya bloklarından birinde, kısmen batıya bakan düzeltilmiş yüzeyinin ortasında niş oyuğu vardır.

Demirli Kalesi Sunağı: Büyükçe bir kaya kütlesi olan ve

Yılantaş

Küçük Kapı Kaya

kale olarak adlandırılan kayalığın orta yükseltili bölümündeki yerin basamaklı ve tanrıça heykelinin konulacağı orta nişlidir.

Yukarıda tanıtmaya çalıştığım Frig kaya anıtları dışında bölgemizde daha çok sayıda kaya anıtları, kaya yerleşimleri, kaleler, kaya ağlları, kaya mezarları gibi daha sonraki dönemlere ait eserler bulunmaktadır. Bu eserler Frig eserleri olarak söylenmekte ve yanlış bilgiler verilmektedir. Bölgenin Frigya olarak adlandırılması, bunların da Frig eserleri oldukları anlamına gelmez. Helen, Roma ve Bizans dönemlerine ait olan bu eserler, Frig kaya kültürünü benimsediklerini ve o kültürü günümüze kadar yaşatmaya devam edildiğini gösterir bize. Hatta bölgemizde yaşayan halkımız da bu kayaları kullanmakta ve korumaktadırlar. O insanları yerlerinden ettikçe kayaların tahribatları da hız kazanmıştır. Günümüzde yasa buna imkan vermiyorsa da, bu konudaki yasal düzenlemenin yapılarak korunmalarını sağlamak yerinde olacaktır kanısındayım.

Üç ilin ortaklaşa oluşturdukları FRİGKÜM, Frigya'da bulunan bu anıtların ve kültürünün korunması amacıyla kurulmuştur. Kurulması için ön çalışmaları yapanlar arasındayım.

FRİGKÜM bünyesinde uluslararası bir çalışma yapılması, sempozyum düzenlenmesi ile ilgili pekçok girişimlerde bulunsam da gerekli ilgi ve yakınlığı bulamadım ne yazık ki.

Kaya anıtları dünyada tek olan anıtlardır. Bu nedenle uluslararası çalışma gerektirir. Ayrıca yeterli deneyimli uzmanımız bulunmamaktadır. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünce de çalışmalar yapıldığı tarafımda bilinmektedir. Ama tahribatlar bizlerin hep önünde gitmektedir. Bu tahribatlarla ilgili yerel ve ulusal basında da yer yer haber ve yayınlar çıkmaktadır.

Bu tür çalışmalar, eşi benzeri olmayan Frig Anıtlarının yok edilmesine bir çare değildir.

İvedilikle uluslararası bir işlemin yapılmasına gerek vardır. Yoksa eserleri ancak sanal ortamlarda göreceğiz ve belki de bu gidişle şehrimizde Frig Vadisi Turizmi de yok olacaktır.

Hemşehrimiz Dr. H.C.Y.
İnş. Müh. Orhan Yavuz
ile 4. söyleşi

İnşaat ve Sanayi DÖNEMİ

Söyleşi: Hasan ÖZPINAR

Sayın Yavuz “İTÜ’den Sonra” başlığı altında yayınladığımız son söyleşinizi “Taşpınar” dergimizin Aralık 2018 tarihli sayısında yayınlamıştık. Aradan epeyce zaman geçti. Bu arada önder kurucularından olduğunuz İNTES’in dergisinde “İnşaat Sanayiinin Çınarı” başlığını taşıyan bir yazınız yayınlandı. Bu sayımızda Müteahhitlik mesleğinin sorunlarını ön plana almış yazılarınızda anılarınızı da kapsayacak şekilde söyleşimizin 4.üncü son bölümünü tamamlamış olacağız. Teşekkürlerimle söz sizde Sayın Yavuz

Sayın Özpınar, İNTES’in www.intes.org.tr web adresinden erişilebilecek bu yazımı ağırlıklı olarak İnşaat Müteahhitliği mesleğinin altmışlı yıllardaki sorunları ile sınırlı tutmuştum.

İNTES’teki yazımda Taşpınar’ın 20. sayısında yayınlanan söyleşimden alıntılar yapmıştım. Bu söyleşimde İNTES dergisinde yayınlanmış yazımdan uygun gördüğüm bölümlerden alıntılar yapmayı düşünüyorum.

27 Mayıs 1960 ordunun yönetime el koyması olayı olduğunda müteahhit olarak Karayolları Genel Müdürlüğüne üstlendiğim Ankara’nın Yenimeclis-Balgat, Eskimeclis-Yenimahalle, İskitler-Dışkapı yolları yanında demiryolu iltisak hatları inşaatlarını yapmaktaydım.

27 Mayıs tarihinde yol taahhütlerimin ilk kısmının önemli bölümünü tamamlamış, İskitler yoluna henüz başlamıştım. Milli Birlik hükümeti muhtelif diğer inşaatlar arasında İskitler yolu projesi içinde tasfiye kararı aldı. Diğer bir taahhüdüm olan onbir ayı istasyonda yer alan, her birinde 2-2,5 km. demiryolu iltisak hattı ve akaryakıt dolmuş istasyonlarının yapımını içeren taahhüdüm NATO programında olması nedeniyle tasfiyeden kurtulmuştu.

Ellili yıllarda devletimiz Amerika’nın Marshal yardımı politikası çerçevesinde ülkemize gönderdiği bol miktarda iş makinası ile alt yapı yatırımlarını yapabileceğini düşünerek, “Emanet İş” adı altında devlet kadroları ile inşaat şantiyeleri kurmaya başlamıştı.

Bu sistemin giderek kurumsallaştığına devletin İmar Ltd., Eti Ltd. vb. adlarla müteahhit şirketler kurmasına şahit olmuştuk. Devletimiz yatırımlarını gerçekleştirmekte müteahhit firmalara gerek duymamaktaydı.

Ellili yılların neredeyse tamamını kapsayan bu politika sonucu Karayolları, DSİ gibi yatırımcı kuruluşların 300-400 kişilik kadroları ellibinlere, yüzbinlere yükselmişti.

Cumhuriyet dönemi yatırımları çok değerli, deneyimli, ekonomik çözümlere önem veren müteahhit firmaları yaratmıştı. Uygulanan “Emanet İş” politikası bu firmaların birer birer faaliyetlerini sona erdirmesi sonucunu doğurdu.

Altmışlı yıllara girdiğimizde inşaat müteahhidi olarak kişiliklerimizin her yönden yıpranmış olması yanında varlıklarımız tükenmiş, bankalar nezdinde itibarını muhafaza edebilmiş pek az meslekdaşımız kalmıştı.

Emanet iş örneği bürokratların hoşuna gitmiş olmalı ki istisnasız her idare bünyesinde bir teknik büro yanında inşaat kadrosu oluşturmuştu. Böyle bir iddiamın mesnedini merak ederseniz anlatayım.

Altmışlı yılların başında çıkan sendikalar yasası uyarınca ekserisi şantiyelerimizde yetişmiş lider yapılı bir kısım işçilerimiz bir “İnşaat İşçileri Sendikası” kurdular. Bu işçilerimiz parmakla sayılacak kadar az kalmış biz müteahhitlere “iş kolu seviyesinde toplu iş sözleşmesi” tebligatı gönderdiler. Derneğimiz bu tebligatın tüm inşaat müte-

ahhitlerinin geleceği için çok ciddi sonuçlar yaratacağını düşünerek savunma amacı ile İNTES'i kurdu. İNTES konuyu ele aldı. Gördük ki sendika bizlerle beraber emanet iş yapan bütün devlet kuruluşlarını da tesbit etmiş ve tebligat yapmış.

Sendika bütün tebligat sahiplerini Dışkapı'da bir kahvede topladı. Hakim huzurunda tesbit yapıldı. Hakim hepimize "inşaat işçisi çalıştırıyor musunuz?" sorusunu yöneltti. Adliye Bakanlığı dışında hiçbir idare "inşaat işçi ve kadromuz yoktur" şeklinde itirazda bulunmadı.

Hakim Adalet Bakanlığı temsilcisine "elemanınız yoksa kırılan camlarınızı kim değiştirir? " diye sorunca temsilci "biz yasalara saygılı bir kuruluştuz. Yasalarımıza göre Bayındırlık Bakanlığından başka hiçbir kamu kuruluşu inşaat kadrosu kuramaz, inşaat işlerini Bayındırlık Bakanlığı yapar. Her idare bu konudaki ihtiyaçlarını Bayındırlık Bakanlığına bildirmek zorundadırlar. İdarelerin emanet iş yapmak için kurdukları kadrolar yasalarımızla bağdaşmaz" dedi ve bu ifade zapta geçti.

İşçi sendikası ile "toplu iş sözleşmesi" müzakerelerimiz maalesef üzücü bir olay yaşayınca kadar devam etti. Bu olayla birlikte son buldu. Anlatayım.

İşçi sendikasının hukuk sorunları sanıyorum profesyonel kimselerce destekleniyordu. Zira sendika başkanının inşaatla hiçbir ilgisi olmayan çevrelerden geldiğini biliyorduk. Yardımcısı hemşehrim Emrullah'ı ise Akdağ-Yıldızeli yolundan taniyordum. Amerika'da tahsil görmüş, şantiyelerinde çalışmış şantiye şefi rahmetli Hayati Doğ'a göre Emrullah kalitesinde bir bakım ustabaşısını Amerika'da dahi bulmak zordu.

Bir toplantımızda Tahir Baba dedikleri dış görünüşünü hayret edilecek şekilde Stalin'e benzetmiş başkana "sen herhalde bu toplu iş sözleşmesi ile bizleri musalla taşına yollamak istiyorsun" deyince Tahir Baba "gereksiz bir mesleğin ceneze namazını kıldırmak bana şeref verir" diyerek başta Emrullah olmak üzere diğer üyelerin şiddetli eleştirileri ile karşılaştı. Tartışma oldu. Aradan kısa bir zaman geçmişti ki Afyonlu olan hemşehrim Emrullah'ın Stalin özentili Tahir Baba'yı vurduğunu öğrendik. 60'lı yıllarda bizleri çok meşgul etmiş olan bu iş kolu seviyesindeki toplu iş sözleşmesi sorunu kendiliğinden hiç de arzu etmediğimiz bir olayla kapanmış oldu. Şer'den gelen hayır misali İNTES de yanımıza kâr kaldı.

M.B. Komitesinin sık sık bakan değişikliği

yapması M.B. komitesinin Bayındırlık politikası ile ilgili görüş ve politikalarını öğrenmemizi engelliyor neredeyse işsiz kalmış meslekdaşlarımızda bizlerde ümitsizlikler yaratıyordu.

Bu tarihlerde inşaat mühendisleri odası yönetim kurulunda bulunmaktaydım. Başkanımız müteahhit ve mühendis topluluğunun büyük saygısına sahip rahmetli Aziz Torun beydi.

Bir gün Aziz bey bir elemanını büroma göndererek beni acele makamına çağırdı. Bana "Orhan sana MBK'nın bir emrini tebliğ ediyorum. Derhal odamız adına MBK'nın kurduğu tahkikat heyetine katılacak bu he'yetten müteahhitler için yapılmış yolsuzluk ihbarlarının değerlendirilmesinde görev yapacaksın" dedi. Dondum kaldım. Kendime gelince, "aman büyüğüm benim gibi genç bir müteahhidin ömürlerini bu meslekte tüketmiş üstatlarımızı sorgulaması uygun olmaz, bu işten beni affedin" dedim.

Aziz bey, "Orhan senin ismini komiteye bildirdim" diyerek "dikkat et sana meslekdaşlarını koruma fırsatı verdim." İfadesiyle konuyu sonlandırdı.

Mecburen tahkik hey'etinin Ankara belediye binasında yaptığı ilk toplantısına katıldım. Toplantı başkanı genç bir müfettiş masanın üzerini doldurmuş kalın dosyaları göstererek "Arkadaşlar bu dosyalarda ülkemizin nasıl soyulduğu ile ilgili belgeler, ihbarlar bulunuyor" deyip çalışma düzenimizi ve aldığımız görevin kudsiyetini anlattı.

Uzatmayayım, guruplara bölündük ihbarları yerinde incelemeye gittik. Hey'etin benim dışımda tamamı bürokrat mühendislerden oluşuyordu.

Bir iki ihbar konusu ile ilgili olarak yaptığımız incelemelerden sonra uygulanan yöntemin her yönü ile haksız ve yanlış olduğu inancı ile görevimi hazırlayacağım bir raporu müfettişe vererek sonlandırmaya karar verdim.

Yazdığım yazıda idarelerin müteahhit seçimi uygulaması yanında 2490 sayılı yasanın yarattığı haksızlık örneklerine de değinerek "ihbarlarda doğruluk payı varsa ilgili ihaleyi yapan idarenin genel müdüründen sürveyanına kadar hepsinin müteahhitlerle birlikte yargılanması gerekir" şeklinde özetleyebileceğim 3 sayfalık bir rapor yazdım.

Bir müddet sonra ellerinde çikolata kutusu ile hiç tanımadığım müteahhitler beni ziyaret ederek yazdığım rapor sayesinde muhakeme edilmekten kurtulduklarını söylediler, teşekkür ettiler.

Şüphesiz ki mutluluk duydum. Ancak "bakalım bizim başımıza ne işler gelecek ?" diye düşünürken,

yazımın aşağıdaki bölümlerini okuduktan sonra siz okuyucularım da başıma gelenlere hayret edeceksiniz.

Üniversite yılları dahil her türlü pozitif toplumsal girişimlere öncülük etmiş, katılmış, Şükrü Er adında yürekli bir sınıf arkadaşım vardı. Yetmişli yıllarda korkudan hiç bir sanayici MESS başkanlığına talip olmazken Şükrü'nün mecburen başkanlığa talip olmasını o dönemin sanayicileri iyi hatırlarlar. Yeri gelmişken Şükrü Er arkadaşına rahmet dileyeyim.

Şükrü bir gün telefon etti. Önemli görev üstlenmiş bir arkadaşı ile çayımı içmeye geleceklerini söyledi. Asker kökenli olduğu belli olan, yanılmıyorsa İhsan isminde sivil giyinmiş bir arkadaşla birlikte geldiler.

Şükrü misafirinın İstihkam Albayı, ayrıca M.B Komitesinin Bayındırlık komisyonu başkanı olduğunu kendisinin de aynı komitede üye olarak görevli bulunduğunu söyleyerek sözü benim 3 sayfalık rapora getirdi.

Albay bana rapor hakkında epeyce detaylı sorular sordu. Açıklamalarımı yaptım. Ben "bakalım bu ziyaretin altından bize ne gibi bir suçlama yöneltilecek?" diye düşünürken Albay "M.B. komitesi olarak biz Bayındırlık Bakanlığında kökten bir reform yapmak istiyoruz. Ancak görev verdiğimiz bakanlar bürokrasideki alışkanlıklarından vazgeçmiyorlar. Kendilerini görevden ayırmak zorunda kalıyoruz. Yeni bir görüşe ihtiyacımız var." Dikten sonra "Sayın Yavuz, Bayındırlık Bakanlığı teklifimizi kabul eder misiniz? diye sordu.

Şaşırdım kaldım. Kendimi toparlayıp, gurur, onur gibi kelimelerle karışık kem, küm ettikten sonra usulü gereği teşekkürlerimi ve verilecek görevin kudsietini sıralayarak "Albayım bir çekincem var, bu çekincemi duyduktan sonra siz karar verin" diyerek ilave ettim. "Sayın albayım ben öğleden evvel paramı almak üzere falanca idarenin muhasebe müdürünün kapısında iki saat kabul edilmeyi bekledim" deyince Albay Şükrü'ye "Şükrü sen bizleri uyarmakta haklıymışsın" dedi.

- Sayın Yavuz bizlere M.B. komitesi dönemi ile ilgili çok önemli ve değerli bilgiler veriyorsunuz. Size önerilen Bakanlık görevini kabul etmediniz. Bu önemli kararınız konusunda pişmanlık duyduğunuz zamanlar oldu mu ?

Hayır hiç pişmanlık duymadım. Hatta kararımın doğru ve isabetli olduğunu gördüm.

Zira kısa bir süre sonra seçimler oldu. İnönü hükümeti kuruldu. Devlet kadrolarını tanıyan politikada deneyimli kadrolar işbaşına geldi. Söyleşimde belirttiğim gibi çok değerli bir bürokrat bakan oldu.

Bakanlık işi tatlı bir sohbet ve hatıra ile son bulmak durumuna gelmiş iken "Sayın Albayım sohbetimizi sonlandırmayalım size önemli gördüğüm bir açıklamam olacak" deyip "İnşaat Mühendisleri Odası" kurulması konusundaki çalışmalarımızı anlatmaya başladım.

Albay "Bayındırlık Bakanlığında yapacağımız reformun ana unsurunu siz bizden daha önce düşünmüşsünüz" diyerek çalışmalarımıza gerekli her türlü katkıyı sağlayacaklarını beyan etti.

Bu görüşmeyi arkadaşlarımıza anlattım. Bu girişimimizin en etkili engelleyicisi olarak gördüğümüz Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği'nin direnişinin kırabileceğini düşündük.

Ancak işler düşündüğümüz gibi gitmedi. Seçimler yapıldı. İnönü hükümeti iktidara geldi. Hükümet kurulduktan sonra Bayındırlık Bakanı olan ve bir arkadaşımızın eniştesi maliyecisi rahmetli İlyas Seçkin beyi tebrik için ziyaret ettik.

Tebrikten sonra oda konusunu açınca İlyas bey, "görüyorsunuz tebrik hey'etleri sırada, sizlerin değindiği kurulacak oda konusunu çok önemsiyorum, birkaç gün sonra derneğimize yapacağım, iadei ziyarette bu konuyu konuşalım" dedi.

Birkaç gün sonra tarihinde ilk defa olarak derneğimiz bir bakan ve müsteşarı tarafından ziyaret edildi. Bu vesile ile soyadı gibi seçkin bir kişiliğe sahip İlyas Seçkin beye rahmetler dileyelim.

Bu ziyaret tarihi öncesi tasarladığımız odanın yasal yapısı ile ilgili epeyce örnek bilgi toplamış, yasanın taslağını hazır duruma getirmiştik.

Bakanımıza çalışmalarımız hakkında bilgi sunduk. Bazı önerileri oldu. Toplantı sonunda bakanımız "yasa tasarısını B.M. Meclisine verin, komisyonlarda titizlikle takip edin. Bu konunun en son komisyonu Bayındırlık komisyonudur. Bayındırlık komisyonundan öğleden önce çıkarsa ben öğleden sonra taslağı meclise göndereceğim. Mecliste kendim savunacağım" deyip bizleri sevindirdi.

Bizler bu konuda son hazırlıkları yaparken rahmetli İnönü büyüğümüz Amerika'da iken hükümeti düşürüldü. "İnşaat Mühendisleri Odası" kurulmasına karşı olduğunu açıkça beyan edemeyen odalar

birliği böyle bir yöntemle bizlere cevabını vermişti.

Bu durumdan bir kısım arkadaşlar büyük memnuniyet duydular. Bana göre ise hükümetin düşürülmesi müteahhit olarak aramızda kısa süre bulunmuş olan yeni bir politikacının işiydi. Arkadaşlarımızın görüşüne göre ise meslektaşımız politikacının şüphesiz ki “İnşaat Müteahhitleri Odası” kurmak girişimimizi destekleyecekti. Ben ise öğrencilik yıllarımızda yakından tanıdığım “emanet iş” uygulamacısı yeni politikacının müteahhitlerin örgütlenmesini sağlayacak oda yasasını kesinlikle istemeyeceğini biliyordum.

Aramızda tartıştığımız bu düşüncelerle Başbakan yardımcısı olmuş meslektaşımızı tebrik ve oda konusundaki çalışmalarımızı anlatmak amacıyla ziyaretine gittik.

Ziyaretimizde tebriklerimizi sunduktan sonra mecliste bekleyen yasa tasarısının yasalaşması için yardım rica ettik, bir iki sene kadar kısa süre içinde müteahhit olarak aramızda bulunmuş arkadaş biz meslekdaşlarına “böyle boş işlerle uğraşmayın” nasihatını verdi. Bu nasihata üzülen ömrünü şantiyelerde geçirmiş, yaşı yetmiş geçmiş Hayri Kayadelen, Meb’us Ergüvenç büyüklerimiz politikacıdan veda için izin istedi. Bizler engel olduk ve devamla işsiz olduğumuzdan yakınlardan yurt dışında çalışabilmemiz için teminat mektubu sorununun çözülmesini talep ettik. TPK Kanunu’nda yapılması gereken değişiklik konusundaki düşüncelerini sorduk. Yeni politikacı “Beyler, sizler bize lâzımsınız yakında yapacağımız yatırımların gerçekleşmesinde sizlerin de yetersiz kalacağını göreceksiniz. Yurt dışına gitmeyi düşünmeyeceksiniz” şeklindeki yanıt karşısında, olmayacak duaya “Amin” demektense geleceğimizin planlamasını şimdiden başlatmaya karar verdik.

Ben elimdeki taahhütler bitinceye kadar yeni taahhütlere girmemeye, bu süre içinde bir sanayi sektörü seçebilmek için araştırma yapmaya başladım.

- Sayın Yavuz izin verirsiniz sohbetimizi bu noktada keserek okuyucuların en çok merak ettiklerini tahmin ettiğim konuda bir isteğimi belirtmek istiyorum.

Buyrun Sayın Özpunar,

- Efendim, konuşmamızın özünü teşkil eden bu yeni bir iş alanı araştırmalarınız konusunda mümkün olduğu kadar detaylı bilgiler vermenizi rica ediyorum.

Sayın Özpunar, açıklamalarımın dergide fazla yer işgal etmesinden şikayet etmeyeceğinizi ümit ederek isteğinizi yerine getirmeye çalışacağım.

1965 yılında yazımın başlarında açıkladığım gibi 11 ayrı bölgedeki demiryolu iltisak hatları inşaatına devam ediyorduk.

Bu 11 istasyondan birisi Sivas’ın Kangal kazasına yakın bir yerde bulunan “Ali Çetinkaya” istasyonu idi.

Şantiyeye ayda bir gidiyordum. Bir gittiğimde bizim şantiyenin bitişiğindeki alçak düzlükte pırıl pırıl aydınlatılmış küçük bir kasaba büyüklüğünde bir şantiye gördüm. Soruşturunca şantiyenin Tekind adında bir İtalyan şirketine ait olduğunu, Malatya-Sivas arası akaryakıt boru hattını döşediklerini öğrendim.

Ertesi günü İtalyanları ziyarete gittim. Tecrübeli, ortam şartlarına kolayca uyabileceği her halinden belli İtalyan şantiye şefi ile tanıştık. İçtiği rakıdan bana da ikram etti. Mezeleri arasında bulunan İtalyan malı konserve dilin de tadına baktık. Dostça ayrıldık. Sohbetimizde mezelerinde dahi kelte kökenli dil bulunan İtalyanların koyun başına olan merakını öğrenmiştim.

Bir sonraki gidişimde Sivas’ın herkesçe bilinen, gece gündüz istasyonda yolculara sıcak sıcak satılan kellelerden bir kaç tane aldım. Bir tenekeye buzlar arasına koydular. Şantiyeye vardım. İtalyanı akşam yemeğimize çağırdım. Kelleyi ikram ettim. Çok memnun oldu. Kellenin kendi usullerince gözlerini dahi yedi. Dostluğumuzu pekiştirdik.

Sohbetimizde bir sorunundan bahsetti ve yardımcı olup olamayacağımızı sordu.

Sorunu, demiryolunu bir kaç defalar kateden boru hattını döşemek için DDY’ları idaresinden izin alınamamasıydı. Konuyu araştırılmalı bir çaresini bulursak sizleri haberdar ederiz dedim.

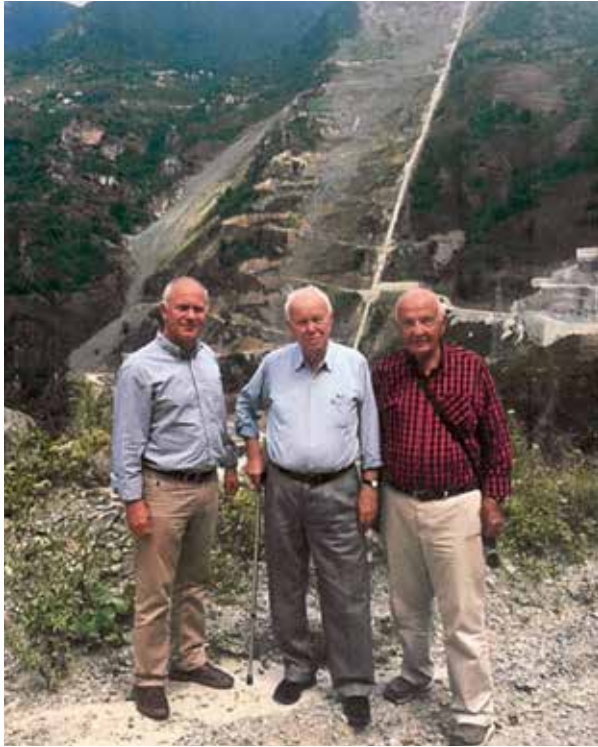
Durumu araştırdım, Demiryolu altından geçiş için aylardır DDY bürokrasisinden bir sonuç alınmadığını, yöneticilerin risk taşıyan bu isteğe izin vermeye cesaret edemediklerini öğrendik.

Şantiye şefimiz demiryolcuların sevip saydığı çok deneyimli bir demiryolcu olan rahmetli Esat Şener beydi. Esat bey “Dolguların yüksek olduğu boru geçiş yerlerinde imlayı köstebek gibi kazarak karşıya geçebiliriz, hiçbir risk oluşmaz, ben demiryolcu arkadaşları görmezlikten gelmeleri konusunda ikna ederim” dedi.

İtalyanlara müjdeyi verdik. Çok sevindiler. Kısa zamanda demiryolu altında 50 cm. çapında tüneller kazıldı. Kesonlar yerleştirildi. İtalyanlara borunuzu geçirin dedik.

Böylesine şark usulü pratik çözümde İtalyanlar boru döşemeye cesaret edemediler. “Boruları da siz döşeyin” dediler. “Bu konuda bilgi ve deneyimimiz yok” dedikse de “Biz yardımcı oluruz. Kaynak jeneratörlerini veriniz, Teknisyenlerimiz size yardımcı olur” dediler. Mecburen İtalyanların ve TPAO gözetim görevlisinin nezaretinde boruları keson içinden karşı tarafa sürdük. Bu arada elemanlarımız kaynak yapmak yanında X-Ray film çekmeyi de öğrendiler.

İtalyanların işini şöyle veya böyle başardıktan sonra birgün TPAO’dan bir iş davetiyesi aldık. İş, Raman Petrol bölgesindeki kuyuların 12” çapındaki borularla birbirine bağlanması ile ilgiliydi.

Ordu – Darıca II HES 1000 Mt. Düşüşlü Cebri Boru Önünde Orhan Yavuz ve Arkadaşları

İşyerini incelemeye gittik. Boru döşenecek alanın tamamı kaya idi. Üzerinde 5 cm. dahi toprak yoktu. Şartnamede böyle bir alanda döşenecek 100 km boru işinin 3,5 ayda tamamlanması isteniyordu. Bu şartlarda işlerin boru döşemekten ziyade 100 km. hendek kazısının başarılmaması ile ilgili olduğu anlaşıyordu. Bu işi yapabilecek riperlere ve lağımçı ekibine sahip olduğumuzdan teklifimizi verdik, işi aldık.

Sonradan öğrendiğimize göre TPAO bu işi birkaç defa ihaleye çıkarmasına rağmen teklif verecek müteahhit bulamamış. Ali Çetinkaya istasyonunda demiryolu altından geçirdiğimiz boruları TPAO adına denetleyen görevli bizi tavsiye etmiş, başkaca teklif veren olmadığından TPAO işi bize vermiş.

Ekibimiz Batman’a gitti. Orada TPAO yetkilileri büyük ilgi göstermişler, yardımcı olmuşlar, şantiye kurmamıza dahi gerek olmadığını söyleyerek ekibimizi misafirhanelerine yerleştirmişler, iş yerini ve döşeyeceğimiz boruları göstermişler.

Bir ara işyerine gittiğimde işimiz boru döşeme aşamasına gelmişti. Döşeyeceğimiz borular düzensiz şekilde bir tarlada yığın halinde bulunuyordu.

Yığında kaynaksız (seamless), düz kaynaklı (ERW) borularla beraber ilk defa gördüğüm spiral kaynaklı borular bulunmaktaydı.

İşi zamanında tamamladık. Testlerde hiçbir boruda sorun yaşamadık. İlk defa gördüğüm spiral borular ilgimi çekmişti. Bu boruların üretiminin ülkemizde yapılmasında sorun yaşamayacağımızı düşünüyordum. Boruların üzerinde TUBE MEUSE-BELGIUM yazıyordu.

Belçika’ya gittim. Liege’de bulunan Tube Meuse tesisini gezdim. Tesiste 16” çapa kadar kaynaksız boru yapılıyordu. 3000 işçinin çalıştığı bu fabrikanın dünyada eşi bulunmadığını söylediler.

Fabrikayı ilk görüşte ümidim kırıldı. Spiral boru imali için böylesine bir tesisi kurmamız mümkün değildi. Firmanın görüştüğümüz ticari sorumlularına Spiral kaynaklı boru imal eden bölümü görmek istediğimi söyledim. Beni ayrı bir tesise götürdüler.

Girişinde SPIRAMEUSE yazan diğer bir fabrikaya gittik. Benim aklımdan geçiremeyeceğim büyüklükte olan bu tesiste Trans-Alaska gaz projesi için 60” çapında borular imal ediliyordu.

Beni gezdiren görevli bu fabrikayı elli milyon dolar bedelle Almanların yaptığını söyleyince buralara beyhude yere geldiğimi düşünürken ihtiyacımın en fazla 40” çapında boru imal etmek olduğunu söyleyince rehber beni fabrikanın diğer bir bölümüne götürdü ve düşündüğüm büyüklükte bir tesisi gösterdi.

Aradığımı bulmuştum. Birkaç gün Liege’de kaldım. Makinanın projelerini yapan mühendislerden epeyce bilgiler edindim.

Ticari bölümle parasal konuları görüştük, an-

Darıca II HES-Kaya Dolgu Baraj

laştık. İş anlaştığımız rakam miktarında döviz tahsisi konusundaki sorunları yenmeye kalmıştı. Ankara'ya döndüm.

- Sayın Yavuz; bütün geleceğinizi etkileyecek büyük bir endüstri kuruluşunun yaratılmasını sağlayacak bir kararın ne kadar tesadüflere bağlı olarak oluşmuş olduğunu hayretler duyarak dinledim. İzninizle pek çok örneklerinde olduğu gibi övgü beklentilerine konu teşkil edebilecek bir hikayenin anlatımında gösterdiğiniz tevazu ve alçak gönüllülüğe saygılarımı ifade etmek amacıyla anlatımınızı kesmiş oldum. Lütfen devam edelim.

O tarihlerde firmalara döviz, "Kota" denilen döviz miktarının, firma talepleri oranı göz önüne alınarak dağıtılmaktaydı.

İlk kotaya müracaat ettik. Beş yüz bin dolar talep ettik. Kota'dan hissemize 127.000 Dolar düştü. Zorunlu olarak bu miktar dövizini ön ödeme olarak kullandık ve Spirameuse ile sipariş sözleşmemizi imzaladık. Siparişin mütebaki döviz ödemesi için, "makina imal edilinceye kadar bir-şeyler yaparız, Allah Kerim" dedik.

Ama epeyce uğraşmamıza rağmen devletten bir dolar dahi döviz alamadık. Mec-

buren TPK Kanunu muaceresinde mecellenin "Zaruretler Hükümleri Zail Kılar" hükmü morali ve yanlış yapmadığımız inancı ile bütün sanayicilerin uyguladığı sisteme müracaatla münasip şekilde satıcıya borcumuzu ödedik.

Fabrika yeri için Ümraniye'yi uygun görmüştük. Kısa bir süre içinde inşaatını yaptık. Fabrikayı faaliyete geçirdik.

Beni boru endüstrisi alanına girmeye yönelten tesadüflere, iyi ilişkiler yumağına ve şans faktörü ile kaderime şükürler diliyorum.

Biz kurulma aşamasında döviz, enerji, eleman eğitimi vb. sorunlarla uğraşırken sonradan aklımıza gelen sorunların "hammadde temini, pazarlama" gibi ana sorunları unutmamışız.

İşe başladığımız tarihlerde bizimle beraber Mannesmann da aynı büyüklükte bir boru tesisi kurmuştu. İller Bankası kurulduğumuz tarihe kadar içme suyu projelerinde başka bir imkân bulunmadığından yalnızca eternit boruları kullanılmaktaydı.

Ancak bu boruların işletme sırasında yarattığı onarılmaz sorunlar nedeniyle banka yapacağımız çelik borulara çok yakın ilgi gözeterek bir projesinin boru siparişini bize verdi.

***Ümraniye-İstanbul
Oryapark Otel-Ofis***

EDÇ fabrikalarına gittik, sipariş vermek istedik. Çeliğin satış fiyatını 1,67-TL/Kg olduğunu öğrendik. Teslim süresini sorduğumuzda ilgililer "süre veremeyiz" dediler. Şaşıktık kaldık.

İller Bankası ile yaptığımız sözleşmede teslim süresi belirli, gecikme cezası ise önemli bir rakamdı. Fazla bir tonaj tutmayan bant talebimizi piyasadan temin etmeyi düşündük, araştırdık. Ancak bulduğumuz EDÇ mamulü olan bu bantların fiyatı 4,50-TL/Kg idi. Hayret ettik. Acayip bir piyasanın içine girdiğimizi, işimizin çok zor olduğunu anladık.

İncelemelerimizde EDC fabrikalarının 1,67-TL/Kg satış bedeli ile büyük zararlar ettiğini ancak bu zararların “görev zararı” adı altında bütçeden karşılandığını öğrendik. Fabrika ilgililerine Ankara’dan gelen “Hamili Kart falancaya ton bant verin” şeklindeki tahsisler yanında bazı kişilerin köhne bir kulübeye birkaç atölye tezgâhı koyarak bu uyduruk tesisler için aldığı “kapasite raporu”na dayalı olarak yaptıkları bant siparişleri ile EDC fabrikalarının bütün üretimi kapatılmıştı.

Fabrikanın günlük üretimi fabrika çıkış kapısında kurulmuş çelik borsasında 4,00-4,50-TL/ton fiyatlar arasında işlem görmekteydi.

EDC fabrikalarında bant temini konusunda yaşadığımız gecikmeye İller Bankası anlayış gösterdi ve olayı “mücbir sebep” kabul ederek bize ceza uygulamadı. Ancak Mannesmann ile görüşerek tekliflerimizde bant temininin mücbir sebep kabul edilmesi için kayıt koyarak bu işi hallettik.

İkinci olarak önümüze “talep noksanlığı” sorunu çıktı. Zira en büyük yatırımcı idare olan DSİ İstanbul, Ankara gibi büyük şehirler dahil bütün isale projelerinde beton boru kullanılmaktaydı. DSİ kanalizasyon borusu yapan bir Fransız firmasına milyon dolarlar ödeyerek kurdurduğu beton boru fabrikasında imal ettiği boruları büyük şehirlerin su isale hatlarında kullanılmaktaydı.

Bu mühendislik hatasını gelişmiş ülkelerdeki standartları göstermemize rağmen önleyemedik. Yapılan beton borular toprağa gömüldü. Birkaç sene sonra DSİ bizlerden aldığı çelik boruları beton boruların yanına döşemek zorunda kaldı. Beton boruları zemin altına terk etti, milyon dolarlar heba oldu.

Aynı yanlış DSİ kanalet projelerinde de yaptı. Birkaç sene sonra köylü bütün kanaletleri yıkmak zorunda kaldı. Sulamada borulu sisteme dönüldü.

Karşılaştığımız diğer bir sorun Devlet Kurumlarına sattığımız boruların bedelinin tahsili ile ilgiliydi. Teslim ettiğimiz boruların bedelini müşterimiz idarelerden alamıyorduk. Bu sorun sadece bizimle ilgili değildi. Devlet kurumları ile iş yapan herkesin sorunuymuştu.

Bu soruna “mahsup işlemi” denilen bir sistemle çözüm bulmaya çalışılmaktaydı. Sistemi anlatayım:

Biz idareden alacaklıyız. Bir başka devlet kurulumunun devlete ay sonunda -Örneğin personel vergileri- ödeme yapması gerekiyordu.

Biz bu idareye gidiyoruz. “Bu vergiyi devlete siz ödemeyin, ... idarenin bize borcu var bize ödeyin” diyoruz, bu konudaki maliyenin müsaadesini gösteriyoruz. Paramızı alıyoruz.

Sürekli olarak bu işlemi yapmaktaydık. Bu suretle EDC fabrikalarından aldığımız bantlardan doğan borçlarımızı mahsup işlemi ile kapatmış oluyorduk.

Derken EDC fabrikalarının başına pek çok kez olduğu gibi DSİ’den bir mühendis geldi. Benden daha ileri sınıflardan olan bu arkadaş bizim mahsup muamelesi başvurumuzu reddetmiş.

Ankara’ya gittim. Reddetmesinin nedenini sordum. Anladığıma göre bu arkadaş bizim boru imal fiyatlarımızı incelemiş. Beni sevdiğini de söyleyerek “Bak Orhan kardeşim, senin bu mahsup işini yaptırmaya ihtiyacının olmadığını düşünüyorum, bol miktarda paranın olması gerekir. Bu mahsup işlemine ihtiyacın olmamalıdır” dedi. “Bu kanaatin nereden çıktı?” diye sorunca “Biz milyarlarca dolarlık yatırım yapılmış bu tesiste çelik üretiyoruz. 1 Kg çeliği 1,67-TL’ye satıyoruz. Sen küçük bir kaynak atölyesinde çeliği kıvrıp kaynatıyorsun kilosuna 1,00-TL alıyorsun. Kazandığında gözüm yok ama mahsup işini yaptıramam” dedi.

Genel müdür yapılmış bu arkadaşın dünyadan habersiz oluşuna şaşıtmış kaldım.

Kendisine çeliği neden 1,67-TL fiyata satıyorsun diye sordum. “Emir böyle, daha fazlasına satamam” dedi. Cevaben “Sen benim boru imal fiyatımı öğreneceğine çeliği neden 1,67-TL fiyata sattığını ve milyarlarca TL zarar ettiğin çeliğin çıkış kapısında neden 4,50-TL’ye satıldığını, bu kumpastan kimlerin milyarder olduğunu araştırırsan fabrikana daha yararlı olursun” dedim.

Bu arkadaş bu kafa ile genel müdür olarak fazla duramadı ayrıldı gitti.

Bu uzunca anlatımım ile girdiğim sanayi sektörünün özellik ve sorunlarını birkaç örnekle yansıtmaya çalıştım. Anlattıklarım benzer olaylar çoktur. Bir iki benzer örneğe değinerek 80’li yıllara geçeceğim.

Bizler küçük tesislerimize iş bulmaya, bulduğumuz işlerden karaborsacıların elinden ihtiyacımız olan çeliği kurtarmaya çalışırken dünyada bizim sektörümüzle ilgili önemli gelişmeler olmaktaydı.

Bilindiği gibi 1973 yılında petrolün varil fiyatı 5

Ümraniye Akçakoca Tesis

dolardan 35 dolara fırlamıştı. Körfez ülkeleri kavuştuğu bol para ile büyük yatırımlara başlamışlardı.

Bize dışarıdan hiç olmadığı kadar çok boru talebi geliyordu. Ereğli’den çelik alamadığımız, ithalat da yapamadığımız için cahillerin yok yere yarattıkları imkânsızlıkları - ayıp olmasın diye belirtmeden müşterilere “Doluyuz” cevabı veriyorduk.

Bir gün büromuza iki İngiliz geldi. Boru almak istediklerini söylediler ve istedikleri boruların listesini ve standart bilgilerinin bulunduğu yazıyı verdiler.

Listedeki miktarlara baktım. Neredeyse istenilen boru miktarı fabrikamızın 1 yıllık kapasitesine eşitti. Standart bilgileri ise denize boru kazık çakmak amacı ile kullanılacağını gösteriyordu.

Kendilerine açık bir şekilde çelik teminindeki imkânsızlıklarımızı anlattık. “çeliği biz gönderebiliriz” dediler. 80’li yılların başında Özal hükümetinin ilk uygulamaları arasında bulunan “muvaakkal ithal” yöntemi ise o zamanın yetkililerince bilinmiyordu. Müşterilerimize “göndereceğiniz çeliğin yurdumuza ithali yasalarımıza göre yasaktır” dedik. İngilizler devletimizin bu konudaki yönetim sistemine bir anlam veremediklerini söylediler.

Sohbetin devamında çelik boru temininde sorun yaşamayan Japonların Arap körfezindeki bütün deniz yapılarını rekabetsiz hatlarda üstlendiklerini, çıktıkları 12” çapında bir boru kazık için 20.000 Sterlin aldıklarını yana yakıla anlattılar.

Yapabileceğimiz bir şey yoktu. Petrodolların aklılığında ülkeler tarafından nasıl yağmalandığını anlatan İngilizleri dinlemekle ve Türk parasının korunması için(!) kaçırılan fırsatlara üzülmekle yetindik ve bu garip duruma başlarını sallayan misafirlerimizi uğurladık.

Boru sektörünün bu sorunlarıyla uğraşırken eski mesleğim müteahhitlik beni bırakmıyordu. 1969 yılında çok sevdiğim, iş adamlığını takdir ettiğim meslekdaşım rahmetli Şevket Demirel bana geldi. Halka açık olarak yapmayı planladığı Isparta Çimento Fabrikası inşaatını üstlenmemi istedi. Kendisine girdiğim boru işinin sorunlarının bütün zamanımı aldığını, beni mazur görmesini söyledimse de ısrarında vazgeçmedi. Mecburen işi üstlendim.

Bu arada Afyonlu hemşehrilerimizin kuracağı yem fabrikası şirketine de ısrarları kırmayarak iştirak etmişim.

Çimento fabrikası işim yem fabrikası inşaatı yapımına yardımcı oldu. Zira Isparta’da çalışan ekibin bir kısmını Afyon’a gönderdim. Yüksek inşaat deneyimli olan ekip kısa sürede silo inşaatını tamamladı.

70’li yıllarda İstanbul’un had safhaya gelmiş içme suyu sorununun çözülmesi görevi DSİ Genel Müdürlüğüne verildi. Bu konuda İstanbul’da bir Bölge Müdürlüğü kuruldu. Yapılacak hatların projeleri hazırlandı. Boru alımına geçildi. Gerekli boruların bir kısmını biz bir kısmını Mannesmann aldı.

DSİ boru döşeyen firmaların boru üretim hızına paralel hızda boru döşeyemediklerini görünce mecburen yeni çıkan bir kısım boru döşeme işlerini de üstlenmek zorunda kaldık. Bu taahhüdümüzü de iyi bir şekilde yerine getirdik.

Bu suretle yaptığımız boruları döşerken “Türkiye Elektrik Kurumu” idaresinden yapılmakta olan Elbistan Termik Santrali inşaatı için önemli miktarda bir boru talebi geldi. Bu boru imali işine verdiğimiz teklif uygun bulundu. Elbistan santralının boru imal etmek işini üstlendik.

Kısa bir süre sonra Oryataş inşaat şirketimize Türkiye Elektrik Kurumu’ndan Elbistan isale hattı borularının döşenmesi için bir davet geldi.

Müteahhitlik piyasasından epeyce zaman önce çekilmiş olmasına rağmen Oryataş’ın hatırlanma nedenini merak ettik.

Türkiye Elektrik Kurumu DSİ’den boru döşeme işinde deneyimli 3 müteahhidin tavsiye edilmesini istemiş. İstanbul’da yaptığımız boru döşeme işleri dikkat çekmiş olmalı ki DSİ’nin üç firma arasına Oryataş’ı da koymuş olduğu anlaşılıyordu.

Türkiye Elektrik Kurumu bu projenin ihalesini boru alımı ve inşaat işleri olmak üzere iki ayrı bölümde yapmaktaydı. Boru alımı için teklifimizi verdik. Teklifimiz uygun bulundu. Sözleşme imzaladık. Davet edildiğimize göre inşaat işini de teklif vermek gerekiyordu. Teklifimizi verdik. Ancak işi alamadık.

İşin önemi gereği EDÇ bantları kısa sürede imal etti. Boru üretimine ve boruların sevkine başladık. Ancak döşeme işini alan müteahhidin boruları kamyonlardan indirecek imkânının dahi olmadığını öğrendik. Derken müteahhitler için “Tasfiye kararnamesi” çıktı. Boru döşeme müteahhidi işi yapamayacağını anlamış olacak ki hemen idareye tasfiye dilekçesini sunmuş.

Sonradan öğrendiğimize göre Elbistan Santral inşaatının tamamlanmak üzere olmasına rağmen her nedense bu termik santralin çalışabilmesi için büyük önemi olan su temini projesinin yapımı gecikmiş, su olmayınca santralin devreye alınması imkânsız hale gelmişti. Bu nedenle genel müdür Sayın Y. Müh. Aykut Tülümen beni Ankara’ya davet ederek, bu projede zamanın önemini anlatmak gereğini duymuştu. Ben kendilerine boru temininde bir sorun olmayacağını belirttim. Müsterih olmalarını rica ettim. Dostça ayrıldık.

Bir müddet sonra Genel Müdür beni yine

Ankara’ya çağırdı. İnşaatı üstlenen müteahhidin işi bıraktığını belirterek “Bu işin inşaat kısmını da senin yapmanı istiyoruz” dedi. “Sayın Genel Müdürüm bu iş için bizden daha düşük teklif verenler var, onlar yapmalı” dedimse de kararı değişmedi. İmal ettiğimiz boruların selameti için işi almak zorunda kaldık.

Önümüzdeki kış şartlarında da çalışarak Kaptaj-pompaj tesisleri yanında 60 km 40” boru döşemeyi gerektiren bu işi hiç bir gecikmeye meydan vermeden zamanında tamamladık. Santral 1984 yılında deneme çalışmalarına başladı.

Müteahhit olarak bu işi zamanında tamamlamıştık. Söyleşimde Elbistan taahhüdüne neden ayrı bir özen gösterdiğimi açıklamak isterim.

Müteahhitlik hayatımda pek çok müteahhit gibi zor koşullarda, taahhüt ettiğimiz işleri zamanında, işveren idareyi rahatsız etmeden tamamladık. İdarenin herhangi nedenlerle kaybettiği zamanları telafi ettik.

Taşpınar’da yayınlanan “İTÜ sonrası” başlıklı söyleşimde özel sektörde çalışmak amacıyla devlet hizmetinden ayrılmadan önce Karayolları Genel Müdürlüğü’nün bana verdiği övücü yazıyı sunmuştum.

Diğer bir ifade ile aldığım bu takdirname ile mecburi hizmetimin bir kısmını tamamlayarak devlet hizmetinden ayrılmıştım.

Söyleşimde ifade ettiğim gibi İnşaat Müteahhitliğinden ayrılmaya 1965 yılında karar vermiştim. Bu kararım sonrası ısrarlar ve Elbistan Projesi gibi zorunlulukların yarattığı bir kaç taahhüdüm oldu.

Müteahhidin ibra edilmiş olacağı endişesi ile hiç bir idarenin müteahhidine yazılı teşekkür belgesi vermediğini - belki bilmediğim istisnalar olabilir - bilmekte olmamıza rağmen Elbistan projesi geçici kabulünün yapılması sonrası Türkiye Elektrik Kurumu’ndan örneği söyleşimde yer alan övgü dolu bir yazı aldık. Yazıda işveren “Türkiye Elektrik Kurumu”nun Oryataş şirketimize büyük bir alıcenaplıkla teşekkür ettiği görülmektedir.

Günümüze kadar Oryataş firmamız Elbistan projesinden sonra kendi bünyemizdeki inşaat işleri hariç 3. şahıslara hiç bir taahhütte bulunmamıştır. Büyük bir tesadüfle **Devlet hizmeti gibi ve müteahhitlik dönemimi de takdirname ve teşekkür belgesi olarak kapatmış oldum.**

Bu övgü dolu yazılarla ilgili olarak zamanın

Karayolları Genel Müdürü merhum Sayın Koper'e ve Türkiye Elektrik Kurumu'nun Genel Müdürü Sayın Aykut Tülümen ve İnşaat Müdürü Sayın Ali Sayın'a teşekkürlerimi sunarım.

Dikkat edilirse hatıralarımda 70'li yıllara değinmemeye çalıştım. Zira bu yıllar sanayiciler için kabus yıllarıdır. Hatırlamak dahi istemeyiz.

Bu yıllarda grevler gör-
dük, lokavtlar yaptık. İçeceği kahve ve çayı fabrikalarında işçi sendikasının kurduğu çayhane-
den parasıyla almak zorunda kalmış meslekdaş-
larımızı iş saatinde tezgahının başında vakit na-
mazları kılınmasını mecburen kabul eden, nakliye işini istediği fiyattan yapan zorbalar karşısında yalnız kalmış, çaresiz sanayicileri gördük, bedeli-
ni peşin ödediğimiz, aylarca transfer edilmemiş akreditiflerimizin utancını yaşadık.

Bu nedenle Türk sanayicilerimizin bir daha 70'li yıllara benzer ortamlar yaşamamasını dileyerek 80 ve sonrasına geçiyorum. 80'li yıllarda çok değişiklikler, gelişmeler oldu. En önemlisi Özal hükümeti-
nin Türk parasını koruma kanununu kaldırması idi.

Ülkemiz ekonomik potansiyeline kelepçe vurmuş bu kanunun kalkması ile sanayiciler yatırıma başladı. Biz de yaptığımız yatırımla max. boru çapını 2,5 metreye çıkardık. İhracat yapmaya başladık. Amerika'nın en büyük ERW boru tesisini satın aldık. Ülkemize getirip Akçakoca Tesisini kurduk.

2000'li yıllarda UOE teknolojiye boru imal eden tesisi kurduk. Oryataş şirketimiz Ordu'da 70 MW kapasiteli tesisi 13 km tünel kazarak, 500.000 metre kaya dolgu ile baraj yaparak 1000 metre düşümlü cebri borusu olan Darıca II barajını yaptı, servise aldı.

Bu arada ilk boru imal tesisini satın aldığımız Belçikalı Spirameuse tesisinden de bahsetmeliyim.

Kaderimize yazılmış olmalı ki yetmişli yıllarda ilk boru tesisini satın aldığımız gelişmiş teknolojiye sahip Spirameuse fabrikasını ikibinli yılların başında Fransızlardan satın almak nasip oldu.

Tesis 7 yıl çalıştırdık. Transfer ettiğimiz teknolojisinden çok yararlandık. Bütün altyapısı yapılmış Avrupa'da boru talebinin çok sınırlı olması nedeniyle tesisi Kanadalılara satmayı uygun gördük. Satın alanlar tesisi Kanada'ya götürdüler.

Bu tesis sayesinde Avrupa'yı sanayici gözüyle tanıdık. İş yasalarını ve işçilerinin psikolojilerini, eğitim sistemlerini öğrendik. Para kazandık denemez ama öğrendiklerimiz yanımıza kâr kaldı.

Sayın Özpınar,

Taşpınar dergisinin üç sayısında yayınlanmış olan sohbetlerimiz "İnşaat ve Sanayi Dönemi" başlığını taşıyan bu 4. bölümle son buluyor.

Dikkat edilirse söyleşilerimizde kişiliğim ve kişisel yaşam felsefemden bahsetmemeye özen gösterdim.

Yetiştığım çevreyi, kişiliğimi etkilemiş kişileri, ortamı ön planda tutarak yaşadığım olayları anlatmaya çalıştım.

Söyleşimin iş hayatım ile ilgili bölümlerinde ise kişisel sorunlar yerine, taahhüt işleri ve özellikle sanayicilerle ilgili uygulanan ekonomik politikalar ve yasaların yarattığı sorunlardan bahsettim.

Bu davranışım da hata ve sevaplarımı açıkça sergileyerek ülkemizin eğitim koşullarını, devlet organizasyonu ve işleyişini, iş ortamı ve şartlarındaki değişimler ile ilgili yorumlarıma yer verdim.

Beldemizin gelişmesi ve imarı yanında kültür hayatına büyük katkıları olmuş Belediye Başkanlarımızdan Sayın Burhanettin Çoban'a, aynı heyecanla ve ilkelerle Belediye hizmetleri sorumluluğunu üstlenmiş yeni Belediye Başkanımız Sayın Mehmet Zeybek'e, kültür hayatımızın büyük araştırmacısı Taşpınar dergisi editörü Sayın Hasan Özpınar'a ve Taşpınar okuyucularına teşekkür ile en iyi dileklerimi sunarım."

Sayın Yavuz,

Dergimizin bu sayısında söyleşimizin son bölümünü yayınlıyoruz.

Okuyucularımızın büyük ilgisini çeken hayat hikayeniz, dergimizde 46 sayfa tutan, küçük bir kitap büyüklüğünde yer işgal etti.

Ender rastlanan bir bellek gücüne dayalı olarak, kişiliğiniz ötesinde yaşadığınız ortamı yansıtmayı amaç edinmiş hatıralarınız şüphesizki gelecek yıllarda beldemizde yapılacak araştırmalara önemli bir kaynak teşkil edecektir.

Taşpınar Dergisi adına teşekkürlerimi yineler, sağlıklar dilerim.

ARŞİVDEN YAPRAKLAR

Savcı TÜRKMENOĞLU

Bu sayımızda Afyonkarahisar'ın en görkemli yapılarından Gedik Ahmet Paşa Camii'nin restorasyonuna dair bir belge var.

Afyonkarahisar Vakıflar Memurluğu antetli kağıda Vali Şefik Bicioğlu imzası ile yazılan ve Başbakanlık Makamına gönderilen 10 Haziran 1942 tarihli evrakta kısaca şunlar yazıyor; "Uzun zamandır tamirâtı devam eden Gedik Ahmet Paşa Camii'nde Ayazın Köyü taş ocaklarından çıkarılan malzeme kullanılmakta ve 30 kilometre mesafeden çıkarılan bu taşın nakliyesini yapacak araç olmadığı için işler çok yavaş yürümektedir. Bir kamyon alındığı takdirde hem nakliye kolaylaşacak hemde araç Vakıfların daha sonra yapacağı restorasyon işlerinde kullanılabilecektir."

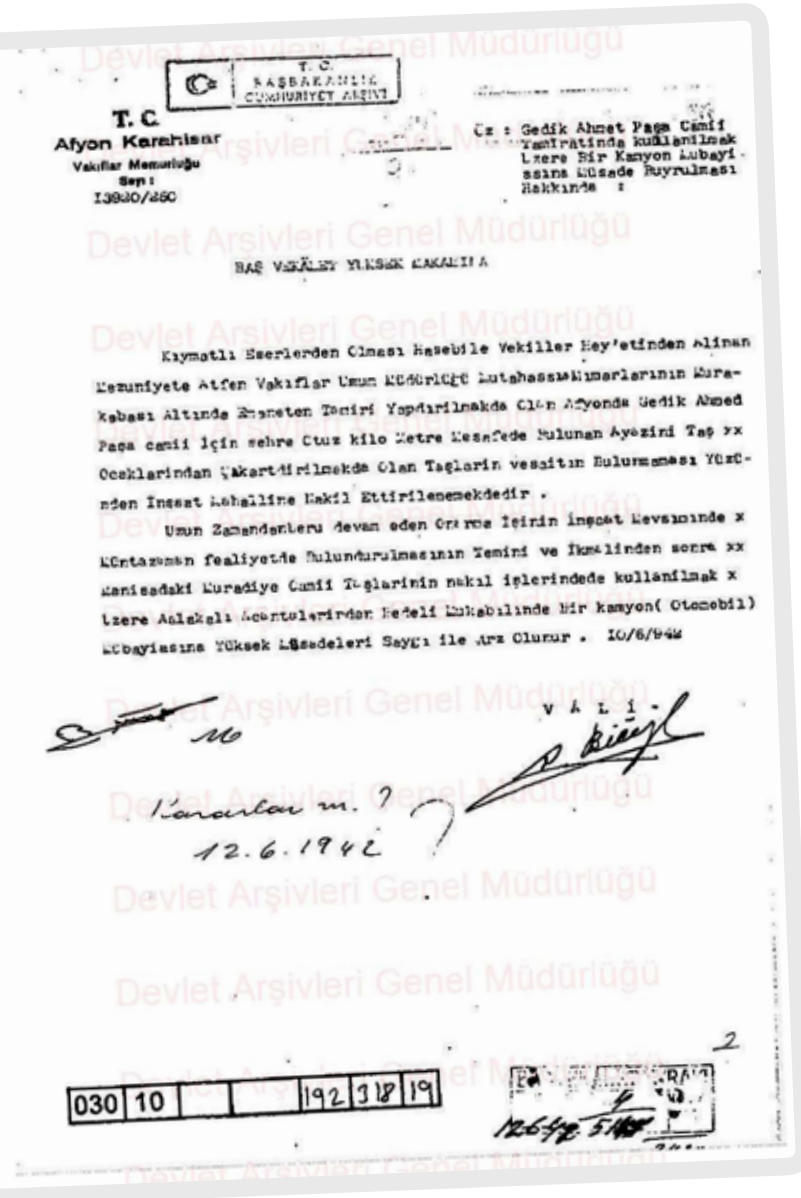
Fatih Sultan Mehmet'in veziri Gedik Ahmet Paşa'nın Afyonkarahisar'a bir hayır hizmeti olarak H.878 M. 1472 yılında yaptırdığı külliye'nin önemli yapılarından birisi olan cami 1795 yılında yaşanan bir depremde hasar görmüş tamir edilmiştir.

1940'lı yıllara gelindiğinde camii neredeyse harap bir haldedir. İnşaasından sonra geçen yüzyıllarda birkaç tamiratın haricinde yapıya dokunulmamış üstüne üstlük 1921-1922 yıllarında ki Yunan işgalinde hapisane olarak kullanılmıştır.

1928-1931 yıllarında Afyonkarahisar Valisi olarak görev yapan Fahrettin Kiper daha sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü görevine getirilir. Bu görevi sırasında da restorasyona ihtiyacı olduğunu bildiği Gedik Ahmet Paşa Camisi'ni yatırım planına dâhil eder.

Nihayetinde cami 1939-1947 yılları arasında 8 sene süren restorasyonda zamanın parasıyla yüksek bir meblağ olan 250.000 Lira sarfıyla yeniden ibadete açılır.

Cumhuriyet Arşivleri: Fon no:30 10 00 Kutu No:192 Dosya No:318 Sıra No:19

Eski Sımlar

AHMET TOPBAŞ

Arkeolog

10.12.1945 – 24.04.1999

Erdoğan EMRE*

aeremre@hotmail.com

Bir şehrin geçmişinden, tarihinden, önemin-den, şanından bahsedilirken mutlaka yetiştirdiği büyük adamlardan dem vurulur; her ne kadar “Afyon’un yetiştirdiği filanca ünlü kişi” denilse de aslında bir şehrin kimseyi yetiştirdiği filan yoktur. Aksine, o şehri, orada yaşayan büyük insanlar böyle ünlü-şanlı yapmışlardır.

Başka bir deyişle o şehri şehir yapan, önemli kılan, tıpkı binanın yapı taşları gibi olan **saygın insanlardır**. Bunlar **büyük yapıda**; kimi demir, kimi çimento, taş, kum, tuğla, kiremit, cam çerçeve gibi görevler almışlardır.

Şairler, yazarlar, mühendisler, yöneticiler, siyasetçiler, müzisyenler, hatipler, öğretmenler, avukatlar, iş adamları, sanayiciler, büyük yatırımcılar.. vb, hepsi de bu **büyük koroda** yerlerini alırlar, damgalarını vururlar, yükü kaldırır; o şehri, şehir yaparlar.

Bu yazının konusu olan dostum Arkeolog **Ahmet Topbaş**’da, tıpkı mitolojik kahraman Herkül’ün tonlarca ağırlıktaki kayayı iki eliyle kaldırıp ensesinde taşıdığı gibi, şehrin kültürel ağırlığını, hayatı boyunca (*inanılmaz mücadelelerle geçen 54 yıllık ömrünü*), çoğumuzun hafife aldığı, bilmediği, değerlendiremediği bir uğurda taşımış ve harcamıştı.

Esasen devlet tarafından dahi hafife alınan kültürümüzün önemli bir dalı olan arkeoloji ve müzecilik kendi kaderine terkedilmişken ve bütün örnekleri kısılmışken, göz önündeki anıtların yok oluşunu seyreden ve yeri gelince arkasından ağlayan azınlığın ah-vah ları da “..*timsahın gözyaşları*” olmaktan öteye geçmemiştir. Basit bir güncel örnek olarak, yapımına 5 yıl önce başlanan ve bir türlü bitirilmeyen yeni müze kompleksini gösterebiliriz.

Yerli-yabancı herkesin gözü önünde, terkedilmiş harabe gibi duran yarım inşaata kimsenin “neden?” diye sormadığı sürece, bu ölü toprağı serpilmiş halk için nasıl bir kültürel hamle yapılabilir? Sırf meraktan dahi olsa müdahale etmeyen, tersine böyle; kültüredü, tarihti, eski eserdü, yazıydı, kitaptı... gibi para etmez (!) şeylere büsbütün arkasını döner...

Ahmet Topbaş; **sonunda kötü olacağını, hakkında soruşturma açılacağını, ücra yerlere sürüleceğini..**, bile-bile; sakıncalı temsilleri sahneye koymuş, sakıncalı

kelimeleri telaffuz etmiş, sakıncalı makaleler yazmış, **bir fedaidir**. Bu açıdan bir başka halk kahramanına benzetirsem, belki daha anlaşılır olacaktır;

Sparta kralı **Leonidas**, (*) MÖ 480 lerde, başlarına bela olan Pers imparatoru Kserkes’i durdurmak için ünlü Thermopylea geçidini 300 kişilik kuvvetiyle tutar. Kahinlerin keşfine göre, bölgede açık bir tehdit olan muazzam Pers ordusunun işgalinden kurtulmak için bir Sparta kralının ölmesi gereklidir. Ülkenin kurtulması uğruna sırf ölmek için bu geçiti 3 gün müdafaa eder, karşı taraftan “*eğer silahlarınızı teslim ederseniz hayatınız başıslanacak*” denildiği halde, “*gelip kendiniz alın*” diyerek direnen Leonidas sonunda öldürülür ve cesedi çarşıya gerilir. Kehanette öleceği bildirilen ve sırf ülke kurtulsun diye ölüme giden Leonidas gibi, bizim Topbaş’ta sonuçta hüsrana uğrayacağını kesin olarak bildiği halde kendini defalarca ateşe atmaktan kaçınmayan bir karakterde idi.. Ama asla **aferin delisi** olmadı.

Topbaş’ı öldüren, sırtında taşıdığı tonlarca ağırlıktaki kaya değil, hakkında açılan onlarca dava veya müfettiş soruşturması değil, bu **umursamaz-**

lık ve kültür yozlaşması olmuştur.

O'nu her şey ile itham ettik, komünistlik dahil; halbuki yokluklar ve imkansızlıklar içinde yarattığı mucizevi eserler takdir edilse, sırtı sıvazlansa, hiç olmazsa gölge edilmese, belki 4-5 misli daha üretken olurdu. **Umarız ki hakkını helal etmiştir.**

Yerel ve ulusal basında yüzlerce makale, sempozyum düzenleme, mevcutlara bildiriler sunma, araştırmalar, tesbitler, kurtarma çalışmaları; üstelik çalışma arkadaşlarını da yazmaya, farkındalık yaratmaya, kamuoyunu aydınlatmaya, teşvik ve adeta O'nları icbar etmesi,..O'nun etrafını aydınlatan mum gibi eriyip gitmesine neden olmuştur.

Vefatından sonra Türkiye arkeolojisinin en önemli yayın organı olan **Arkeoloji ve Sanat Dergisi**, 23. cü yıl, 105.ci sayısını O'nun anısına özel Afyonkarahisar sayısı olarak neşretmiş, bütün meslektaşları ve akademisyen arkadaşları O'nunla ilgili anılarını ve düşüncelerini kaleme almışlardır.

1999 yılının nisan ayı son haftasında, Şifalı Aşure Gününde şehrimizde çok sevilip sayılan ve son Mevlevi dervişlerinden olan Ahmet Öğüt'ü kaybetmiş, Türbe Camiinde cenaze namazını kılmak üzere toplanmışken, değerli dostum Ahmet İlaslı ile karşılaştık; “..*dün de Antalya’da Ahmet Topbaş’ı toprağa verdik*” deyince bir başka Ahmet’i kaybetmenin hüznü ile kahrolmuştum; oysa cenazesinde bulunduğumuz Ahmet 90 yaşında, Topbaş ise henüz 54 yaşında idi.

Afyonkarahisar Sandıklı ilçesine bağlı Menteş köyünde 10 Aralık 1945’te doğdu. Babası Hasan Hüseyin Topbaş, Sandıklı Tapu-Sicil Memuru iken ilkokulu burada bitirdi (1956). Daha sonra babasının Manisa/Turgutlu’ya Tapu Sicil Müdürü olarak tayin edilmesi üzerine orta ve liseyi Turgutlu’da okudu (1962) Yeniköy ve İzzettin köylerinde bir süre vekil öğretmenlik yaptı. 1965 te Ankara DTCF Klasik Arkeoloji bölümünü kazandı, 1969’da mezun olup askerlik hizmetini yaptıktan sonra Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nde memuriyete başladı; kısa bir süre sonra Tokat Müze müdürlüğü’ne atandı.(1973-76) Bu arada fakülte-den sınıf arkadaşı Halime ile evlendi. Ancak ilk çocukları Hasan’ın doğumundan 40 gün sonra eşi vefat etti. Ertesi yıl Afyon Müzesi’ne tayinini talep etti, 1977’de ataması yapıldı.

Afyon Müzesi’ne tayin olduktan (1977) kısa bir süre sonra dostluğumuz başlamış ve giderek kent kültürü çerçevesinde yoğun çalışmalarına şahit ol-

Çalköy Şehit Sancaktar Anıtı - 1984

duğum Topbaş’ın çevre gezilerine iştirak etmiş ve özellikle Başkomutan Tarihi Milli Park Müdürü Hilmi Gürdal’ın göreve başladığı 1982/83 yıllarından sonra birlikteliğimiz daha da verimli hale gelmişti.

İl Kültür Müdürü **Musa Seyirci (*)** ile aynı dalda savaş verdikleri söylenebilir. Müşterek çalışmalar o kadar verimli olmuştur ki onlarca eser, yüzlerce araştırma ve makaleye imza atmışlardır.

Topbaş’ın folklor, etnografya, arkeoloji,.. gibi mesleğini ilgilendiren konulardaki yüzlerce eseri yukarıda bahsettiğim dergide yayınlanmıştı, okudukça şaşkınlığım arttı; bir insan bu kadar kesif faaliyet içinde yeme-içmeye, gezip-tozmaya, kısaca nefes almaya nasıl vakit bulabilirdi? Tevekkeli çok sigara içerdi, saçını-başını taramaya vakti yok gibiydi, berberlerle arası iyi değildi, sanırım yılda bir defa saç traşı oluyordu.. Çok zayıftı; üniversite yıllarında, ya da yeni mezun iken iştirak ettiği kazıların birinde, 3-4 metreden aşağıya düşmüş, arkadaşları O’na **Uçan Pirzola** adını takmışlardır.

Bütün hayatınca dost-düşman herkesin işini görmeye, yardımcı olup yol göstermeye, tavsiyelerde bulunmaya özen gösterdiği için yakın arkadaşları **Aspirin Ahmet** derlerdi; düşünün ki bugün adres sormaya bile doğru dürüst cesaret edemediğimiz ve cevap alamadığımız insanlar çoğunlukta iken, bizim Topbaş nasıl fedakar ve özveri sahibi bir insanmış,...

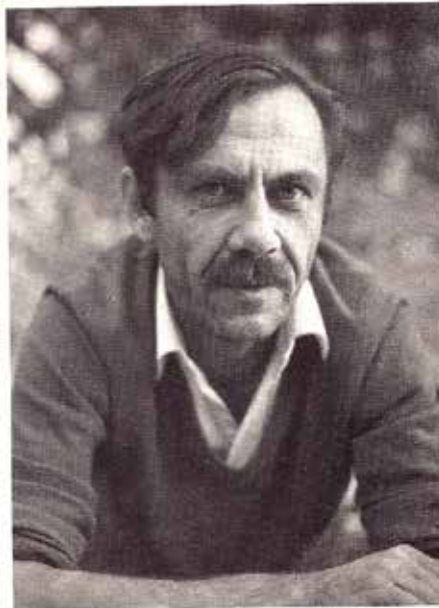
Yaptığı sayısız faaliyeti burada saymanın, sayfalarca listelemenin sıkıntısından sizleri de kendimi de kurtarmak için birkaç önemli satırbaşı ve özel tesbitlerimle, anılarımı anlatmak istiyorum.

Bence O'nun en önemli ve ilginç işlerinden biri **"kök boyalı kilim"** operasyonudur.

Diyanet İşleri Başkanlığı ile Müzeler Genel Müdürlüğü arasında vaki bir mutabakat sonucunda; cami ve mescidlerde kullanılan ancak kıymeti (değeri) bilinmediği için ya açıkgoz antika toplayıcılarınca yenisiyle değiştirilen ya da kaybolup giden halı ve kilimlerin tesbit edilerek müzelere kaldırılması kararlaştırıldı. Afyon'da İl Müftülüğü bu konu için Ömer Koç'u ve Mevlevihane Camii'nden İbrahim Efendi'yi görevlendirdi, müze yetkilileri ile beraber, tüm ilçeler ve bağlı kaza ve köylerde tarama yapılarak, kullanılmakta olan eski ve antika değeri olan halı ve kilimler toplanarak değerlendirildi, önemli olanlar müzede korumaya alındı. 3-4 ay içinde 940 camiden 208 kilim ve 52 halı belirlendi; bunların bazıları Vakıflara diğerleri de Diyanete ait idi.

Evkaf İdaresi kendine ait olanları tesbitten hemen sonra alıp götürdü. Diğerleri naftalinlenip sınıflandırılarak sonradan sergilenmek üzere müze deposunda muhafazaya alındı. Önce Millet Hamamı'nda bu konuda daimi sergi açılması teklif edilmesine rağmen o günlerde Belediye-Üniversite-Özel idare arasında sürekli el değiştiren hamanın durumu netleşmediğinden reddedildi.

Bu eserler üzerinde her türlü motif araştırma tesbit ve karşılaştırmalar yapılırken yüzyılların geleneği olan halı kilim motiflerinin ihyası gündeme geldi. Bu motiflerin gerek aynen, gerek modernize edilerek yeniden hayat bulması ve herbirinin vermekte olduğu anlamlı mesajların güncellik kazanması için yeni halı kilim yapılması hususu Kültür Müdürlüğü olarak Valiliğe teklif edildi. Vali Yardımcısı İsmet Akçabay bu konuyla gönüllü olarak görevlendirildi. Sosyal Yardımlaşma Vakfı yardımıyla Açık Cezaevi'nde **yün atkı ipliği** üretilmeye başlandı.

Ahmet Topbaş 1984 (Fotoğraf Neriz Başgelen)

Üretilen bu ipler Zafer mahallesinde bulunan Köy Hizmetleri Lojmanları garajında oluşturulan boyahane boyandı. Daha önce çok çeşitli yerlerden tedarik edilmiş olan otlardan doğal olarak çıkarılan ve kök boyası denilen bu boyanın temin edilmesi de ayrı bir tetkik konusudur. (Bkz. *Kök boyacılığı, Cehri*)

Renklerine göre ayrı kazanlarda günlerce kaynatılarak elde edilen boyaya batırılan ipler rengini alıncaya kadar kaynatılmaya devam ederek, solmayan ve yıkamakla çıkmayan sabit renk kazanıyordu. Bu iş için gece-gündüz ve tatil demeden koştu-ran Topbaş kendisi de çalışıyor, öğrendiklerini etrafında yetiştirmekte olduğu ustalara öğretiyor ve bir taraftan çalışmaları yazıya geçirip boya katalogları hazırlıyordu. Mavi rengi bir türlü hazırlayamadığını söylerdi.

Dinar ilçesi **Yıprak Köyü** ile İscehisar Çatağı köylerinde ve merkez Ziraat Okulu (*eski Fidanlık, sonradan Polis Okulu*) misafirhanesinde 1989'da Bulgar Göçmenleri (*yaklaşık 100 kişi*)'den oluşan 3 ayrı yerde kurs açtı. Ayrıca **Bayat**'ta önemli bir kurs yeri daha açıldı. Burada Belediye ve Kaymakamlık da sahip çıktığı için ömrü çok uzun oldu. Bu kurslar için Dinar-Avşar Köyünden **Elif Ana** dediği yaşlı bir kadın usta getirdi ve kendi evinde kocasıyla birlikte 2-3 ay kadar misafir etti.

Tabii ki bu tip insanlara hizmetinin karşılığı verilmek gerekir; yasal (*resmi*) yollardan verilmesi bir çok bürokratik işlemlere dayalı olduğu için kısa yoldan verilebilmesi de örtülü ödenek gerektirir.

Bu ödenek de eş-dost, hatırlı insanlardan temine çalışılarak yapılır; daha önce de söylediğim gibi, Afyon'a gönül vermiş ve Topbaş'a inanmış kişiler bir şekilde O'nu destekliyorlardı.

Kök Boyalı Kilim dokuma tezgahları, önce geleneksel olarak ahşaptan yapıldı, daha sonra bunların ağır ve hantal oldukları ve taşınmalarının-kurulmalarının zor ve çok yer kapladıkları dikkate alınarak profil borulardan yapılmasına geçildi. Ahşap malzemeyi Milli Park Müdürü temin etmişti, profil demirleri sanıyorum Küçük Sanayi esnafından birkaç

kişi vermişlerdi. Harıl-harıl üretim yapıldı, ilk acemi işi imalat çok ucuza satıldı Fak-Fuk Fon ve Sosyal Yardımlaşma marifetiyle satışlara başlandı.

1996 yılında 10. km'de Özdilek AVM önündeki eski TCK kantarının (*Karayolları tartı istasyonu*) lağvedilmesi dolayısıyla buraya yaptırılan Afyon evi (*Y.Mimar M. Ülküer Abi yapımı*) bu kilimlerin satış reyonu olarak tahsis edildi. İmalatın büyük kısmı Valilik ve Bakanlık bünyesi içinde hediye olarak sağa-sola verildi. Dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Tınaz Titiz bu operasyonu örnek alarak tüm yurttan uygulamaya çalıştı; önce zengin kilim motiflerini içeren 4

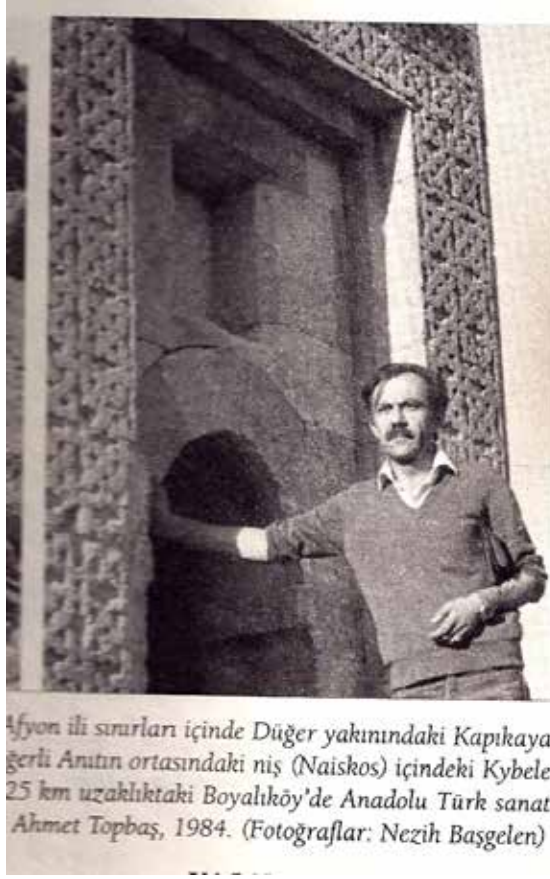
ciltlik, büyük boy ve çok kaliteli baskıyla kitap hazırlattı. Bu kitapların içeriğini 3000 den fazla çizim ve fotoğrafla Topbaş destekledi. El Sanatları uzmanı olan Gürkan Erbak önemli koordinasyon ve danışmanlık desteği verdi.

Gene bu çalışmalar sonucunda Bakanlık bünyesinde **El Sanatları Satış Üniteleri** ihdas edildi.

Halı-Kilimden giderek, iş **Keçeciliğe** dayandı; ustası yetişmediği, piyasası olmadığı vb nedenlerle yavaş-yavaş ölmeye yüz tutan halk el sanatlarının ve zanaatlarının (*Keçecilik, hallaçlık, kalaycılık, oymacılık, nalbantlık, arabacılık, ayakkabıcılık, bıçakçılık, terzilik, yorgancılık..*) yeniden canlandırılması, güncellenmesi, modernize edilmesi en basitinden arşivlere kazandırılması için çalışan, araştıran Topbaş, Musa Seyirci'nin de desteğiyle Keçecilik üzerinde çok büyük çaplı araştırmalara girişti. O sırada İl Kültür Müdürü M. Seyirci görevinden alınarak Arkeoloji Müzesi'ne, Ahmet Topbaş emrine sıradan bir memur olarak tayin edilmişti.(!)

Şehrimizde bu işe yıllarını, hatta hayatını vermiş ustalarla konuşuldu; malzeme temini, motif uygulaması, üretim safhaları, hamamda pişirmeler, kesme yapıştırma kurutma...

Araştırmaların ortasında bir yerlerde iki önem-

Afyon ili sınırları içinde Düğer yakınındaki Kapıkaya gerli Anıtın ortasındaki niş (Naikos) içindeki Kybele 25 km uzaklıktaki Boyalıköy'de Anadolu Türk sanat Ahmet Topbaş, 1984. (Fotoğraflar: Nezih Başgelen)

li olay gerçekleşti; Musa Seyirci Antalya Müzesi'ne müdür olarak tayin edildi (*Haziran 1984*) Tam o günlerde de Topbaş, müzedeki çalışma arkadaşlarından Öznur Hanımla evlendi. (*ikinci eşi*)

O sırada Devrane Camii yakınlarındaki bir evde kalıyordu. Balayı yaşamadılar. Tüm günlerini araştırmayla geçirdi. Keçecilerden Şükrü Kocataş ve oğlu Yaşar, Deli Ahmet... vb ustaları evine davet ederek bu sanatın tüm detaylarını, keçe hamamında söylenen türkülerini-manileri, her şeyi teyp kaydına aldı; röportajlarını ve anılarını bant kayıtlarından deşifre ederek daktiloya geçti.

Keçe araştırmaları yalnız Afyon ili ile sınırlı kalmadı; Çanakkale, Balıkesir, Bigadiç, Turgutlu, Salihli, Manisa, hatta Güneydoğu da Urfa-Mardin (?) gibi yerlere gitti ya da oralardan belge getirtti, tam hatırlayamıyorum. Keçecilik araştırmalarının %75'den fazlasını Topbaş yönetmişti. Antalya'ya tayin olduktan sonra (1994) da orada M. Seyirci ile toparlamaya çalıştılar ama ömrü vefa etmedi, yayına hazır hale gelmesine rağmen basılamadan kaldı; Eşi Öznur hanım, evlendiği günden beri bu iş üzerinde çalışan kocasının alın terini başkalarıyla paylaşmayacağı düşüncesiyle Musa Seyirci isminin bu eserde yer almasına izin vermedi.

Öznur hanımla evliliğinden sonra müze karşısındaki evden Sanat Enstitüsü karşısındaki köşe apt.na, daha sonra da Devrane sokaktaki evlerine, taşındılar. Bu hanımdan bir kızı, bir oğlu oldu; ilk eşi Halime hanımdan oğlu Hasan liseyi Afyon'da bitirdikten sonra 2 yıllık yüksek okula, restorasyon eğitimi almak üzere başladı ama galiba terk etti.

1988'de ben Afyon Lions Kulübünün 3. Dönem başkanı iken bir etkinlik olarak "Afyon El Sanatları"nı tanıtmak üzere Bursa Güzel Sanatlar Galerisi'nde 50 parça, 50x70 cm boyutlarındaki resim panolarını sergilemiştik. Fotoğraflar Topbaş ta-

rafından geçmiş yıllarda çekilmiş ve panolara yapıştırılmıştı. Sergimiz 1 hafta açık kaldı ve çok beğeni topladı. İlk gün, teşhir salonundaki işimiz bitince Topbaş'ın yaşlı teyzesine ziyarete gittik. Bursa'nın en eski mahallelerinden Yahudilik (*Havra Sokağı*) semtinde olan teyze evinin çapraz karşısında bir sinagog vardı; Sokağın üçte ikisi modern meyhanelerle dolu idi, böylesine renkli sokağı ilk defa görüyordum. Topbaş genellikle akşamları içki alışkanlığı olduğundan bu sokağa girişimiz pek manidar olmuştur.

Aynı yıl Topbaş'ın yıllardır biriktirdiği belgeleri “**Afyon Bibliyografyası**” adlı kitapta kulüp olarak bizler bastırmıştık.

Müze bahçesinin batı kenarında yaklaşık 20 m. eninde bir şerit vardır. Bunun ortasından müze bahçesine kamyon vb girmesi için 4-5 m.lik bahçe kapısı konulmuştur; bu girişin üst tarafında çocuk oyun parkı, alt tarafı da trafo ve büfe yer alır. 1989 da bu saydıklarım henüz yapılmamıştı. Bu kısımda; çocukluğumdan hatırladığım (1950) basit bir çeşme vardı 4-5 yalağı olan ve galiba musluğu olmayan sürekli akan bir kır çeşmesi, daha doğrusu çoban çeşmesi.. Eskiler hatırlar önünden dekovil hattı geçerdi ve adı da **Akçeşme** idi. Bu çeşme sonradan kayboldu, silindi gitti.

1989 yılında dönemin Belediye Başkan yardımcısı olan, değerli kardeşim Osman Korkmaz ile konuşup buraya tarihi Akçeşme'yi yaptığım takdirde Kadınana suyu getirebileceği sözünü aldıktan sonra, önceden yaptığım araştırmalara göre projesini çizdim. Yıllardır arzu ettiğim, bu tarihi çoban çeşmesinin yeniden yapılması (*resitütisyon*) ve Afyon türkülerinde, ve folklorik anılarda yer alan, o günlerin yaşlılarınca çok iyi hatırlanan ve tarif edilen şekliyle hazırlanan planı gören Belediye Bşk. rahmetli Erdal Akar'ın (1984-89 ve 1994-99 iki dönem başkanlık yaptı, vefatı Mayıs 2007) da tasvibi ile önce Kadınana su hattı çekildi. Durumu öğrenen Topbaş, çeşmenin ayağını (*su giderini*) müze bahçesine verebileceğimi, böylelikle ağaç ve diğer bitkilerin sulanacağını söyledi. Ayrıca Afyon belleğinde yer alan bu tarihi çeşmenin taşlarını **Ayazın**

Bayat Kilim Motifi

taş ocaklarından beraberce alabileceğimizi ve bana her konuda yardımcı olacağını söyleyince üzerimden sanki bütün yük kalkmış oldu.

Nitekim beraber Ayazın'e gittiğimizde oradaki ocak sahipleri bir çeşme için bedava taş vereceklerini, üstelik inşaat mahalline kendi kamyonlarıyla taşıyacaklarını beyan ettiler. Tane ile satılan özel kapak ve kemer taşlarını paramızla aldık, nakliye işini de ehven fiyatla hallettik; meğer ocak sahası SİT alanı olduğu için Müze yetkililerinin denetimi altındaymış. Topbaş bu-

rada da bir defa daha görevinde ne kadar disiplinli olduğunu ve hiçbir şeyde suiistimal yapmadığını göstermiş oluyordu. Emre soyadlı iki usta kısa zamanda inşaatı planlara uygun şekilde tamamladı.

Ne ilginçtir ki olayı takip eden komşumuz, akranı ve sevgili arkadaşım rahmetli **Mahmut Erbaş**; bir kadının kendisine su hayrı yapılmak kaydıyla para verdiğini, dolayısıyla bütün masrafları karşılayacağını, böylelikle kendisinin de töhmetten kurtulmuş olacağını söyleyince, artık bu işte bir keramet olduğuna inanmışım. Operasyonu daha da büyüterek üst ve alt platformların çevre duvarlarını çekip, toprak dolgularını ve genel tesviyelerini yaptırdım. Üstteki platforma sonradan çocuk oyun parkı yapıldı, Alt tarafa da (*Trafonun yanına*) bir büfe konuldu. Bu büfe sahibi galiba rahmetli Erdal Akar'ın akrabası imiş, sonuçta orayı tamamen kapladı, trafonun yanı ve arkası koca bir gecekondu oldu. Üst platformu, 5-6 sene sonra rahmetli kireççi Ahmet Güner'in oğlu Murat, mahalle muhtarı sıfatıyla, belediyeyi yönlendirerek oyun parkı haline getirdi.

Aradan geçen yaklaşık 30 yıldır, günün hemen her saatinde yüzlerce kişi araçlarıyla ya da tekerlekli pazar pusetleriyle gelip 20 lt'lik damacanalara veya 5 lt'lik pet şişelerle bu 8 musluklu hayrattan istifade ediyorlar.

Müze'nin yeni yerine taşınacağı ve bu adanın TOKİ'ye verileceği haberini alınca bu şeritin yıkılmaması amacıyla 2. derece SİT kapsamına alınması için il Kültür Müdürlüğüne, 8-10 imzalı di-

lekçe verdik, sonuç ne oldu tam anlaşılmadı ama bir gün duyduk ki bir hayırsever bu çeşmeyi yıktırıp mermerden şadırvan yapmayı teklif etmiş,.. Belediye'nin de bunu kabul ettiğini söylediklerinde çok üzülmuştum; nitekim Belediye Başkanı Çoban'a bir vesileyle konuyu açtığımda çeşmenin tarihi bir değeri olmadığını, yeni yapıldığını söylemesi üzerine, bu çeşmenin eski tarihi çeşmenin aynısı, kopyası olduğunu ve aynı yerde yapıldığını, tarihçesinin de yukarıda anlattığım şekilde olduğunu belirtince hak vermişti. Zaten o alan da bir şadırvan için yeterli değildi.

Çeşmenin yapılışından itibaren ilk 8-10 yılda defalarca muslukları çalındı, kışın bir iki defa borular dondu, çeşme aynası (*ana musluğun altı*) sıçrayan su sebebiyle donarak bozuldu, bu kısmı beyaz çimento ile mozayik uygulaması yaptık bir daha bozulmadı. Bütün bu bakım ve korumaları Rahmetli Mahmut Erbaş takip etti. Böylece 8 musluklu tarihi Akçeşme hayratından 4 kişi nasiptar olduk; ismini bilmediğim yaşlı kadın, Mahmut Erbaş, Ahmet Topbaş ve ben. Diğer üçü gittiler, bana hala sıra gelmedi.

Topbaş, 1991 de Kütahya, Seyitömer höyük kazısında kazı başkanlığı yapmakta iken Afyon'a gelen Kültür Bakanı **Gökhan Maraş** tarafından çağırılır, kazı yerinden hemen Afyon'a gelen Topbaş doğruca eski müzede bulunan Bakanın karşısına çıkar, doğal olarak kot pantolon ve traşsız haldedir, bu durumu gören bakanın yanındakiler O'nu kiravatlı, ütülü pantolon, ve briyantın saçlı beklerken böyle derbeder olmasını laubalilik sayarak ve elbette başka düşünceleri olduğundan Bakanı doldurşa getirip, Erzincan Müze Müdürlüğü'ne atama emri verdirirler. Ancak Erzincan'da kurulmuş bir müze yoktur, Açık hava teşhiri vardır, bugün dahi bildiğimiz anlamda bir müze yok (*Bkz. Kültür Bak. İnternet sitesi*) Yazılı emir geldiğinde yani tebligat yapıldığında oraya sürülecektir.

O günlerde beni arayıp durumu özetleyerek Kütahya'da tanıdık hatırlı bir doktor bilip bilmediğimi, tercihan Devlet Hastanesinde çalışan biri olması gerektiğini anlattı. Hemen bir dostumu aradım; rahmetli Jinekolog uzman dr. olan arkadaşım

Kök Boyalı Bayat Kilimi

derhal önce 3 hafta, bilahare 2 hafta rapor verdi. Gene rahmetli İbrahim Küçük Kurt'un gayreti, mahalli gazetelerin neşriyatı ve dönem valisi Saim Çotur'un ricasıyla 3-4 ay süren buhranlı dönemin sonunda tayin iptal edilmişti.

Jinekologların Topbaş'ın hayatında ilginç rastlantıları vardır..

1969 yılında da gene böyle bir jinekolog tarafından kurtarıldığını görüyoruz; Yeni mezun iken iştirak ettiği Elazığ-Ağın kazılarında tanıştığı Orhan Atvur adlı arkadaşı O'nunla ilgili anılarında anlatıyor; Euromos-Zeus Tapınağı yanında kurdukları çadırli kampta (*Milas tarafları*) gece sohbetleri sırasında Topbaş'ı akrep sokuyor.

Kamp şoförü izinli, ehliyetli kimse yok, içlerinden biri direksiyona geçip gece vakti jeep ile Milas Devlet Hastanesine güç bela gidiyorlar, durum ciddi, baygınlık geçiriyor, gecenin o vaktinde nöbetçi bir ebe var tedavi ediyor ama ne ebe ne hasta ve arkadaşları rahat değil, sabaha kadar ter döken Topbaş "...herhalde ölüyorum, anamı çağırın" diye sayıklamaya başlıyor. Gece yarısından sonra bir hastasını kontrole gelen Jinekologdan rica ederek tekrar muayene ettiriyorlar ertesi sabah güle-oynaya hastaneden çıkıp kampa dönüyorlar, bu jinekolog hikayesini de epeyce dillendiriyorlar. Aradan geçen 22 yıl sonra gene bir başka Jinekolog Ahmet'i kurtarıyor

1979 yıllarında İl Kültür Müdürlüğü ile birlikte **kitap toplama kampanyası** başlatan Topbaş, birçok ilçe ve beldede 30'a yakın kitaplık oluşturdu. Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi alt salonunda ilk resim sergisi açan da gene Topbaş'tır. İlk "Çevre Koruma Toplantısı"nı Kültür Md. Musa Seyirci ile planladılar.

Çeşitli tiyatro topluluklarını Afyon'a çağırdı, Genel Müdürlükleri ile anlaşmalar yapıldı. Tüm Çevre kurtarma kazılarına katıldı ve yönetti. Yerel gazetelerde **haftalık kültürel makaleler** yazdı. Bütün çevre kasaba ve köylerini Ahmet İlaslı ve Saadet Özgündüz ile tarayıp Türkmen mezar taşlarını toplayıp envanter çıkardı.

Eski Müze (*Taş Medrese*)'de **etnografik** bir teşhir hazırlamak için çok çalıştı, ödenek olmama-

sına rağmen burayı ikinci bir müze haline getirmesine ramak kala bürokrasiye takılarak işi bıraktı.

Daha da önemlisi işini gücünü bırakıp Afyon merkezdeki tüm cami ve mes-cidlerin tarihçesini araştırıp mimari özelliklerini de yorumlayarak mahalli gazetelerde yıl boyunca yayınlanmasını sağladı. Üstelik o zamanlar Google ve internet denilen arama motorları da yoktu.

Meslektaşlarınca; müzeciliğimizin engin hoşgörülü “çelebisi” diye adlandırılan, dur-durak bilmeyen, boş vakti olmayan, kahve-lokal tanımayan Topbaş “..bir çığnem sakızın da olsa bir bilene çığnet “ diyecek kadar tecrübeli; olmaya-cak bir iş için sık sık kullandığı “..oğlum deli misin sen” diyecek kadar temkinli bir yönetici, müşfik bir idareci idi.

1989 yılında **Prof. Stephanos Yerasimos (*)** bir gurup Fransız öğrencisi ile Afyon’da sivil mimari örnekleri ve ağırlıklı olarak Ermeni evleri üzerinde araştırma ve röleve çalışmaları yapmak üzere gelmişti. Haliyle Müze müdürü olarak tavsiye edilen ve yarı görevlendirilen Topbaş, Yerasimos’un mimar olması sebebiyle benim de ilgileneceğimi düşünerek haber verdi. 1986 yılında Esvabemini Konağı’nı restore etmem dolayısıyla konuya yeni yeni ve hevesle girdiğimden kabul ettim. Dipnotta da görüleceği gibi Yerasimos ben yaşta ve konusunun hakimi bir öğretim üyesi idi. Ders aldığımız müşterek hocalarımız vardı, kısa zamanda samimi-yet kurduk, 2-3 hafta kadar, sanırım Emek otelinde kaldılar. Eski, tarihi evlerin sahiplerinden izin almak, güvence vermek, tavsiye ve tekliflerde bulunmak gibi yardımlarım olmuştu. Yerasimos’un eski yazıyı bilmesi, hicri-rumi-miladi tarihleri çevirmesi, eski rakamlar vb konulardaki maharetini görünce aşağılık duygusuna kapıldığımı itiraf etmek zorundayım. O gün 45 yaşlarında idik ve bu prof benden çok, benim tarihimi ve Arapçayı biliyordu. Topbaş yükü üzerinden atmış olmanın, bense yepyeni bir arkadaş kazanmanın sevincindeydik.

Topbaş ile ilgili pek çok anı arasında Milli Park

Müd. Hilmi Gürdal ile müşterek üçlü ilişkilerimiz ayrı bir yer tutar. Topbaş, Başkomutan Tarihi Milli Park Müzesi’nin kurulması için çok gayret etti; Parkın karşısındaki ilk (eski) Belediye Binasının Milli Park Müdürlüğüne devredilmesinden sonra binanın restorasyonu yapılmış ve müze teşhir standları sipariş edilerek satışın yapıldığı alanların arazi maketleri hazırlanmakta iken, Topbaş müzecilikte ne kadar incelik varsa maharetini ortaya dökmüş, odaların nasıl tefriş edileceğini, ne-

yin-nereye konulacağını perdelere varıncaya kadar detaylara girmişti. Hilmi bey de, Müze Müdürlüğüne müteaddit aynı yardımlarda bulunmuştur; sarf imkanları çok kısıtlı olan müzenin çok sonraları verilen arabasına yakıt ikmali, kök boyalı kilim yapımında dokuma tezgahları için nitelikli ahşap temini, fotokopi vb yardımları sayabiliriz.

Topbaş’ın sağ kolu durumundaki adaşı Ahmet İlaslı’nın müdürüne yaptığı yardım ve destekleri yadsınamaz. Birkaç defa planlarını (röleve) çıkarmak ve kurtarmak için Dinar-Beyköy’ünde **Ta-taç Ahmet** evine (köy konağı anlamında) gitmiştik; tarihi özelliği olan 2 katlı, yığma kerpiç ve toprak damlı evin içinde çok özgün motifli, oymalı dolap kapakları (özellikle üst katta) ahşap tavan, yüklük, raf, kapı ve pervaz süslemeleriyle dolu bir ev iken ilgisizlik ve ödenek yokluğundan kurtarılamayan yapı gözümüzün önünde çöktü gitti. Avrupa’da olsa evi adeta cam fanus altına alırlar ve yeniden yaratırlardı.

Bir defasında, uzak çevre gezisinde, bir köy caminin önünde cenaze konulan musalla taşına gözüm takıldı; 2 adet erkeklik organı (fallus) üzerine tabut konuyordu. Hayretle sordum, doğru mu görüyorum? diye,.. Meğer sarıklı gibi görüldüğünden erkek mezarlarında hece taşı bile yapıyorlarmış bir tarafını düzeltip yazı yazarak; maksat hasıl olduktan sonra ne önemi var?

Arkeologların insanlık tarihini ve dinlerini çok derinlemesine tahlil edebildiklerini, aynı anda binlerce yıl geriye gidip karşılaştırma yapabildiklerini, değer yargısında bulunabildiklerini ve çok geniş bir hoşgö-

rüye sahibi olduklarını düşünüyorum. Ölü gömmeler, Tanrı inançları, tapınmalar, günümüze gelmiş pek çok adetler, gelenekler, kelimeler, deyimler açısından,.. Asıl değişim; yozlaşmış tutum ve davranışlar imiş meğer. Kutuplardan-ekvatora, doğudan-batıya temel felsefe aynı; zira orijin olarak ismi kültürlerce farklı telaffuz edilen tek tanrıya tapılıyor, her topluluk hayal edebildiği ama görmediği sonsuz ve sınırsız bir güce; bir şekilde tapıyor. İnsanlık tarihine yukarıdan ve geniş açıdan bakılınca bu böyle.

1993'te Dışişleri Bakanlığının açtığı bir bursu kazanarak, Fransa'da Jean Moulen Üniversitesi Gallo Romen Arkeoloji Bölümünde bilimsel araştırma yapmaya gittikten bir hafta sonra Afyon'da müze soygunu gerçekleşir. Müzeler Genel Müd. lüğünün yaptırdığı bakım ve tamirler sırasında pencere demirleri dışarıdan vidalandığı için antika hırsızları kolayca bu demirlerin birini söküp içeri girmişler ve epey eser çalmışlardı. Topbaş'ın kendi iradesiyle dışarıya bağladığı ve yıllarca beslediği köpek de bu arada çevre halkının müteaddit şikayetleri dolayısıyla kaldırılmıştı.

Soygunla ilgili olarak yapılan keşiflerde sorgu hakimi bu demirlerin dışarıdan vidalanması sebebiyle Topbaş'ı suçladı; halbuki tamamıyla Genel Müdürlüğün yaptırımı olan bu onarıma Topbaş itiraz etmiş, hatta teşhir vitrinlerinin özelliği de dikkate alınarak pencerelerin duvarla örülmesini teklif etmişti. Onarımdan hemen sonra Fransa'ya gitmesi, o günlerde köpeğin kaldırılmış olması vb tesadüfler soygunu kendisinin planladığı şüphesini gündeme getirmişti. Gerek hakimin gerekse müfettişlerin kanaati hep bu yönde olmuş ve ne acıdır ki bazı personel de bu yönde ifade vermişti...

Allah'tan olacak çok kısa bir zaman (40 gün) içinde soyguncular Antalya polisince yakalanırlar.

Halbuki hırsızlıkla töhmet altına alınan Topbaş, meslek hayatınca toplayıp biriktirdiği para koleksiyonunu dahi müzeye bağışlamıştı. Genel Müdürlük Müfettişlerinin soruşturma ve incelemeleri sonunda Antalya Müzesine araştırma görevlisi olarak atanır.

Başına gelen bütün bu olaylardan sonra bıkmaması gereken Topbaş, sakın bir emekliler kenti olan Antalya'yı, üstelik değerli arkadaşı Musa Seyirci'nin de orada bulunmasını, nimet bilmedi – kabullenemedi ve küskün olarak ayrıldı Afyon'dan. Halbuki çoğuna göre bu tayin bir taltif idi. Öyle ya, oturduğun yerde al maaşını.. Çok kırıldı, üzüldü

ama 1994 te tayinen gittiği bu şehir de de boş durmadı; bilimsel çalışmalarını sürdürdü.

Yıllardır çok sık öksürüyordu, içine attığı tüm dertler O'nu adeta kanser etmişti, akciğerler uzun süredir yoğun sigaradan iflas halinde idi, solunum yetmezliği çekiyordu. Vefatından kısa süre önce kendi isteğiyle hastaneye yattı; birkaç haftalık “bakım” O'na iyi gelecekti.

Gerçekten de iyi geldi; 1999 yılının 24 Nisan günü bu yalan dünyadan kurtulup öbür dünyaya taşındı.

Şimdi arkada kalanlar olarak O'nu her hatırlayışta, keşke ömrünü vakfettiği **Afyon'un bir caddesine ismi verilse; AKÜ de bir salona, hatta yeni yapılan müzeye, ya da en azından bir bölümüne ismi verilse..** diye ümitlenir dururuz.

İnşallah hakkını helal etmiştir.

Allah kusurlarını bağışlasın, ruhu şad - makamı cennet olsun..

DİPNOTLAR

Stephanos Yerasimos; *İstanbul, 29.01.1942 – Paris 20.07.2005. Rum asıllı Türk, Y.Mimar, DGSA- 1966 mezunu. Paris VIII. Üniversitesinde şehircilik okudu, aynı üniversitede 1972'den beri öğretim üyesi (Prof.) olarak çalıştı. Osmanlı İmp.; Balkanlar, TR, Kafkasya, Ortadoğu hak.da ve modern Türkiye, özellikle İstanbul hakkında 30'dan fazla kitabı var. Hayatının son 6 yılını Paris'te geçirdi. Sabancı Üniv. de öğretim üyeliği yaptı (2002); Türk Tarih Vakfı yönetim kurulu üyesi idi.*

Leonidas ; *Bir şehir-devleti olan Sparta kralı, MÖ 540-480, Pers saldırılarına karşı kahinlerin fedai olarak gönderdikleri efsanevi kahraman, kesin öleceğini bilerek Termofil Geçidi'ni tutmuştu.*

Musa Seyirci; *Fethiye/Gökben, 30.03.1951 – Antalya, 02.06.2009; Trabzon Eğt. Enst. Öğretmen. Lisanslı, Afyon'da ilk defa Kültür Müdürlüğünü ihdas etti ve aralıklı olarak 1977-1984 arasında görev yaptı. 1984'te Antalya'ya İl Kültür Müdürü olarak tayin oldu. Orada vefat etti.*

TEŞEKKÜRLER

İlk günden beri sürekli bilgisine başvurduğum danışmanım Arkeolog **Ahmet İlaşlı'ya,*

Ailevi bilgileri veren halasının oğlu eski dost **Abdullah Üyükülü'ye,*

Afyon. Arkeoloji Müzesi Md. **Mevlüt Üyümez'e*

Her zaman yardım ve teşviklerini gördüğüm ve arşivinden yararlandığım **Hasan Özpınar'a*

AFYONKARAHİSAR İMARET CAMİİ

(16 Ağustos 2018 /AFYONKARAHİSAR)

“Gedik Ahmet Paşaya ve kıymetli Afyon halkına ithafen”

Vaktiyle bir akşam gitmiştim İmaret Camii’ne,
Semayı çınlatırken ezanlar, o ne muhteşem minare..
Haykırırken tevhidi, içeride dizilmiş mü’minlerin,
Sağ tarafa geçip oturdum, solundaydım minberin,
Müezzin sallı’yi çekerken cemaat aşk ile müstağrak
Kamet’ in ardından el-Felah ’da bir kibleye durarak
Omuz omuza mücadeleledi ki şeytana tüm yollar kapalı,
Hasta Adamın dirilişi; “Sessiz ve İhtişamlı”
İmam Efendi çekerek iftitahtekbir’ini,
Kıraat’a başlamıştı Fatiha-i Şerif’e sonra vet-Tin’iyi..
Yemin ederek, zeytine, Sin Dağına ve Emin Beldeye,
Halık-ı Rahim yaratmış insanı en güzel surette
Amma insan onu tanımazsa, kıymet bilmeyerek,
Bin **nişan-ı ali*** sanat kıymetten düşecek.
Eğer sanatın yoksa sanatkârına intisabı,
Yani: O antika sanat göstermezse ustasını,
Maddesi beş kuruş etmezken dünya pazarında,
Milyon kıymet verilir hünerli sanatkârına..
İşte insan, Hakk’ın antika bir sanatıdır.
Antikacıda milyon kıymet, pazarda çürük maldır.
Lakin müstesnadır: “iman ile salih ameli idrak edenler”
Ticaretten anlayıp, bakiyi faniye tercih ederler.
Mükâfat yurdu vaad olunan ebedi Cennet,
Hesap gününü nasıl yalanlıyorsun bu ne cür’et!,
İmam Efendi asıl hâkimi terennüm ederek,
Tekbir ile rükûa vardı hükmüne kabul göstererek,
Azim bir takdis ile tekrarlanan ilanına,
İşiten Rabbin için doğrularak, hamd ile son vermek utancına..
Nihayet tekbir ile sevincinden secdeye kapanıp,
A’la olan Rabbini takdis’en O’na yaklaşmak, dergahına sığınıp,
Doğrularak kıyam edip huzurunda Fatiha’yla,
Ardından Oku emr-i celili gelir
Oku! Yaradan Rabbin Adıyla..

Kerim olan Rabbin seni zira yaratmıştı Alak’dan,
Bana yazdıran kim ise, O’dur öğrettiğini okutan..
Tekrar rükûa giderek hürmetinden belini büküp,
Takdisine azameti ekleyerek o anda Rabbini düşünüp,
İşitendir Allah, doğrularak hamdini ikrar eder lisanim,
Ekber olan zatına şahid olsun secdegâhım..
Oturup başladım ki tahiyyatı takdime,
Eşlik eder kâinat şu zeminde temsilime,
Ayrılık vakti selamlarken Kiramen-Kâtibini,
Huzurundan, huzuruna geçerek ettim yeminimi..
Derken mahfili yanık bir sesle: “Allahumme entesselam’ı,
Evvela Celaliyle imtihan, sonrasında gelecek ikramı..
Tesbih, ta’zim ve şükrü yaparak çıktık camiinin kapısından,
Ecdadın hassasiyeti ki tam karşıda muhteşem şadırvan
Seslenip bir yanından kendini mukabil tutsan,
Sesin nakli vasıtasıyla karşıdakini duyarsın yakından..
Asıl sanat budur. Evet...Şahidim Ya İlahi!
Çünkü Gözümlle işitiyordum ecdadın ruhundaki kemali...

Muhammed Burak TUNAY

*: Nişan-ı Âli Osmanî: Sultan Abdülaziz’in İrade-i Seniyesi ile 1862 yılında, her türlü devlet işlerinde “**üstün başarı gösterenlere**” imtiyaz ve iftihar işareti olarak verilirdi.

ABDÜLKADİR GEYLANİ KÜLLİYESİ

Fevzi KAYA*

Bolvadin ilçesi, Afyonkarahisar'a 60 km mesafede, Konya-İstanbul karayolu üzerinde, Afyonkarahisar-Konya karayolundan da 10 km içeride yer alır.

İlçede Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemi eserleri oldukça fazladır. Biz bu makalemizde büyük velilerden Abdülkadir Geylanî Hazretlerinin 14. kuşaktan torunu ve aynı ismi taşıyan Abdülkadir Geylanî Hazretlerinin külliyesinden bahsedeceğiz.

Abdülkadir Geylanî Külliyesi, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde “*Ağlönü Derbenti*”¹ denilen yerde bulunur. İlk önceleri cami, mektep, türbe, tekke, imaret, çeşme ve misafirhaneden oluşan büyük bir külliye halinde iken zaman içinde bazıları yıkılarak ortadan kalkmış olup bugün külliye camii, türbe, çeşme ve hazire kalmıştır.

KÜLLİYE İÇİNDE MEVCUT OLAN YAPILAR:

ABDÜLKADİR GEYLANİ CAMİİ:

Bulunduğu mahalleden dolayı “*Şıhlar Camii*” diye de anılan yapı, Tekke Sokağında 70. pafta, 48. ada ve 55. parselde yer alır.

* Uzm. Öğrt. Araştırmacı-Yazar.

¹ Muharrem Bayar, “Şeyh Seyyid Abdülkadir Geylanî Sanî Tekkesi ve Vakıfları”, VII. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 18-20 Nisan 2005, Afyonkarahisar, Ankara 2007, s. 547.

Şeyh Abdülkadir Geylanî hatırasına 1642 yılında yaptırılmış olan cami, 1943 yılında tamir edilmiş, kerpiç duvarlı ve düz toprak damlı yapı 1952 yılında yıkılarak şimdiki halde dikdörtgen planlı, kargir ve kırma çatılı halde yeniden yapılmıştır.²

Caminin doğu ve batı yönündeki iki kapıdan son cemaat kısmına giriş sağlanır. Sol taraf ahşap bölme ile ayrılmış, dışarıdan Kadınlar Mahfili'ne çıkış sağlanmıştır. Son cemaat kısmının yanlarında camekânlı birer pencere, ortada büyük camekânlı, yuvarlak kemerli ve alüminyum doğramalı kapı yer alır. Kapının üzerinde üç satırlık kitabe olup kitabede;

*Ve enne'l mesâcide lillâhi fela ted'u ma'allahi ahaden*³

Kad bena haze'l-cami'üş-şerif eş-Şeyh Abdülkadir

*El-Kadiri li-sene isna ve hamsine ve elf, ketebehu bandehu Mehmet el-Fatiha, h. 1052/ m. 1642*⁴ yazılıdır.

² Muharrem Bayar, Bolvadin Tarihi (Kurumları-Yöneticileri-Yetiştirdiği Kişiler), C.II, Bilge Matbaası, İstanbul 2004, s.190

³ Mescitler şüphesiz Allah'ındır. Öyleyse oralarda Allah'a yalvarırken başkasını katmayın. Cin Suresi, 18. ayet

⁴ Süleyman Gönçer, Afyon İli Tarihi, C.II, İleri Ofset Matbaası, Afyon 1991, s. 257.

A.Kadir Geylani Camii-Genel Görünüş

A.Kadir Geylani Camii-Kuzey Cephe Girişi

A.Kadir Geylani Türbesi-Giriş Kısmı

Kitabeye göre cami, Kadiri tarikatının kurucusu Bağdat'lı Abdülkadir Geylânî'nin 12. kuşaktan torunu Şeyh Abdülkadir Geylânî, tarafından h. 1052/ m. 1642 yılında yaptırılmıştır.

Abdülkadir Geylani, Bolvadin'e gelerek zaviyesini kurmuş ve Allah yolunda halkı uyarmıştır. Devlet tarafından koyunlarından vergi alınmaması için berat verildiği gibi ağılı da sayımdan uzak tutulmuştur. Bundan dolayı da mevki "*Ağlönü*" adı ile anılmıştır.⁵

Harime girişin sol tarafı müezzin mahfili olup alanın yarısını minare çıkıntısı kapladığı gibi şerefeye kadar 33 basamaklı minarenin girişi de buradadır. Girişin sağ tarafında etrafı ahşap bölmeyle ayrılmış oda vardır. Buradaki ahşap merdivenlerle kadınlar mahfiline çıkış sağlanır. İki beton direğin

⁵ Gönçer, a.g.e., s. 258.

taşıdığı kadınlar mahfili ahşap tavanlı olup önü PVC bölmeli ve camlı, ortasından harime doğru yarım daire şeklinde çıkıntılıdır.

Harimin üzeri iki kademeli ve tekne tavanlı olup ortasında ahşap oymalı tavan göbeği vardır. Harimi doğu ve batı yönünde alt sırada üçer, kuzey cephe- de, giriş kapısının iki yanında birer düşey dikdört- gen, mihrabın iki tarafında altta birer, bunların üze- rinde de aynı sayıda pencereler aydınlatır. Alt sıra pencereler sivri kemerli, içten ve dıştan çift ahşap doğramalı, üst sıra pencereler ise göz pencerelidir.

Beton sıvalı mihrabın nişi yuvarlak kemerli olup içinde perde motifi bulunur. Mihrap çerçevesinde iki yönde "Allah" (cc) ve "Muhammed" (sas) ile mihrap alınlığında "*fevelli vecheke şatrâl mescidi'l- harâm*" ayeti yazılıdır. Minber ise ahşap ve sadedir.

A.Kadir Geylani Camii-Mihrabi

A.Kadir Geylani Camii-Minberi

Yerlere seccade desenli halı serili, kalorifer tesisatı döşeli caminin duvarları içten pencere hizalarına kadar ahşap lambri kaplı, üst kısmı sarı renkte boyalıdır. Duvarlarda yuvarlak pano şeklinde “*Elvah-ı Celîle*”⁶ asılmış, batı duvarında kitaplık oluşturulmuştur. Dışta duvarlar betonla sıvalı ve yeşil renkte boyalı, üstü ise kırma çatılı ve Marsilya kiremitle kaplıdır.

İlk yapıldığında küçük ve tek şerefeli iken 1952 yılındaki tamirde iki şerefeli hale getirilmiş, 2002 yılında meydan gelen depremde sonra tek şerefeye düşürülen minare, caminin doğu cephesinde yer alır. Girişi harimdeki müezzin mahfilinden sağlanan minare caminin doğu cephesi ile bütünleşmiştir. Kaide ile pabucun bir kısmı duvar içinde kalmış minare kaidesinde devşirme malzemenin kullanıldığı görülür. Kaideden gövdeye köşeleri pahlanmış pabuçla geçilir. Gövdenin başı ve bitiminde iki taş bilezik yer alır. Silindirik gövdede, birinci şerefeye kadar tuğlaların yatay ve dikey yerleştirilme, iki şerefede arasında ise kirpi saçaklı bir düzenleme ile yapıldığı görülür. Minarenin şerefede altları mukarnaslı olup en altta birer burma sırası yer alır.

Doğu yönünde, bahçede tuvalet, lavabo ve abdest alma yerleri bulunan ve Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından yanındaki türbe ile birlikte 22-06-1992 tarih ve 1359 sayılı karar ile tescillenerek koruma altına alınan cami, 2002 yılında onarım görmüş olmasına rağmen restorasyona ihtiyaç vardır.

2- ABDÜLKADİR GEYLANİ TÜRBESİ:

Şıhlar (Ağılönü) Mahallesi, Tekke sokağında ve aynı adla anılan caminin bitişiğinde olup 70. pafta 48. ada ve 4. parselde yer alır.

Abdülkadir Geylanî'nin h. 1062/ m. 1651–52

⁶ İsm-i Celâli (Allah), İsm-i Nebevi (Muhammed), Esâmi-i Çâryâr (Hz Ebu Bekir, Hz Ömer, Hz Osman ve Hz Ali), Hasaneyn (Hz Hasan, Hz Hüseyin) isimlerine genel olarak verilen deyimdir.

yılında vefat etmesinden sonra evlatları tarafından caminin batı tarafına türbe yaptırılmıştır. İlk önceleri kerpiçten, kare planlı ve toprak damlı olarak yaptırılan türbe, 1930 yılında yıktırılarak yeniden yaptırılmış, 1952 yılında ise restore edilmiş, en son 1989-1990 yıllarında bugünkü şeklini almıştır.⁷

Türbeye kuzey yöndeki basık, sivri kemerli ve çift kanatlı alüminyum doğramalı kapıdan giriş sağlanır. Türbe içinde camiye bitişik doğu cephesinde pencere yoktur. Türbe, batı yönde iki, kuzey yönünde, girişin iki yanında birer, güney yönünde saçağa yakın yuvarlak, altta mihrabın iki yanında ise birer pencere ile aydınlanır.

Güney cephesindeki yuvarlak pencerenin altında mermer kaplamalı mihrap bulunur. Pencereilerin hepsi ahşap doğramalı ve sivri kemerli, zemin ve beden duvarları 145 cm yüksekliğe kadar mermerle kaplı, üzeri tavana kadar beton sıvalı ve sarı renkte boyalıdır. üzeri kırma çatılı ve Marsilya kiremitle kaplıdır.

Kare planlı, içten kubbeli ve mavi renkte boyalı, dıştan ise kırma çatı ile örtülü olarak yaptırılan türbenin saçağı beden duvarlarından dışa doğru taşkın olup bu taşkınlıklar ahşap payandalar ile destekli türbenin üzeri kırma çatılı ve Marsilya kiremitle örtülüdür.

Zemini girişten bir basamak aşağıda ve mermer kaplı türbede yerlere halı serili, kalorifer tesisatı döşelidir. Türbede, Kadiri tarikatının kurucusu olan ve Bağdat'ta medfun bulunan Abdülkadir Geylanî'nin 12. kuşaktan aynı isimli torunu Seyyid Abdülkadir Geylanî Hazretleri (ö. 1062/ m. 1651) ile ailesi ve torunlarına ait 17 tane sanduka yer alır. İlk önceleri ahşap olan sandukalar 1989 yılındaki restorasyonda mermerle kaplanmıştır.

Mihrabın sağ tarafındaki üç kademeli ve üzeri semerdamlı büyük sanduka Abdülkadir Geylanî Hazretleri'ne aittir. Girişin sağ baş tarafında Şeyh

⁷ Mehmet Gündoğan, Afyon Alimleri, Evliyalari (571–1999), Ziya Ofset Matbaası, İstanbul 1999, s. 117–118.

A.Kadir Geylani Çeşmesi

Seyyid Abdüllatif-1, onu takiben Şeyh Salih, Şeyh Abdüllatif-2 ve diğer aile fertleri, orta sıranın başında, Şeyh Hüseyin, onu takip eden sırada torunları vardır. Soldaki sıranın başında Abdülkadir Geylanî Hazretleri'nin eşi Ayşe Dudu, onu takip eden sıradakiler ise kızları ve torunlarıdır. Torunu Şerife'nin baş şahidesi ise Bolvadin Müzesi'ndedir.⁸

Abdülkadir Geylanî Hazretleri'nin ne zaman, nasıl ve kimlerle Bolvadin'e geldiği kesin olarak belli değildir. Tahminlerimize göre XVI. yüzyılın sonu veya XVII. yüzyılın başlarında Bağdat civarından gelmiş ve buraya yerleşerek tekkesini kurmuş ve halkı ırşat etmiştir.⁹ Mehmet Gündoğan ise kaynak belirtmeden Abdülkadir Geylanî Hazretleri'nin Bağdat'ta doğduğunu, Osmanlı'nın Duraklama Devri içinde İran ile yapılan savaşlar sırasında Bolvadin'e gelip yerleştiğini ve genellikle felç olanların türbeyi ziyaret ettiklerini söyler.¹⁰

Halk arasındaki rivayete göre, Kurtuluş Savaşı sırasında türbenin kapısı kendiliğinden açılır, Abdülkadir Geylani ve müritleri kılıçlarını kuşanır ve değişik cephelerde savaşır. Savaş dönüşü duvarlara asılan kılıçlarda kan izleri görülür.¹¹

Abdülkadir Geylani Türbesi değişik amaçlarla ziyaret edilmektedir. Bunlar:

1- Bolvadin'de evlenen gençler türbeyi ziyaret eder, horoz keserek fakirlere dağıtırlar. Kız ve erkek ayrı ayrı hacet namazı kılar, kurulan yuvanın ebedi olarak mutlu olması ve doğacak çocuklarının

⁸ Bayar, Şeyh Seyyit Abdülkadir, s. 550.

⁹ Muharrem Bayar; Bolvadin Türbeleri, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 2010, s. 33; Bayar, "Şeyh Seyyit Abdülkadir Geylan-ı Sanı...", s. 534.

¹⁰ Gündoğan, a.g.e, s. 117.

¹¹ Hasan Yılmaz, "Afyonkarahisar'ın İlçelerinde Medfun Bulunan Alimlere ve Evliyalara Toplu Bakış", V. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 13-14 Nisan 2000, Afyonkarahisar, Lider Ajans Matbaası, İstanbul 2001, s. 91; Gündoğan, a.g.e, s. 117.

A.Kadir Geylani Haziresi

vatana ve millet hayırlı olması için dua ederler.

2- Çocuğu olmayan kadınlar, türbe karşısındaki tekke avlusunda bulunan direğe dualı ve üzerinde ayet yazılı zincirle bağlanır ve etrafında yedi defa dönülür. Dua ile bağlanan zincir yine dua ile çözülür. Buraya bağlanan kadının erkek çocuğu olursa adı "Abdülkadir", kız çocuğu olursa adı "Ayşe" konur.

3- Felçli hastalar türbeye getirilerek yüzleri kıbleye dönük olarak yatırılırlar ve kutlu ahşap topuz ile sıvazlanırlar.

4- Çok ağlayan, bayılan çocuklar türbeye getirilerek yatırılır ve tekkenişin tarafından dua edilip sıvazlanır.

Türbeyi ziyaret edenler adak olarak horoz veya keçi keserler. Hayvanların dişi hiçbir şekilde kesilmez.¹²

Abdülkadir Geylani Türbesi, Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından yanındaki cami ile birlikte 22-06-1992 tarih ve 1359 sayılı karar ile tescillenerek koruma altına alınmıştır.

3- ABDÜLKADİR GEYLANİ ÇEŞMESİ:

Abdülkadir Geylani Camii'nin karşısında yer alan çeşme, kare gövdeli ve tek cephele olup mihrabı burmalı ve yuvarlak kemerlidir.

Lale devri özelliklerini taşıyan çeşmenin nişinin iki yanında vazolar içinde çiçek, gül ve lale motifleri ile buğday başağı yer alır. Kemerli nişin ortasında üç bölüm halinde kitabe yer alır. Kitabe de yukarıdan aşağıya doğru Allah (cc), ya Muhammed (sas), Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan, Hüseyin isimleri, altında 1160 tarihi, bunun altında Maşallah, iki yanında selvi ağacı motifi işlenmiştir. Alttaki sekiz satırlık nesih hatla yazılmış kitabede:

*Ol bu sırr-ı âb-ı dergâh-ı kemâlim odur
Karahisari Paşazade Hacı Mustafa Ağa
Ahsen malından ol bu çeşme-i icra' idü*

¹² Bayar, Bolvadin Türbeleri, s. 59.

A.Kadir Geylani Türbesi-İç Görünüş

*Menba-i lütfundan işrab eyleye bu âb-ı safa
Avn-i hakla faiz-i akrarla bulmuş kemâl
Rûz-i mahşerde şefî' ol yâ Rabb-i Mustafa
Ey gör ve mü'minin lütf eyleyûb tariki bâk
İç bunun su (yu) Şâkirâ kıl Mustafa kuluna dua¹³*
yazılıdır.

Kitabeye göre çeşme, Hersezkade Ahmet Paşa'nın torunlarından Hacı Ahmet Paşa'nın oğlu Hacı Mustafa Ağa tarafından H 1160/ M 1748 yılında yaptırılmıştır. Sekiz satırlık kitabeldeki şiir Bolvadin'li şair Şakir'e ait olup şakir sözcüğü ebced hesabı ile çözüldüğü zaman çeşmenin yapılış tarihi olan H 1160 tarihi bulunur.¹⁴

Yatay dikdörtgen kitabenin altında mermer ayna taşı yer alır. Ayna taşının ortasında sivri kemerli küçük bir niş olup ortasında su oluğu vardır. Kemer köşelikleri düz olan bir çeşmenin üst kenarı yarım oluklu bir silme ile dışa doğru çıkıntı yapar.¹⁵

Üzeri düz ve ahşap saçaklı olan çeşmenin tamire ihtiyacı vardır.

4- ABDÜLKADİR GEYLANİ HAZİRESİ:

Abdülkadir Geylani'nin soyundan gelenlerin ve öğrencilerinin defin edildiği mezarlık 1960'lı yıllar

ra kadar kullanılmış, bu tarihten sonra terk edilmiştir. Hazirede bazı mezar taşları dikkati çeker.

B-KÜLLİYE İÇİNDE MEVCUT OLMAYAN YAPILAR:

1- ABDÜLKADİR GEYLANİ MEKTEBİ:

Tekke binasının batı tarafında küçük bir höyük üstünde idi. Tek katlı ve üç dersliği bulunan mektebin masrafları tekke tarafından karşılanmıştır. Geylani Mektebi adı ile 1890 yılında eğitime başlayan okulun adı sonradan "Kemalettin Sami Paşa Mektebi" olarak değiştirilmiş, 1970 yılında da yıkılarak yola katılmıştır.¹⁶

2- ABDÜLKADİR GEYLANİ TEKKESİ:

Abdülkadir Geylani Camii karşısındaki meydanın batı tarafında ahşap yapılı ve iki katlı idi. İlk önce Abdülkadir Geylani yaptırmış, zaman içinde yeni ilavelerle genişlemiş olan tekke binası 1950 yılında yıkılarak yola katılmıştır.¹⁷

3- MİSAFİRHANE

Caminin doğu tarafında tek katlı olup gelen misafirlerin barındıkları yapı 1990 yılında yıkılmıştır.¹⁸

¹³ Ali Osman Uysal, "Bolvadin'de Bir Lale Devri Eseri Ağılönü Çeşmesi", Taşpınar, Afyonkarahisar Belediyesi Yayını, Yıl: 2010, S. 5, s. 61-62.

¹⁴ Uysal, a.g.m. s. 62.

¹⁵ Uysal, a.g.m. s. 60.

¹⁶ İbrahim Ulvi Yavuz, İlimden İrfana, Sanattan Siyasete Bir Kültür Beldesi Bolvadin Ansiklopedisi, Ankara 2014, s. 172.

¹⁷ Bayar, Şeyh Seyyit Abdülkadir, s. 551; Yavuz, a.g.e, s. 11.

¹⁸ Bayar, Bolvadin Türbeleri, s. 58.

UNUTULAN BİR KÜLTÜRÜMÜZ: KAPI TOKMAKLARI

Eda ALTINTAŞ*
Mazhar ÜNAL**
Mehmet YILMAZ***

Kapı tokmaklarının geçmişi ve kültürünün çok eskilere dayandığı bilinir. Osmanlı kapılarının tokmakları bile başlı başına bir değerdir ve Osmanlı insanının sosyal hayata bakışının bir simgesi kabul edilebilir. Örneğin Osmanlı insanı hayata “helâl” ve “haram” çerçevesinden bakmıştır. Bu yüzden kapı tokmakları bile bu hassasiyeti yansıtmıştır. Kapı tokmakları işlevsel açıdan kullanıldığında tokmaklardan biri kalın, diğeri ince ses çıkartır. Erkek misafirler kalın ses çıkaran kapı tokmağını, kadın ve çocuk misafirler ise ince seslisini kullanırlar, böylece ev sahipleri kapıdaki misafirin kimliği hakkında bilgi sahibi olur ve ona göre karşılarlardı. Eğer eve bir erkek misafir gelmiş ise, kalın sesli tokmağı tıklattır, içerdeki ev sahibi gelenin beyefendi olduğunu anlar, kapıyı evin beyi açar, bey yoksa mahremiyete uygun olarak kapı açılırdı. İnce sesli tokmağın sesi duyulmuş ise, gelenin bir hanım olduğu anlaşılır, kapıyı evin hanımı açardı. Zor durumda kalan birinin kapı halkasını tutması ise kapıya sığınmak anlamına gelirdi. Aslında bu veriler zamanla dini ritüellere de dönüşmüş ve örnek vermek gerekirse Bektaşilerde bu kapı üç kere çalınır şeklinde gelenekselleşmiştir. Birincisi Allah, ikincisi Hz. Muhammed, üçüncüsü Hz. Ali’yi ifade etmekteydi. Ayrıca kapı tokmakları ailenin sosyal ve ekonomik durumunu da yansıtmıştır.

İlimiz genel anlamda tarihi evleri ile bilinmektedir. Bu evlerin genel yapısı şu şekildedir: Dış kapı dış avluya, iç kapı iç avluya açılırdı. Avlularda çocuklar birlikte vakit geçirirdi. Çocuklar avlularda eğlenirken, kadınlar güller, çiçekler ve meyve ağaçları arasında yemek hazırlar, sohbet eder, onlar da kendi kültürlerini yaşarlardı. Bu hâliyle evlerin kapıları da kendine hastır ve kapı tokmakları da bu kültürün bir simgesidir. Bu kültürün araştırılması da önem arz etmektedir.

* Dumlupınar Bilim ve Sanat Merkezi Öğrencisi

** Dumlupınar Bilim ve Sanat Merkezi Türkçe Öğretmeni

*** Dumlupınar Bilim ve Sanat Merkezi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

İlimizin evleriyle ilgili çalışmalarda ağırlıklı olarak plan tipleri üzerinde durulmuştur. Kuruluş ve mekân düzenlemesi bakımından ilimiz evleri, Türk ev mimarisinin özelliklerini taşımakta olup bu makalede hızla yok olan kapı tokmakları ve halkaları ele alınmıştır. Asıl işlevleri ses çıkarmak olan tokmakların ve kapıyı açıp-kapatmaya yardımcı olan halkaların ayrıca süsleme unsuru olarak da bir önemi bulunmaktadır.

İlimizde kapı tokmakları ile ilgili henüz detaylı bilimsel bir çalışma yapılmamıştır. Literatür tarandığında ilgili alanla ilgili bazı çalışmalara rastlanmıştır. Zerrin KÖŞKLÜ tarafından İtalya örnekleriyle daire biçimli kapı tokmakları üzerine bir çalışma yapılmıştır. Bu makalede İtalya’da Roma, Floransa, Venedik, Napoli, San Gimignano, Siena ve Göller Bölgesi’nde tespit edilen daire biçimli kapı tokmakları üzerinde durulmuştur. Daire biçimli-yuvarlak kesitli ve daire biçimli - dikdörtgen kesitli olmak üzere iki ana tip belirlenmiştir. Kapı halkaları ve tokmakları ayırımına gidilmeden tespit edilen örneklerin ayrıca aynaları da incelenmiştir. Daire biçimli tokmaklarda bezemesiz ve bezemeli örnekler bulunmuştur. Özellikle bezemede akant yaprakları, C kıvrımları ve çiçek motifleri dikkat çekmiştir. İtalya’da diğer kapı tokmaklarında olduğu gibi bu grubu oluşturan tokmaklarda da piring, bronz ve demir kullanılmıştır.

Kula Evleri, Kapı Tokmakları ve Halkaları üzerine Serap ERÇİN KOÇER tarafından bir inceleme yapılmıştır. Kula evleriyle ilgili çalışmalarda ağırlıklı olarak plan tipleri üzerinde durulmuştur.

İlimiz merkezde avlu ile giriş kapılarında tokmak ve halkanın çok az kapı üzerinde bulunduğu tespit edilmiştir. İncelenen avlu kapılarının ön yüzlerinde genellikle zemberek isimli bir metal aksam bulunmaktadır. Zemberek, uç kısımları süslemeli bir tutma kolu ile kilidin mandalını harekete geçiren metal bir dilden oluşan sistemdir. Bu çalışmada Afyonkarahisar’ın tarihi mahallelerinden olan

Akmescit, Burmalı ve Tacı Ahmet mahallelerinde bulunan kapılar üzerindeki tokmaklar araştırılmıştır. Bu mahallelerde toplam 33 kapı tokmağı tespit edilmiş ve incelenmiştir.

1. Akmescit Mahallesi'nde Bulunan Kapı Tokmakları

Akmescit Mahallesi'nde iki adet ince ve düz, beş adet halka şeklinde, bir adet el şeklinde ve üç adet süslemeli halka şeklinde olmak üzere toplam on bir adet tokmak tespit edilmiştir.

İnce ve düz tokmak

El şeklinde tokmak

Halka şeklinde tokmak

Halka şeklinde tokmak

Süslemeli halka şeklinde tokmak

Süslemeli halka şeklinde tokmak

2. Burmalı Mahallesi'nde Bulunan Kapı Tokmakları

Burmalı Mahallesi'nde altı adet halka şeklinde, iki adet el şeklinde ve iki adet ince-düz olmak üzere toplam on adet tokmak tespit edilmiştir.

İnce ve düz tokmak

El şeklinde tokmak

Halka şeklinde tokmak

El şeklinde tokmak

Halka şeklinde tokmak

El şeklinde tokmak

3. Tacı Ahmet Mahallesi'nde Bulunan Kapı Tokmakları

Tacı Ahmet Mahallesi'nde üç adet halka şeklinde, altı adet el şeklinde, bir adet ince ve düz, bir adet süslemeli halka şeklinde, bir adet uzun ve süslemeli olmak üzere toplam on iki adet tokmak tespit edilmiştir.

İnce ve düz tokmak

El şeklinde tokmak

Süslemeli halka şeklinde tokmak

Uzun ve süslemeli tokmak

Tokmakların bir milletin, bir topluluğun veya ailenin; sanat görüşüne, yaşadığı tarihi olaylara, zamana ve mekânla göre şekil aldığı bilinir. Kapı tokmaklarını kültürümüz ve değerlerimiz açısından değerlendirdiğimizde bunun en önemli örneğini, İslamiyet öncesi ve sonrası dönemden verebiliriz. İslamiyet öncesinde, eski Türklerde kapı tokmakları hayvan motifleri ile ünlüydü. Çünkü Türkler, kuvvetli bir hayvana ait biçimlendirilmiş nesneyi üzerlerinde veya yakınlarında bulundurarak o kuvvetin kendilerine geçmesini ümit ediyorlardı. O yüzden dönemin ustalarının en popüler şekli, güçlü hayvan motifleriydi. Bahsi geçen dönemde en çok aslan ve yılan motifleri tercih ediliyordu. Bu inançlar o kadar uzun sürmüştür ki, Selçuklu hayvan kompozisyonlarının Türkistan inançlarına bağlı sembolik anlamlar taşıdıkları anlaşılmıştır. Aslan, sfenks, kartal, grifon gibi hayvanlar kullandıkları yere göre bazen hükümdarlık, bazen de ölüm sonrası yaşam ve cennet sembolü olarak yer almıştır. Bu figürler zaman içinde değişime uğramışlar, İslamiyet'in kabulünden sonra hayvan ve insan tasvirleri azalmaya başlamış; bir süre sonra da yok olarak yerlerini sade şekillere, halkalara, oval ve yuvarlak formlara, çiçek ve el motiflerine bırakmışlardır.

Geleneksel ilimiz evlerine ait kapılarda, Osmanlı - Türk ahşap süslemeciliğinin ve işçiliğinin en güzel örnekleri görülmektedir (Yıldırım, 2006). Niş içinde veya dış duvarla aynı düzlemdeki giriş kapıları, yer aldıkları evlerin ön cephelerine en fazla zenginlik katan mimari örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bakımlarının yapılmaması nedeniyle veya güvenlik açısından, birçok örnekte çok değerli olan kapılar sökülerek yerine hiçbir niteliği ve güzelliği olmayan basit metal doğrama kapılar takılmıştır. Zemberek, tokmak, halka, kapı kolu gibi metal parçaların aynı renk boya ile boyandığı hatta bakımlarının yapılmadığı tespit edilmiştir. Boş olan tarihi öneme sahip, nitelikli geleneksel evlerin bir kısmı zamana karşı direnmeye çalışırken, önemli bir kısmı da kaderine terk edilmiştir. Geleneksel evlerin bulunduğu mahalleler yeni yerleşim alanı olarak cazip olmadığından tarihi dokusu fazla bozulmamış ve günümüze kadar gelebilmiştir.

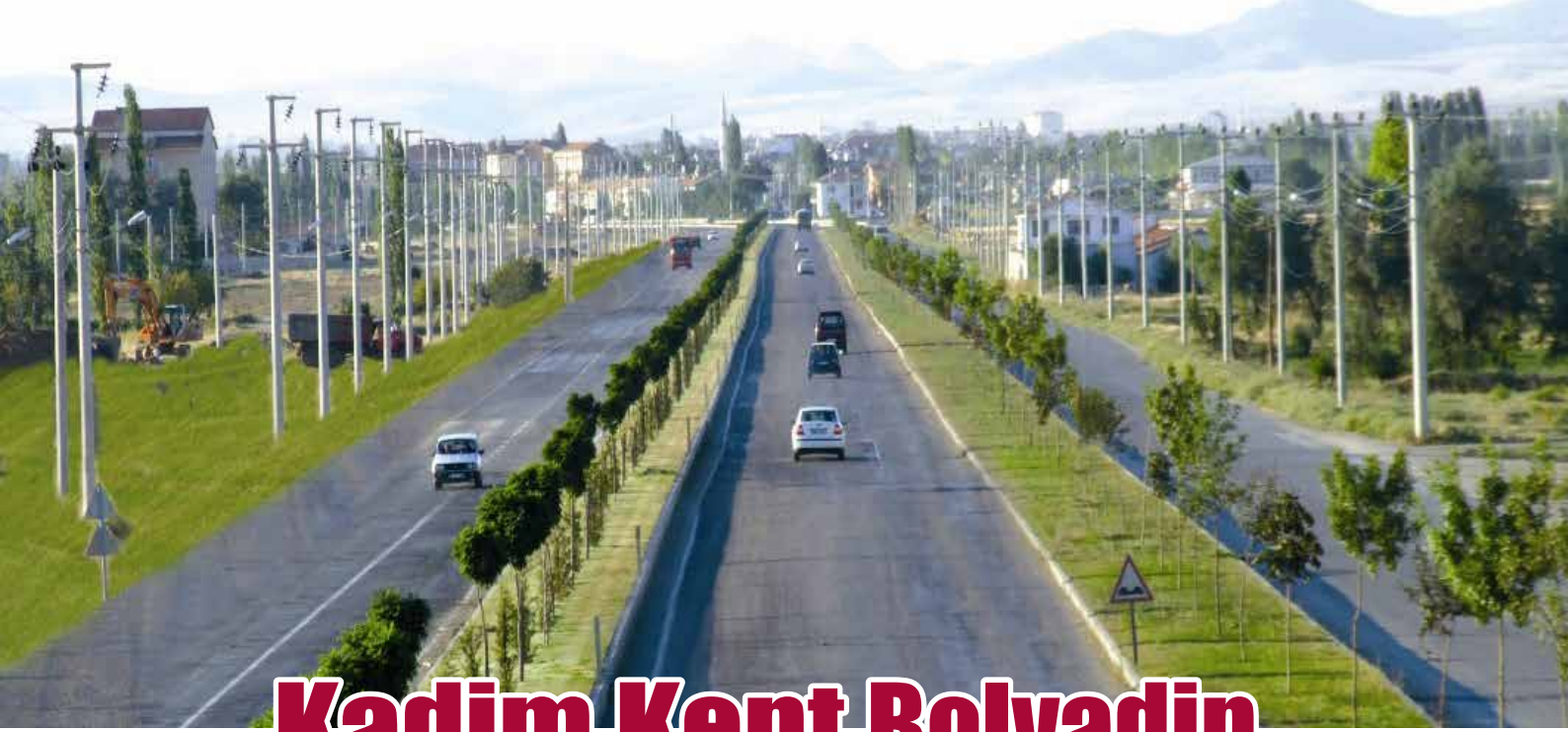
İtalya'daki ve Kula evlerindeki kapı tokmakları ile karşılaştırıldığında ilimizde bulunan kapı tokmaklarının estetik olarak onlardan daha farklı

ve hoş görüldüğü göze çarpmıştır. Bu nedenle bu kapı tokmakları koruma altına alınmalıdır.

Bu evler aynı zamanda Karahisar Kalesi eteklerinde yer almaktadır. Bu yönleriyle iyi bir turizm potansiyeline sahiptirler. Biz geleneksel kapı tokmakları bulunan mekânları ziyaret ettiğimizde mekân sahiplerinin “Keşke daha önce gelseydiniz, bu kültürümüz de artık unutuldu” ve “Bunları neden fotoğrafladınız, seslerini neden dinlediniz” gibi söylemleri ile karşılaştık. Dolayısıyla geleneksel mekânlar restore edilerek gelecek kuşaklara aktarılabilir. Bununla beraber geleneksel evler ve onların mimari elemanları, özellikle de kapı tokmakları günümüz üretim teknolojisi ile yeni yapılarla aktararak, birçoğu mimari açıdan önemli bir değer taşımayan günümüz yapılarına alternatif oluşturulabilir. Böylelikle, sıkıcı ve beton yığını şehir görünümüne yeni renkler kazandırılabilir. Bunların dışında kullanılmayan tokmaklı kapılar bulunarak bir kapı müzesi açılıp unutilan bu kültürümüz en azından müzelerde sergilenerek insanların ilgisi çekilebilir. Hatta günümüzde kullanılan kapı zilleri değerlerimize uygun olarak tıpkı Osmanlı kültüründeki gibi gelen misafirin cinsiyetine göre tiz veya kalın sesler ile ayırt etmeyi sağlayacak şekilde üretilebilir.

Kaynakça

- Ataoguz Çal Ö. (2008). “Ali Bey Adası (Ayvalık) Kapı Tokmakları”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.25, s.225-240.
- Bozer R. (1988). *Kula Evleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Çal H. (1999). “Osmanlı Kapı Halkaları ve Tokmakları”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.11, S. 282.
- Çal, H.(2001). “Hatay Kapı Halkaları Ve Tokmakları”, *Ortaoğlu'da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri*, 1. C, 173-188, Ankara.
- Köşklü, Z.(2006). “ Eski Erzurum Evlerinde Kapı Tokmakları” *IX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu 21-23 Nisan 2005 Bildiriler*, 337-346, Erzurum.
- Köşklü, Z.(2012). “İtalya Örnekleriyle Aslan Başlı Kapı Tokmakları” *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Yıl:2012, S.28, 119-133.198, Erzurum.
- Sayan Y. (1997). *Uşak Evleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Sözen M. – U. Tanyeli (2001). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Kadim Kent Bolvadin

BOLVADİN İKTİSAD-I OSMANİ ŞİRKETİ/BANKASI

*Dr. Muharrem Bayar

Türk Bankacılık Tarihinde kurulan ilk özel Şirket/Bankalardan Bolvadin İktisad-ı Osmani Şirketi/Bankasını tarihi sürecinde anlatmak için kurulduğu yerin idari ve ekonomik yapısını incelemek gerekir.

1.İDARİ YAPI: Bolvadin, Anadolu'nun tarihi ile yaşıt olan bu şehir, bölgeye hakim olan idari yapıya sahiptir. Antik Çağlarda, Tarih Çağlarında (Roma-Bizans), Türk-İslam Çağlarında (Selçuklu-Osmanlı-Cumhuriyet) önemli idari merkezdir.

Hattuşaş'ta başlayan Anadolu'nun en eski ve en önemli ticaret, sefer yolu olan Kral Yolu, batıdan doğuya uzanan sayısız seferlerin yapıldığı yollar. Gerek İslam öncesi ve gerekse İslami dönemde yapılan Sürre Seferleri buradan geçer. Bu nedenle gelişmiş önemli idari ve ticari merkez haline gelmiştir

Kral Yolu üzerinde tarihi Kırkgöz Köprüsü M.Ö.1344-BOLVADİN

*Araştırmacı-yazar

Hız .Peygamber defalarca bu bölgenin mutlaka feth edileceğini söylemiştir.

قال: كعب قال: «لا تفتح القسطنطينية حتى تفتح كليتها قبل وما كليتها؟ قال: عمورية.»

a.) Hız .Peygamber'e atfen şöyle rivayet etmişlerdir; İstanbul; onun böbreği ele geçirilinceye kadar fetih olunmayacaktır. Ya böbreği neresidir? diye sorulduğunda o, Amuriye demiştir"(26).

قال: كعب قال: «لا تفتح القسطنطينية حتى تفتح نابها، قبل وما نابها؟ قال: عمورية.»

5. Yine Ka'b (r.a.) şöyle demiştir; "İstanbul, onun azı dişi gibi olan bir şehir alınıncaya kadar asla fetih olunmayacaktır". Ona; "bu azı dişi olan şehir hangisidir? diye sorulduğunda o; Amuriye demiştir"(1-2).

قال كعب: «تفتح عمورية قبل نيقية ونيقية قبل القسطنطينية، والقسطنطينية قبل عمورية.»

6. Ka'b (r.a.) şöyle demiştir; "Amuriye, İznik'ten önce ve İznik İstanbul'dan önce ve İstanbul ise Roma'dan önce mutlaka feth edilecektir".

«عن أبي نضرة قال: كنا عند جابر بن عبد الله فقال: يوشك أهل العراق أن لا يجي إليهم قفيز ولا درهم، قلنا: من أين ذلك، قال: من قبل العجم يمنعون ذلك.»

7. Ebû Nadra'nın bildirdiğine göre o şöyle demiştir; Biz bir defasında Câbir b. Abdullah'ın yanında idik. O, bize şöyle dedi;

"Çok yakın bir gelecekte Iraklılardan ne kâfız ve ne de dirhem gibi hiçbir gelir artık toplanamayacaktır". Biz; "Bu da nereden çıktı". Dedik. Oda;

"Buna sebep yabancılar (Türkler) dir. Zira onlar bunu (sizlere) vermeyeceklerdir!" demiştir().

Amuriye, harabeleri Emirdağ İlçesi'nin Hisarköy'de olan o devirde bölgenin en önemli idari merkezidir. Ünlü sahabe bu şehri ziyaret etmiştir. Bu şehir 838 tarihinde yıkılmıştır.

Bolvadin Mahalleleri: II. Beyazıd ve Kanuni Sultan Süleyman zamanında Bolvadin'in mahalleleri ve nüfus durumları.¹

H a n e M ü c e r r e d M u a f									
Mahalleler	II. Beyazıd	1528	1530	II. Beyazıd	1528	1530	II. Beyazıd	1528	1530
Hanaylı Mescid	33	17	17	4	2	2	2	14	13
Kutlu Mescid (Hisar)	54	53	53	3	3	3	3	8	8
Alaca Mescid	41	37	37	3	2	2	1	10	11
Bey Mescid	28	34	34	5	-	-	2	9	10
Şazi	28	18	18	1	-	-	3	3	3
Künbet	68	35	35	5	-	-	4	5	4
Şeyh Bey Mescid	24	15	15	2	-	-	1	2	2
Kestemet	63	44	44	8	-	-	4	4	3
HocaEmre Mescid	7	9	9	-	-	-	1	2	2
Halife	28	18	18	1	-	-	1	5	5
Hıdırlık	-	3	3	-	-	-	-	-	-
Medrese	8	-	-	1	-	-	1	-	-
Toplam	369	283	283	41	7	7	23	60	61

XX. asrın başlarına kadar muhtelif zamanlarda Bolvadin'e bağlı kadılık ve nahiyeler²

Sıra No:	Adı	Niteliği	Şimdiki durumu	Bağlı olduğu il
1	Merkez	İlçe-Muhassıllık	Bolvadin İlçesi	Afyon
2.	Barçınlı	Kadılık-Nahiye	Bayat İlçesi	Afyon
3.	Çay	Kadılık-Nahiye	Çay İlçesi	Afyon
4.	İshaklı	Kadılık-Nahiye	Sultandağı İlçesi	Afyon
5.	Çölabad	Kadılık-Nahiye	Kasaba	Dinar-Afyon
6.	Göçmen Akviran	Kadılık	Kasaba	Emirdağ-Afyon
7.	Karaadilli	Kadılık	Kasaba	Şuhut-Afyon
8.	Karamık	Kadılık-Nahiye	Kasaba	Çay-Afyon
9.	Nevahi-i Barçın	Kadılık-Nahiye	Kasaba	Bolvadin-Afyon
10.	Han-ı Barçın	Kadılık-Nahiye	Han ilçesi	Eskişehir
11.	Musluca ³	Nahiye	Emirdağ İlçesi	Afyon
12.	Orta	Nahiye	Kasaba	Çay-Afyon
13.	Şuhut ⁴	Kadılık-Nahiye	Şuhut İlçesi	Afyon

¹ BOA,MVAD.nr.438(H.937/M.1530) s.194

² Musluca Nahiyesi XIX. asrına sonlarında 1874 yılında Aziziye isminde ilçe oldu Barçınlı (Bayat) ve Han Nahiyeleri buraya bağlandı. Şuhut 1884 yılında Afyon merkeze bağlandı Karaadilli, Tatarlı, Çölovası'da Bolvadin'den ayrıldı. Karamık, Nevahidi Barçınlı küçülerek köy oldu. Çay ve İshaklı Nahiyeleri 1958 yılında ilçe oldu. Bolvadin bütün nahiyelerini ve buralara bağlı köyleri kaybetti. 10 köyü kaldı.

³ Süleyman Göncer" Afyon İli Tarihi" c.2 İstanbul.1991. s.13

⁴ HVS. 1287-1291-1296 tarihli s.180

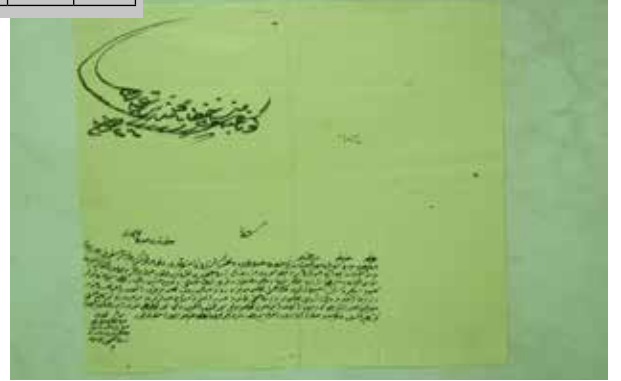
14.	Tatarlı	Kadılık	Kasaba	Dinar-Afyon
-----	---------	---------	--------	-------------

Bolvadin, Günümüzde Dünya siyasi ve ekonomik yapısının şekillendiği XIX. asrın sonu, XX. asrın başlarında Bolvadin Hüdavendigar Vilayeti'nin Karahisar-ı Sahip Sancağına bağlı kaza merkezi iken Barçınlı (Bayat), Çay, Çifteler, Çölabad, İshaklı (Sultandağ), Han. Karamık, Musluca (Emirdağ), Oynaş, Şuhut bağlanarak Muhassıla haline getirilmiştir.⁵

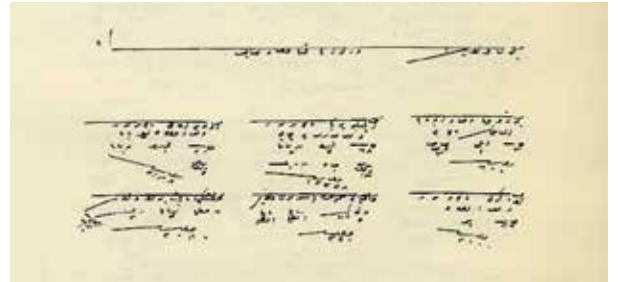
2. EKONOMİK YAPI:

2.1. AHI TEŞKİLATI: O devirde devlet politikasını belirleyen idari, siyasi ve ekonomik etkisi olan Ahi Teşkilatının Selçuklu Dönemine ait belgeler Bolvadin'de varlığını haber verir.

Bolvadin'deki Ahi Zaviyesi'nin günümüze ulaşmış vakfiyesi yoktur. Vakıf Defterleri, Tahrir Defterleri, Şer'i Sicillerinde külliyyeye ait bilgiler vardır.

Bolvadin'e bağlı Çay Kasabasında Alaaddin Medresesini ve Bolvadin Ahi Zaviyesi'nin vakfı olan İki Su Arası isimli meranın başkaları tarafından kullanılmasının men edilmesine dair devlete yapılan H.1288/M.1871 tarihli müracaat belgesi.⁶

1530 yılında Bolvadin türbe ve zaviyeleri⁷

⁵ HVS. 1287,1288,1289,1291,1296 1301 tarihli

⁶ BA.Cevdet Evkaf.3690

⁷ BOA,MVAD.nr.438(H.937/M.1530) s.141

Ahi Mehmet Dede zaviyesine verilen Sultan III.Selim devrine ait bir beratta vakıflarının tevliyetini anlatır.

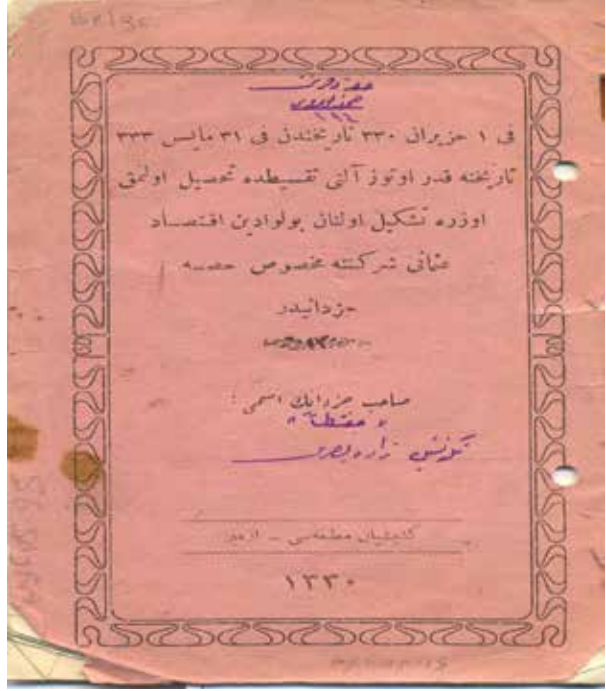
“*Bolvadin Kazasına bundan akdem cennet me- kan firdevs-i âşiyân merhum ve mağfur-ileyh Sultan Murat ve Sultan Mehmet Han hazretlerinin vakf ve ihya buyurdıkları Ahi Mehmet Zavyesine kaza-i mezburede mürür ve ubur iden fikiraya i'tam-ı ta'am etmek şartıyla vakf-ı sahih-i şer'i ile vakf buyurdıkları zaviye merhum tekke mutasarrıfı Veliyüddin fevd evladı züküruna*” tevliyatı verilmiştir.

Bu tekkenin Fatih devrinde zengin vakıfları vardır. Bolvadin'in eski ailelerinden Tekkenişinler (Ağdacılar) ataları bu zata dayanır.⁸

Ünlü Ahi Şeyhi Ahi Mehmet Dede'nin türbesi

⁸ Daha geniş bilgi “*Bolvadinli Mevlevi Şeyh Pendari Kaari Ahmet Dede*” isimli eserimde vardır.Konya.1996

3. BOLVADİN İKTİSAD-I OSMANİ ŞİRKETİ/BANKASI

Hissedarın sıra numarası :116

Fi 1 Haziran 1330 tarihinden fi Mayıs 1333 tarihine kadar otuz altı taksitte olmak üzere

teşkil bulunan Bolvadin İktisad-i Osmani Şirketine mahsus hisse cüzdanıdır.

Sahib-i cüzdanın ismi

Tekkenişinzade Basri

1330⁹

KURULUŞ AMACI: Birinci Madde- Şirketin teşkil ve te'sisinde maksat- esası memlekette bir müddet muayene zarfında meydana bir sermaye-i cesime getirmek ve münhasıran devr-i şeriyeye ibtinaen muamele olunarak yüzde dokuz faizle mutlaka kefalet mutebere ile akçe ikraz ve yüzde yediye kadar istikraz idilerek ole's-suretle faiz mürekkeb suretiyle ticaret itmek ve hem de memleketin muamelat-ı umumiye- ticariyesine vesait ve suhulet virmekten ibarettir.

HİSSEDARLIKTA ALTIN AKÇA ESAS- DIR VE YÖNETİMİ: İkinci: madde- Üç sene müddet ve beşyüz hisse itibarıyla altın akçe üzeri- ne müesses olan bu şirkete aid muamelat-ı umumi- yenin umur idaresi fahri olarak birer müdür evvel ve birer müdür sani ile beş azadan ibaret bir heyete mevduadır.

⁹ Bolvadin İktisad-i Osmani Bankası ile belgeler Dr. Muharrem Bayar'ın özel arşivindedir.

ŞİRKETE ÜYELİK ŞARTI:

Üçüncü Madde- Bir hisse senedinin kıymeti yarım aded Osmanlı altunudur. Meblağ mezkure her ay ibtidalarında şirket sandığına teslim ve suret-i ahzi mebinde şirketin müdür-i evvel ve müdür-i sani ve sandık emini tarafından mahdum olarak her hissedara birer matbua cüzdan virülüb ta'dilat-ı umumiye'nin hitamında yani üç senenin hitamında bu cüzdanlar hissedatıyla değiştirilecektir.

KAYITLARDA TÜRKÇE İMLA ZORUNLU:

Dördüncü madde-Şirketin muamelat kıvdiye ve cariyeye ve kaydiyesi Türkçe imla ve icra idilecektir.

ÖDEME ŞARTLARI:

Beşinci madde- Hissedaa anın her biri malik olduğu hisseye göre her ay ibtidasında taksidi nihayet ayın otuzuncu gününe kadar maa faisi virilmeğe mecburdur. Bu müddet zarfında virmez ise otuz günün mürurundan sonra hissedar gerek sehminden ve gerek faiz temettüden mahrum olub ol tarihe kadar virilmiş olduğu taksid yani re's almal şirket sandığında emanet hükmünde olub üç senenin hitamında meblağ- mezkuri bila temettua ve faiz aramağa hakkı olacaktır.

Altıncı Madde- Şirketin te'sis tarihi olan fi 1 haziran 330 tarihinden itibaren sene-i merkume Şubatı nihayetine kadar ta'biyet-i Osmaniyyeye haiz herkes hissedarlığa kabul olunur. Ancak bu müddet zarfında hissedarlığa gireceklerden güzeran iden taksit bedel umumiyeesi maa faiz defaten alınır.

Yedinci Madde- Hissedarandan biri sahip olduğu hisse senedini heyet idarenin malumatıyla hissedaranın harice tercih olunması suretiyle satmağa hakkı vardır. Ancak her ne sebebe mebni olur ise olsun hissedaranın biri ol şirketten çıkmak (5 SAYFA) isteyubde hisse senedini almağa hissedaranın ve haricden talib zuhur itmezse virmiş olduğu taksidleri beşinci maddede muharrer şeriatla tevfiқан üçüncü senenin nihayetinde bila faiz ve temettu alacaktır.

Sekizinci Madde- Serf taşralı olub da memuriyette bulunanlar dörtten ziyade hisse almağa hakkı olmadığı gibi zamanından ol şirketten çıkmak talebinde bulunanlar da yedinci madde de muharrer aynı şeraite ta'bi olacaktır. Ancak memuriyetten enfesal etmek münasebetiyle veya tahvil memuriyet suretiyle veyahud yerli olup da nakilhane mecburiyetinde mahalli ahre gideceği tahakkuk idenlerin enfekakları tarihine kadar hisse taksidin-

den tereküm iden mikdarın temettutu bi'l-hesab mecmuanından maaş ve masrafından isabet idecek mikdar tenzil olunarak bakiyesi kendisine virilüb kaydı kapadılır.

Dokuzuncu Madde- Cereyan idecek muamele-ye ve zuhur idecek rağbete göre hisse mikdarının teyzid ve müddet devamının mütevelliyen temettidi veya tenkısı hey'et-i umumiye'nin re'ine ve ebsetedir. Şu kadar ki müdde-i mükerre olan üç sene hitamında hissedarlardan arzu idenler bila kayda ve şart hissedarakdan çıkmak hakkını muhafaza ider ve sermayesini ticaret ve temettüyle birebir alabilir.

Onuncu Madde- Sene-i atıye için teşkil kılınacak hey'et-i umumiye hissederanın içtima-i umumiyesinde yirmi kişi intihab idecekleri bu yirmi kişi dahi ikinci madde de beyan olunan hey'et-i idarede içarından ekseriyetle müdür-i evvel ve müdür-i saniyi intihap ideceklerdir. Heyet-i umumiye'nin he'yet-i idare hakkında beyan-ı itimad iderek ebkasını ekseriyetle taalub iderler ise tekrar intihaba hacet kalmaz.

Onbirinci Madde- Hey'et-i idare her onbeş günde bir içtima idüb şirkete müteallik muamelatın mehur matlubade ceryanını ve şirketin istifadesini mecib ahval ve istihbaratını teftiş ve tezkir idecek ictimai'alarını isbat için muamlat-ı cariyeye hakkında ithaz idecekleri mukarrerat-ı defter mahsusasına zabt ve imza ideceklerdir. Şirketin menfaat ve mazuratına mutaalik keffa mutaalat ve meşhudatını gerek tahriren ve gerek şifahen hey'et-i idareye ihtar hususunda her hissedar serbestdir. Ve muamelat-ı icraiye hey'et-i idariyeye aittir. Bila arz sırasıyla üç ictimada bulunmayan idare azası müstafi add olunarak hey'et-i idare diğer mün-tahabalardan birini ba fari'a azalığa teyin ider.

Onikinci Madde- Şirketin bidayet tesisi olan fi 1 haziran 330 tarihinden muteber olmasına göre her sene yevm mezkurde hissedarın ictimai umumiyyeye davet olunur ve mahal ictimai gaztelerle ve ilannameler talikiyle ilan idilür ve bu ictimai umumiyyeye gelmeyen hissedarın itiraz hakkında sakaddır.

Onüçüncü Madde- Hey'et-i idare ictimai umumiyyede hazır bulunan zevata şirketin bir sene zarfındaki muamelat-ı umumiyesini natak ve defater kayudiyeye mutabık bilanço rea'ie idilerek izahat-ı luzuma virilecektir.

Ondördüncü Madde- Her hissedar-ı sahip olduğu hisse adedine göre rey virmeğe selahiyyedar olmayıb ictimai umumiyyede hazır bulunacak her

şahıs birer rey sahibi olacak ve ittihaz olunacak mukarreretda ekseriyet-i ara muteber tutılacaktır.

Onbeşinci Madde- Hissedarandan biri nezdinde bulunan cüzdanı zayı iderse hey'et-i idareye müracaatla keyfiyet-i zaiyi keniyesine işaretle ve hey'etce mumeleyi lazıma bila cera nüsha-i saniye virilecektir.

Onaltıncı Madde- Had inkerede hissedarandan birinin vefatında varisi sagir ise vesaisi hissesini şera'it mahrura dairesinde fesh ve ebka'i şirkete me'zundur. Feshe talib olduğu takdirde en sen hesab-ı umumî mucibince hisse-i mainesi temettiiyle birebir ibraz ideceği veraset ve vesait hacetleri mucibince istihkakı tamamen teslim olunacaktır. Verese kebir vahdesine intikal iden hissedarlığı devam arzusunda bulunur ise kabul ve ibka olunur. Vereşe müteadid olup da içlerinden birisi hisse-i müesseseyi almak ister ise müessesenin badl mecmuai ber-veche meşrui taksim olunur. İştirakde devam arzu gösterilir ise keyfiyet intikal kaniyesine işaretle ibka idilur.

Onyedinci Madde- Bir seneden akl olmamak üzere hisse taksidini defaten viren olur ise virdiği mah taksidi ba tanzil mütebakisine yüzde altı hesabıyla faiz yürütülerek baliğ olduğu meblağ virildiği paraya zam ve ilave olunarak cüzdanına irad-ı kayd olunacaktır.

Onsekizinci Madde- Şirket hissedaranından maada ikametgahı da'imi eshabından olmayan ve ticaretle de iştilal itmeyen zevata akçe ikrazı memnuadır.

Ondokuzuncu Madde- Şirketten para istikraz idecekler hey'et-i idarenin bi'l-ittifak ittihaz ideceği karar tabi olacaktır. Bila karar para ikraz iden hey'et-i idare mesul ve zammındır.

Yirminci Madde- İş bu talimatnamenin ahkam-ı umumîyesinin kabulünü mübin olmak üzere hey'et-i idare nezdinde bulunan defter-i mahsus hissedaran taraflarından mühürlenecek ve mukavele hükmünü ha'iz bulunacak ve şirketin bi'l-umum defter sahifeleri mukavelat muharrerliğince tasdik idilecektir.

Yirmibirinci Madde- Şirketin muamelat umumîyesinden tulayı hissedarana karşı mes'ul bulunacak hey'et-i idarenin veza'if vesamisi ve katib ve sandık emini vesai'resi ve talimat ile başkaca tayin idilecektir.

Yirmi ikinci Madde- İşbu menakat şirket-i ikti-

sadiyenin muamelat-ı umumîyesinin hüsn ceryanı zammında her nev'i evraka imza ve zaine leh ve aleyhe vukubulacak dava ve muhasematın muhakematın ve mücellesesin dercat-ı umumîyesinden ve sevk dereceye kadar muhakeme ve muhasemeye onuncu madde de muharrer müdir-i evvel ve müdir-i sani olan zevat bi'z-zat ve bi'l-ve kale menfurdan ve mücette maen mezuniyet kamileye haizdirler.

Hatme

Şeriati muharere da'iresinde munakat olan Osmanlı İktisad Şirketinin mevad umumîyesini bi'l-rıza kabul ve imza eyledik. Fi 1 haziran sene 330

Emin-i Sandık, Müdür-i Sani, Müdür-i Evvel Şirketin Muharrer Resmidir.

4. BOLVADİN İKTİSAD-I OSMANİ ŞİRKETİ/BANKASI'NIN FALİYETLERİ

Bolvadin İktisad-ı Osmanlı Şirketi/Bankası Haziran.1330/1914 tarihinde 150 hissedarın iştirakı ile kurulmuştur. Şirketin yönetim kurulu başkanı Yakupzade Hacı Mehmet Ata Efendidir. Banka 1929 Dünya ekonomik krizinde battı.

Yakupzade Hacı Mehmet Ata

Bolvadin İktisadi Osmanlı Bankası

Kanlı Ellerde Pek Çok İzdirap Çeken ve Fakat İstiklâl Mücâhedelerine En Şerefli Bir Sahne Olan Afyon Karahisar

Afyon Karahisar bizim için artık alelade bir vilayet değildir. O, bütün cihanın hürmetle andığı, kalplerde şereflerle yaşayan bir Kâbe-i zaferdir.

Afyon Karahisar, kudurmuş Yunan sürülerinin parçaladığı bir yer, İstiklâl mücahedelerinin en şerefli bir sahnesidir.

İnkılâp ordularının karargâhı burada kurulmuş, düşmanı perişan eden kuvvetler orada kaynaşmış kuvvet bulmuştur.

Afyon Karahisar kanlı ellerde pek çok ızdırıp çekmiş, birçok yerleri muhtelif zamanlarda yakılmıştı. Mesut kurtuluştan sonra çalışkan Afyonlular buralarını baş döndürücü bir süratle baştan yaptılar.

1 Editörün Notu: Dergimizin bu sayısında yer verdiğimiz makale Cumhuriyetin ilk yıllarında yayımlanan Resimli Mecmua'nın 1925 yılı 1.Cilt 23.sayısından alınmıştır. Osmanlıca aslından çeviren: Doç.Dr. Ahmet KARATAŞ

Bugün yurdun her köşesi gibi Afyon Karahisar da günden güne imâr ediliyor ve mesut bir istikbâle hazırlanıyor. Her bucağında bin aziz hatıra saklı olan bu yerlerin şen ve şerefli bir hayat tabîi hakkıdır.

Afyon coğrafyası:

Deniz sathından 800 – 1000 metre yüksek olan Afyon Karahisar'ın iklimi tamamen berrîdir. Yazları fazla sıcak, kışları ise pek soğuktur. Şehir, geniş bir ova kenarında olup etrafı yalçın kayalarla çevrilidir. Şehrin yanı başında 200 metre yüksekliğinde bir kale vardır. Kar pek fazla yağar. Anadolu'nun birçok yerlerinde olduğu hatta Ankara'da olduğu gibi damların üstü topraktır. Sokakları muntazam değildir. Mezarlıklar burada da şehrin içindedir.

Afyon Karahisar'ın tevâbiıyla beraber 45100 şehrin ise 35000 nüfusu vardır. Ahali ekseriyetle

çiftçidir. Şehirde 50 kadar cami-i şerif vardır ki en meşhuru Fatih zamanında Gedik Ahmed Paşa tarafından yaptırılan İmaret Camiidir. Altı yedi hamamı, on-onbeş hanı vardır.

Afyon Karahisar, geniş bir ova ve bir çıkıntı memleketi olduğundan mahsulatı oldukça mühimdir. Kuvvetli topraklarında hemen her şey yetişir. Afyon'un haşhaş tarlaları çok fazladır. Külliyyetli miktarda afyon çıkar. Esasen Karahisar afyonuyla şöhret almıştır. Buna Karahisar-ı Sâhib dahi derler. İhrâcâtı her nevi hububat, yapağı, tiftik, balmumu, maden suyu, halı, kilim vesâiredir.

Bütün bildiğimiz sebzelerin hepsi yetişir. Kavunu, karpuzu, bademi, cevizi, zerdalisi, kayısı da boldur.

Afyon'da koyun, keçi gibi hayvanlar da çoktur.

Bu beldemiz, demiryolu cihetinden zengin sayılabilir. İstanbul - Adana demiryolu üzerindedir. Afyon - Eskişehir hattı 161,299 kilometre Afyon - Konya hattı ise 272, 456 kilometredir. Bundan başka İzmir'den Afyon'a 420 kilometrelik ayrıca bir hat vardır.

Sular kaplıcalar:

Afyon'un kaplıcaları ve suyu pek mükemmeldir. Şehre yirmi bir kilometre mesafede demiryolu yakınında meşhur "Karahisar Suyu" çıkar. Fakat bundan maalesef Afyonlular istifade edemiyorlar. Şehre 20 kilometre mesafede "Gazlıgöl Hamamı" cilt hastalıklarına, İzmir hattı üzerinde "Ömer Hamamı" asabî hastalıklara pek şâfidir.

Hayat ve İrfan

Afyon gençleri ve muallimleri imkân nispetinde çalışıyorlar. Biri siyasî diğeri edebî olmak üzere iki gazeteleri çıkmaktadır. Orta mektebi muntazamdır. Bir çok ilk mektepleri mevcuttur. Hemen her köye irfan sokulmuş gibidir. Tabî muallimsizlik burarlarda da görülmektedir. Çünkü irfan müntesipleri burada da refah bulamamışlardır.

Afyon gençliği oldukça uyanıktır. Bunlar, isterlerse az bir gayretle gazi yurtlarını maddeten de manevi makamına kadar yükseltebilirler.

Bize fotoğraflarla Afyon hakkında kıymetli malumat toplayıp gönderen A. Uluğbey'e teşekkürler ederiz.

Resimli Mecmua'dan fotoğraflar

Afyon Hükümet Dairesi ve Pazara Gelen Köylüler

Gazi Afyon Karahisar'ına Yükseklerden Nazar

Afyon Umûmi Manzarası ve Geniş Ufuklar

Gazi Afyon Kale Dağının Eteklerine Yaslanmıştır

YAYLABAĞI KARAKOL BİNASI RESTORE EDİLİYOR

Hatırlayanlar olacaktır, Taşpınar Dergisi'nin Ağustos 2011 tarihli 6.sayısında İhsaniye ilçemi-ze bağlı Yaylabağı Kasabası'nda bulunan Osman-lı son dönem yapılarından Tarihi Karakol binasını

tanıtmıştık.Yazımızın sonunda 1970 yılından bu-
güne atıl bir halde, doğanın ve insanların tahri-
batına karşı ayakta duran yapının daha ne kadar
ayakta duracağını bilinmediğini, bu gidişle ya-
kında yıkılabileceğini dile ge-
tirmiştik.

2005 yılında Korunması
Gerekli Tescilli Kültür Var-
lığı olarak ilan edilen binada
restorasyon çalışmaları Nisan
2019 tarihinde başladı. Af-
yonkarahisar İl Özel İdaresi
ve Yaylabağı Belediyesi tara-
fından yürütülen çalışmalarda
aslına uygun olarak restore
edilecek binanın toplum ya-
rarına olacak şekilde Müze,
Kütüphane şeklinde değer-
lendirilmesi düşünülüyor.

MECİDİYE MAHALLESİ TEKNİK EĞİTİM EVİNE KAVUŞACAK

Mecidiye
Mahallesi'nde
325 ada 7-8 nolu parseller
üzerinde bulunan ve yapım
geçmişi 1900'lü yılların
başına dayanan Korunması
Gerekli Tescilli Kültür Var-
lığı statüsündeki ev yakın
zamanda restore edilecek.

Mülk sahibi Afyon-
karahisar Belediyesi ile
Orhan Yavuz Teknik Eği-
tim Vakfı ile imzalanan
protokole göre binanın
restorasyonu ve tefrişi
Vakıf tarafından yaptırıl-
arak İlköğretim çağındaki
öğrencilere yönelik görsel
teknik eğitim çalışmaları
yapılacak.

YUKARI DANDIR KÖYÜ'NDE YESEVİ TORUNLARI

İlimizin pek çok yerinde olduğu gibi İhsaniye ilçesine bağlı Yukarı Dandır Köyü'nde de geçmiş yüzlerce yıl öncesine dayanan Allah dostlarının (evliye-dede) yatırları bulunuyor.

Bunlardan birisi de köy içerisinde bulunan ve geçtiğimiz günlerde çevre düzenlemeleri yapılan Ahmet Yesevi Hazretleri'nin 5.kuşaktan torunları olduğu söylenen Ahmet Yesevi, Mehmet Yesevi ve kızkardeşleri Sultan Yesevi'ye ait olduğu söylenen mezarlar.

Çevre köylerden Karacaahmet'te bulunan Karacaahmet Sultan, Kayıhan Kasabası'nda bulunan Hayran Veli Sultan ve Hasan Basri Hazretleri gibi Allah dostları ile birlikte 1300'lü yıllarda bölgeye gelerek Yukarı Dandır Köyü'ne yerleştikleri söylenen Yesevi torunlarının dönemin izlerini yansıtan mezar taşları ve tarihçeleri incelenmeyi bekliyor.

HATIRALARDA KALAN BİR EĞİTİM YUVASI AFYON TARIM MESLEK OKULU (LİSESİ)

Ali ÇELEBİ

Cumhuriyet kurulduktan sonra Türk tarımının geliştirilmesi, Türk çiftçisinin emeğinin değerlendirilmesi ve yaşam düzeyinin yükselmesi için yoğun çabalar harcanmıştır. Çiftçiye topraklandırma, tarımda verimlilik, tarım endüstrisi, örnek devlet çiftliklerini kurma, tarımsal kooperatifçilik ve özellikle tarımsal eğitim ve öğretim gibi alanlarda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bu faaliyetler arasında tarımsal eğitim ve öğretime büyük önem verilmiştir. Yüksek öğretimin yanı sıra orta tarım öğretiminde de yoğun çabalar sarf edilmiş, Ziraat okullarında yetiştirilen tarım teknisyenleri ziraat mühendisleriyle birlikte tarımsal üretimin artışında büyük çaba sarf etmişlerdir. Ziraat teknisyenleri il-

Diploma Örneği – Tarım Bakanı İmzalı

çelerde ulaşım olanaklarının son derece zor olduğu köylere at ve eşek sırtında ulaşarak tohum ve fidan dağıtarak teknik tarımın gelişmesine uzun yıllar katkıda bulunmuşlardır.

Cumhuriyeti kuran kadrolar bir taraftan yüksek tarım öğretimine önem verirken bir taraftan da üretime yönelik tarım eğitiminin öncelikle köylerden başlaması gerektiği düşüncesiyle tarımı canlandıracak, eğitim ve öğretim programlarını faaliyete geçirmişlerdir. Ziraat okullarında yetiştirilen tarım teknisyenleri ziraat mühendisleriyle birlikte tarımsal üretimin artışında büyük çaba sarf etmişlerdir. Bu kapsamdaki okullardan yüzyıldan fazla geçmişi olan bazı okullar hala eğitim vermeye devam etmektedir. 1949 yılında Bölge Ziraat Okulu olarak faaliyete geçen okullar 1967 tarihinde çıkan kanun-

1970-1971 yılı Okul yıllığı başlangıcındaki Atatürk'ün tarım ile ilgili sözü

19.10.1970 -İlk Müdür Necmettin Şen ve Eşi öğretmen Sevim Şen'in öğrencilerle veda fotoğrafı.

Müdür Atilla Kakıcı ve Okul İdaresi ve öğrenciler

la Ziraat Meslek Okulları'na dönüştürülmüştür.

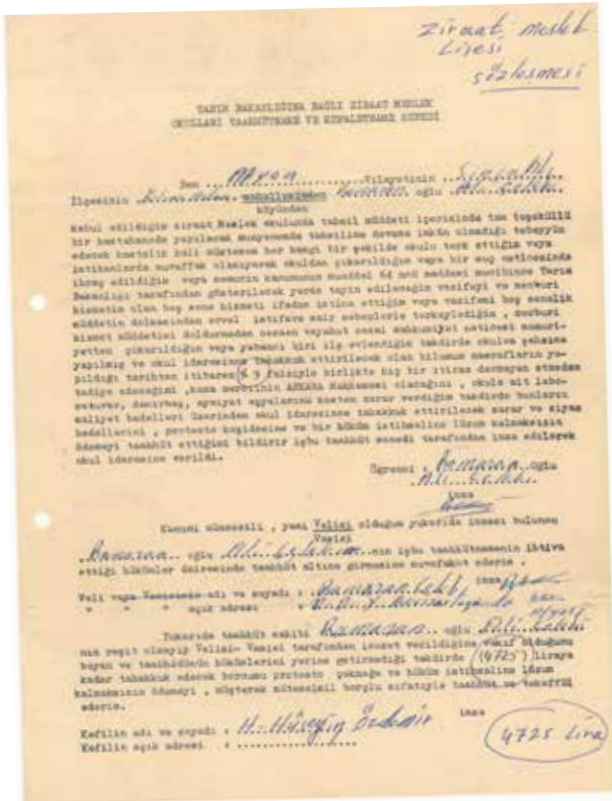
2006 yılına kadar Tarım Bakanlığına bağlı olarak eğitim-öğretim veren bu okullardan bir bölümü kapatılarak, kalan Tarım Meslek Liseleri, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır.

Günümüzde geleceğin mesleği olarak görülen yeni neslin tercihi tarım ve hayvancılık sektörünün kazandırılmasına yönelik tarım meslek liselerinde tarım teknolojileri alanı altında yer alan dalların yeterliliklerinin kazandırıldığı eğitim ve öğretim verilmektedir.

Tarım liseleri Sektörün ihtiyaçları, bilimsel ve teknolojik gelişmeler doğrultusunda gerekli olan mesleki yeterlilikleri kazanmış nitelikli meslek elemanları yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Endüstriyel

1970-1971 Yılı ilk mezunları

Okula Giriş için Noter tasdikli taahhüname örneği

sebze meyve yetiştiriciliği, tarım aletleri ve makine kullanımından tarla bitkileri yetiştiriciliği, süs bitkileri ve peyzaja ve tarım teknolojileri gibi birçok program bulunmaktadır.¹

T.C. TARIM BAKANLIĞI AFYON TARIM MESLEK OKULU (LİSESİ)

Afyon Tarım Meslek Okulu Afyon Asri Mezarlık arkasında şehrimize 5 km mesafede 1968-1969 Eğitim Öğretim yılı yazılı sınav sonucu kazanan 22 öğrenci ile eğitime başlamıştır. İlk öğrencilerin tamamı Afyon ilinden olduğu diğer senelerde çeşitli illerden de öğrenciler gelmiştir. O günün imkânları içinde bulunan binalardan küçük idare binası, yemekhane, bir derslikli sınıfta eğitimine başlamıştır. Okul yeni binasına 1969-1970 Eğitim yılının 1.yarıyılının ortasında hizmete girmiştir.

¹ <https://www.tarim.com.tr/Tarim-Liseleri-Gelecegin-Tarim-ve-Ziraat-Muhendislerini-Yetistirmeyi-Hedefliyor,38552h>. Erişim.24/07/2019

Mustafa Yalova ve öğrenciler sınıfta

26.06.1969 Cemalettin Paksoy ve Öğrencileri

Öğrenciler tatbikatta

19 Mayıs 1970 Tören geçidi

Oturanlar soldan sağa: Ali Çelebi, Nusrettin Ünal, Sami Yanar, Ayaktakiler: Veli Seçme, Şinasi Erdem, Kerim Özdemir, İlhami Önder, Osman Tezgiden.

Okulun kuruluşunda bulunan Okul müdürü Necmettin Şen (1968 - 1970) senesinde görevde bulunmuştur. Bu tarihten sonra Atilla Kakıcı Okul Müdürü olarak göreve başladı. Okul da öğrenciler uygulamalı Meslek derslerinin yanında diğer dersleri de görmüşlerdir. Edebiyat-kompozisyon Bağ-Bahçe (meyvecilik bağcılık, sebzeçilik, süs bitkileri) Tarih, Tarla Ziraatı, Coğrafya Ziraat aletleri ve makineleri, Matematik Zootečni (hayvancılık, arıcılık, tavukçuluk, ipek böcekçiliği), Fizik, Ziraat Sanatları (Gıda muhafaza ve kıymetlendirme), Kimya Zirai Ekonomi, Biyoloji Zirai İşletmecilik, İngilizce, Zirai Yayım ve Haberleşme, Beden Eğitimi Zirai Ölçme Bilgisi, Milli Güvenlik Tatbikat işlenen derslerin uygulanması okuldan mezun olan öğrencilerden parasız yatılı okuyanlar Tarım Bakanlığı'nca yurdumuzun Teknik eleman ihtiyacı olan illerine Ziraat Teknisyeni unvanı ile 5 yıl mecburi hizmete tabii tutulmak üzere görev almışlardır.

Ayrıca okulumuzda paralı-yatılı ve gündüzlü öğrenciler mezuniyet sonrasında mecburi hizmete tabii tutulmayarak (DSİ, TMO, ÇAYKUR, ZİRAAT BANKASI)'nda görev almışlardır. Okul son olarak 1976 yılında mezun verdikten sonra bir süre ortaokul ve işletme olarak varlığını sürdürdü. Daha sonra Emniyet Genel Müdürlüğüne Polis Okulu olmak üzere devredilmiştir. Öğretmenlerimiz, İdari Personelimiz ve okul arkadaşlarımızdan hakkın rahmetine kavuşanlara Allah'tan rahmet hayatta olanlara sağlıklı uzun ömürler dilerim.

BİR ESNAF HİKÂYESİ

Lülecioğlu Lokantası

Hasan ÖZPINAR

Yolu düşenler bilirler; Kasaplar içinde Arasta Camii'nin yanında çorbasıyla meşhur küçük bir lokanta vardır. Lülecioğlu Lokantası.

İçeri giriyoruz. Bir yemek tezgahının önünde 3 masa var. Belli ki 4. masaya yer yok. Anlı, şanlı restoranların yanında burası göze ne kadar sade geliyor.

Lokantanın aşçısı ve aynı zamanda sahibi olan Abdullah Lüleci anlatıyor; "60 senedir bu meslekteyim. Çocuk yaşımda babamın yanında işe başladım. Yani baba mesleğini devam ettiriyorum. Babam ne zaman başladı dersiniz onu hiç bilmiyorum. Çok titiz, sinirli adamdı rahmetli. Çocuk aklımızla ona bir şey sormak haddimize mi? Yalnız etraftan duyduğum kadarıyla Aşçı Bacaksız'da, Salim Pancar'ın yanında çalışmış sonra Bankalar Caddesi'nde kendi yerini açmış. Bende işe orada başladım. 1965'te Kasaplar Çarşısı'na taşındık. 2000 yılında da şimdiki yerime geçtim.

Burada 3 masaya 7 çeşit yemek çıkarıyorum. Eskiden müşteri boldu, Kasaplar Çarşısı hareketli idi. Köyden, kasabadan gelenler doldururdu. Şimdi çarşı boşaldı, birçok dükkân kapalı, harap bir vaziyette. Belediye buraya el atsa çarşı eski hareketli günlerine döner diye umuyorum.

Yaş 68, işte geldik gidiyoruz; ömür dediğin koca bir hiç. Geride iyi anılmak var. Evlatlar bizden sonra devam ettirirler inşallah. Zaten başka seçenekleri de yok.

KOZLUCA KÖYÜ

HÜSEYİN AĞA CAMİİ

Abdülkadir KALENDEROĞLU

Kozluca Köyü, Afyonkarahisar ilinin kuzey doğusunda ve şehir merkezine 18 km mesafede bulunmaktadır. Adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre 2018 yılsonu itibariyle köyde; 312 erkek, 290 kadın olmak üzere toplam 602 kişi yaşamaktadır.¹

Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanan köyün adının nereden geldiği bilinmemektedir.² Ancak koz sözü; ceviz, karşısındakini alt edecek kuvvetli şey, toparlak ve kuzu ağılı³ gibi anlamlara gelmektedir. Kozluca ve çevresinde ceviz yetiştiriciliği pek yoktur. Küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık ise geçmişte yapıldığı gibi günümüzde de yapılmaktadır. Bundan dolayı Kozluca isminin ağılların çokluğu sebebiyle verildiği söylenebilir. Köyün yaşlıları, ilk yerleşimin “Kozaklıdere” adı ile köyün yakınlarındaki “Derindere” mevkiinde olduğunu, sonradan bu yerleşimin terk edilerek şimdiki köyün kurulduğunu, adının da sonradan “Kozluca” olarak anılmaya başlandığını söylemektedirler.⁴

¹ <http://www.nufusune.com/1003-afyonkarahisar-merkez-kozluka-koy-nufusu>

² <https://www.turkaramamotoru.com/kozluka-afyonkarahisar-40669.html>

³ D. Mehmet Doğan, Büyük Türkçe Sözlük, İz yayıncılık, 11. Baskı, İstanbul 1996, s. 678.

⁴ Ramazan Bay, 1984 Çıkrık kasabası doğumlu, Kozluca Köyü Hüseyin Ağa Camii İmam-Hatibi, 15.02.2019 tarihli

Yine 1530 tarihli bir belgede köyün Osmanlı döneminde Kozluca ismiyle anılması da ⁵ en azından altı asırlık bir yerleşim yeri olduğunu gösterir.

Makalemize konu olan Hüseyin Ağa Camii, Kozluca’da, Köy içi mevkiinde 1. pafta, 99. parsel, 47 no.da yer almaktadır.

Cami girişi demir parmaklıklı olup batı yönündedir. Cami girişinin önünde ve solda tek kanatlı minare kapısı ile sağda camiye girişi sağlayan zemin seviyesinde ana giriş kapısı vardır. Girişin güney batı bölümü 110 cm yükseklikte ve ahşap sekili olup altı depo haline getirilmiş, güney kısmına da dikdörtgen formunda basit ve küçük bir mihrap konularak son cemaat yeri haline getirilmiştir. Bugün kullanılmayan bu kısmın üst örtüsünü ortada iki ahşap direk taşır. Ahşap direklerin üzerine düz ahşap atkı atılmış, köşelere de eli böğründeler konarak desteklenmiş olup üst örtü cami ana mekânı ile birleşiktir.

Harime giriş kapısının söveleri ve kapı alınlığı düzgün kesme taşlı olup üzerinde kitabe yer alır. İki bölümlü ve yedi satırlık kitabede;

görüştü; Ramazan Karakaya, 1943 Kozluca Köyü doğumlu, çiftçi, 04.05.2019 tarihli görüşme.

⁵ 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530) I, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Ankara 1993, s. 97.

*Ömrün fânî, eserin bâkî,
Salât-ı hamsede okunan Kur'an
Mebde-i (?) bânî-i hânedân-ı kadîm
Allah için bir iş-i kendisi (?) kerîm
El-Hâcî Hüseyin rızây-ı buldu,
Mine'l-bâb ile'l- mihrâba doldu
Didi târîhînî Rahmî cevherle
Dibine bir direk dikdi hayatın
Şâd olur uhrâda ruh-ı memâtın
Bulursun dârında hem ecr-i azîm
Mîn eseri 'ş-şuhûd (?) veh-i safâtın
Çok şükûr bu câmi'ne güzel oldu
Devâm it bırakma yevmû (?) salâtın
..... ferâh virdi hayrâtın ,
Sene 1315 ⁶ yazılıdır.*

Rahmi adında bir kişi tarafından yazılan kitabe-ye göre camî, R. 1315/ M. 1897 yılında Hüseyin Ağa tarafından yaptırılmıştır.

⁶ Mustafa Karazeybek, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Yeniçağ Tarihi Öğretim Üyesi, 3.12.2018 tarihli görüşme.

Kare planlı harime girişin solunda tek kanatlı ahşap kapı yer alır. Bu kapının tam karşısında dışarıdan caminin kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan yine tek kanatlı bir kapı daha vardır. Buradaki sekiz basamaklı ahşap merdivenle caminin kuzey cephesini kaplayan kadınlar mahfiline çıkılır. Kadınlar Mahfilinin alt kısmı ahşap parmaklıkla, üst kısmı ise perde ile harimden ayrılır.

Müezzin Mahfili, kadınlar mahfilinin alt kısmını oluşturmakta olup harime girişin solunda ve zeminden 10 cm yükseklikte yer alır. Mahfilin önü ahşap parmaklıkla çevrilidir.

Harimin içi ahşap tavanlı olup bu ahşap tavanı dört ahşap sütun taşır. Sütunlar ikişerli olarak kuzey-güney doğrultulu olup kalın birer kirişle bağlanmış, araya da daha ince kirişler yerleştirilmiştir.

Mihrap taş işlemeli, iki yönde ahşap sütunçelerle hareketlendirilmiş, kenarı kalem işi süslemeli, diğer yerler beyaz renkte boyalıdır. Mihrap kavsarası istirdye bezeli olup içten mavi renkte boyalıdır.

Güneybatı köşede yer alan ahşap minber mavi-beyaz renkte boyalı, yan aynalıği basit kabartma motifli, merdiven korkuluğu ise S motifli ahşap parmaklıklıdır.

Ahşap vaaz kürsüsü harimin güneydoğu köşesinde yer alır. Kürsünün ön cephesi mavi-beyaz renkte boyanmış, merdiven korkuluğunda ise ay-yıldız motifli işlenmiştir.

Harimi mihrabın iki yanında birer, batı yönünde ise iki tane olmak üzere dört pencere aydınlatır. Alt sıra pencereler düzgün kesme taş söveli, dikdörtgen formlu ve içten yuvarlak kemerlidir. Pencereler içten ahşap doğramalı, dıştan demir korkuluklu, üstleri ise yalancı sivri kemerli ve tuğla süslemelidir. Ayrıca mihrabın üzerinde yuvarlak daire formlu ve kesme taş söveli bir pencere daha vardır.

Harimin duvarları içten 100 cm yüksekliğe kadar mavi renkte, üst kısmı ise beyaz renkte boyalı, dışta ise batı ve güney yönde kesme taştan, doğu ve kuzey yönde ise moloz taş örgülü olarak yapılmış olup araları harçlı ve sıvasız, üzeri ise düz toprak damlıdır. Kuzey batı köşesinde çatıya kadar düzgün kesme taş işçiliği vardır.

Mihrabın bulunduğu güney cephe düzgün kesme taşlarla örülü olup, taş aralarına değişik boyutlarda tuğlalar yerleştirilmiştir. Tuğla sayıları ve dizilişleri cephenin her yerinde değişiklik gösterir. Toprak damlı üst örtüde düzgün kesme taş işçilikli dört tane çörten (taş oluk) yer alır.

Minare, caminin kuzey batı köşesinde olup bir

kenarı kuzey duvarına oturmaktadır. Giriş kapısı taş söveli ve ahşap olan minarenin kare planlı ve kesme taşlı kaidesinden üçgen pahlarla yuvarlak gövdeye geçilir. Minarenin gövde ve peteği tuğla örgülü olup, üzeri beton sıvalıdır. Şerefe demir korkuluklu, külah ise çinko ile kaplıdır.

Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 27.02.2004 tarih ve 2684 sayılı karar ile tescillenenek koruma altına alınan caminin acil olarak restorasyonu gerekmektedir. Caminin mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olduğu gibi projelerinin çizdirilerek restorasyonunun yaptırılması da Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün uhdesindedir.

GEÇMİŞ ZAMAN OLUR Kİ

Prof. Dr. Recep ASLAN

Şehirler de insan gibidir; kurulur, gelişir ve nihayet kazanılmış bir kimlikleri oluşur. İnsan gibi şehrin de kimliği, psikolojisi vardır ve okunabilir. Mesela, Evliya Çelebi 1671-1672 yılları arasında geldiği Afyonkarahisar'ı kendi zaviyesinden okumuştur. Der ki: şehirde ulema çoktur. İmam, hatip ve şeyhler de buna ilâve edilecek olursa, bu sancak halkının gayet muhteşem ve anka olduğu şüphe götürmez. Karahisar halkı son derece mükrimdir; gelen geçen yolculara ikramda bulunurlar. Halk Mevlevî külâhları üzerine beyaz alâmet-i Muhammedî destar sarar. Şehrin kültür düzeyi yüksektir. Bu şehirde öyle bir ruhaniyet vardır ki, gelenlerin kalp gözü açılır. İnsan bağ ve bahçelerinde bütün gam ve kederlerinden sıyrılır, âdeta yeniden doğmuş gibi olur.

Bir diğer okuma Afyon Kocatepe Üniversitesinde hocalık, dekanlık ve rektör yardımcılığı görevleri üstlenmiş halkımızın yakından tanıdığı Prof. Dr. Yılmaz Dündar'a ait. Diyor ki: On yıl boyunca kaldığım Afyonkarahisar'da halkın bilime, bilim adamlarına sıcak ilgisini gördüm. Halkın sıcak ilgisiyle bu on yıl çok kolay ve zevkli geçti. Afyonkarahisar halkının demokrasi ve insan haklarına gösterdiği alaka ve hassasiyet de bana bu kentte yaşama zevki vermiştir. Bu kent Medine-i Münevvereye benziyor.

Her iki okumanın ortak tespitlerinden birisi, halkın ilim, marifet, okuma, tefekkür ve analitik düşünceye dayanan hayat tarzı ve Afyonkarahisar'ın entellektüel açıdan bereketli bir şehir olduğudur. Dört yüz yıl önce yapılan bu müstesna tespitin günümüzde aynen geçerli olması elbette insanı mutlu ediyor.

Bu yazıda, 2002 yılı Ramazan Ayı'nda, o günkü yerel Tv kanalı Er TV'de merhum İbrahim Küçük-kurt moderatörlüğünde yayınlanan ve halkın yoğun alaka gösterdiği "Geçmiş Zaman Olur ki" programının içeriğinden kesitler sunmak istiyorum. Yaklaşık yirmi yıl önce 13 Kasım 2002 tarihinde yayınlanan ilk programdan kesitlerle başlamak istiyorum. Konu ve içeriğin küresel kanallardaki bilgi ve sunuş yöntemlerinin ilerisinde olduğunu siz de alıntılarını okuyunca göreceksiniz. Demek ki Afyonkarahisar, Sultan Divani, Abdurrahim Mısıri, Ahmed Şemseddin Karahisari gibi ilim ve irfan

ehli için mümbit bir ortam olma özelliğini koruyor. Konunun "Amentü Billahi" olduğu ilk programdan alıntılarla başlayalım:

Soru: En mütekâmil din olan İslam tam yaşanmıyor, öyle ki "dindarız" diyenlerimiz dahi. Bu Mübarek Dini niçin özümleyemiyoruz, niçin tam yaşayamıyoruz?

"Bu soru bilimsel temellere dayanarak açıklanırsa, açıklanması da izleyenleri tatmin ederse birçok meseleyi çözebilecek bir soru aslında. Bu meselenin temelindeki olay tanımakla alakalı, işin esası burada yatıyor. İslamiyet "Allah'a inanma dini" değildir. Allah'a inanmak İslamiyet'i yaşayabilmek için yeter şart değildir. Yahudi dininde bulunabilmek için Allah'a inanmak yeter. Hristiyanlıkta da inanmak yeter. Ancak Allah'a inanmak İslamiyet'i yaşayabilmek için yeter şart değildir. Bu yüzden İslamiyet Allah'a inanma dini değildir. İnanma Dini diye işe bakıldığı zaman İslamiyet'in kurallarını anlayabilmek ve yaşayabilmek zorlaşır, insanlara "yük" olmaya, sıkıntı olmaya başlar.

İslamiyet Allah'ı tanıma dinidir. Eğer kişi Allah'ı tanıyamıyorsa İslamiyet'i yaşayabilmesi mümkün değildir. İslamiyet'le ilgili gerek hukuki/fikhi, gerek sosyal kuralları yerine getiriyor olabilir. Ancak İslamiyet sadece o kuralların yerine getirilmesi değildir. O Müslümanlıktır. İslamiyet'ten anladığınız kadarını uygulamanız Müslümanlıktır. Bu yüzden, Müslümanlık insanı geri bırakabilir, ama İslamiyet geri bırakamaz; mümkün değil! Çünkü Müslümanlık sizin uyguladı-

ğınız kurallar. Eğer siz Allah'ı hakkıyla tanıyamamış, İslamiyet'i yeterince kavrayamamış ve uygulamada da yanlışsanız, "Müslümanlığınız yanlış" demektir ve uyguladığınız o yanlışlıktan kaynaklanan Müslümanlığınız sizi geri bırakabilir. Çünkü esas mevzuyu yeterince kavrayamamaktan kaynaklanan bir yanlış Müslümanlık uygulaması var. Herkes çalıştığının karşılığını alacağı için yanlış uygulamanın sonucu da maalesef hüsrandır, çünkü sistemde romantiklik yoktur; hiçbir kural romantikliğe dayanmaz. "Allah hakkındaki algımız yanlış da olsa Allah bizi bağışlar" gibi duygularla yaşantının sonucunda hüsrana vardır.

Demek ki mesele ALLAH'I TANIMAK. İslam'ı yaşayabilmek için Allah'a inanmak yetmiyor. Bunu Safa Tepesi'nden anlıyoruz. Efendimiz (SAV) "tebliğ et" emri aldığında, Safa Tepesinde İslamiyet'i anlatmaya başladığında, "ey insanlar bana güvenir misiniz?" dedikten sonra onlara "Ey insanlar gelin Allah'a inanın" demedi! Püf noktası burada! Biz, Efendimiz insanları "Allah'a inanmaya" çağırdı zannediyoruz ve "Allah'a da inandık" deyip işi bitiriyoruz. Bu zihniyet İslamiyet'ten önceki ümmetlerin idrak düzeyinde yaşamak demektir, İslamiyet'i hiç anlayamamak demektir. Efendimiz "Gelin Allah'ı tanıyın" dedi. Bunu ifade ederken de, anlaşıldığı zaman insana ufuklar açacak kelimeyi söyledi: La ilahe illallah. Efendimiz Allah'a inanmaya çağırdı zannediyoruz. Oysa değil.

Efendimizin döneminde Allah'a inanılıyordu. Efendimizin babasının ismi Abdullah! Efendimizin doğumundan 50-52 gün kadar önce meydana gelen Fil Olayı esnasında Kâbe'yi koruyamayacak olan Mekke halkı Kâbe'yi Allah'a emanet etmişlerdir. Bu durumda siz "ey insanlar gelin Allah'a inanın" dersiniz hiçbir cazibesi olmaz! Zaten inanıyorlar. Dinler var; Hristiyanlık var, Yahudilik var. Allah inancıyla beraber putlar var ama puta tapanların tapışı doğrudan puta değil, kafalarınca Allah'a ulaşmak için putu vasıta yapıyorlar. "Allah inancı" olan bir topluluğa siz "ey insanlar gelin Allah'a inanın" dersiniz cazip olmaz. Efendimiz dünyayı sarsan bir tebliğde bulundu, "gelin, Allah'ı tanıyın" dedi. Çünkü Efendimizle birlikte insanlara ilk kez Allah'ı tanıyabilme kapısı açılıyordu. Bu o kadar önemli bir lütuftur ki! Bunu kavrayabilmek, İslamiyet'e hayran olmak için ilk önemli şart! "Allah'ı tanıyabilme" kapısı açıldı ve

Bakara Suresi 152. ayette bir müjde geldi: Ne yana dönerseniz Allah'ın vechini görürsünüz. "Allah'ın vechini" görmek mümkündür: Ne yana dönseniz! Ama önceki idraklarda "görmek" mümkün değildi. Müslümanlara tanınan en önemli hediye budur: Allah'ın vechini görebilmek. Bu ancak TANIMAK-LA olabilir. Hal böyle olunca, kişi Allah'ı yeterince tanıyamadığı için kurallara uymakta tereddütlü; yeterince tanıyamadığı için yeterince korkamıyor!

Gençlere diyoruz ki; Allah'ı sevin, Allah'tan korkun. Ama Allah'ı tanımıyor ki! Tanımadığı için nasıl seveceğini de nasıl korkacağını da bilmiyor. Ayşe'yi seviyor veya Ali'yi seviyor; çünkü tanıyor; tanıdığı için nasıl seveceğini biliyor. O sevgiyi kaybetmemek için tanıdığı kadar korkuyor da. Allah'ı sevin diyoruz ama nasıl sevecekler? "Allah'ı seviyorum" demekle sevilmez, "Allah'tan korkuyorum" demekle de korkulmaz! Bu yüzden sevmek ve korkmak yerleşmiyor. Veya "ihlâslı olun, işinizi ihlâsla yapın"ı hep duyuyoruz. Ama nasıl ihlâslı olunur açıklayana rastlayamıyoruz. "Şunu şunu yaparsan ihlâslı olursun" diye net açıklama yapan yok! Ama "ihlâslı olmak" tavsiye ediliyor. Kişi de "ben ihlâslı olacağım" diyor ama bir türlü olamıyor. En çok sorulan sorulardan birisi budur; Nasıl ihlâslı olacağız? Çünkü birçok kapı ihlâsla açılıyor insana. Ama "nasıl ihlâslı olunur?" bu bilinmiyor!

Bir de İhsan makamı var, Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etmek! Efendimiz buyuruyor: İhsan makamı, siz Onu göremiyor olsanız bile, bilin ki O sizi görüyor; ona göre davranın. Efendimiz (SAV) "Allah'ı görüyormuş gibi" diyor, "inana-rak" demiyor. Görüyormuş gibi ibadet etmek için tanımak lazım; tanıdığınız kadar görebilirsiniz. Ve size yaptığım araştırmalardan çıkan enteresan bir sonucu söyleyeyim: Cennet öyle bir olay ki insan Allah'ı tanıyabildiği ölçüde cennete sahip olur. Cennetteki makamlar Allah'ı tanıyabilme ölçünüzün makamlarıdır. Allah'ı tanıyabilme ölçünüzü en yüksek seviyelere getirmişseniz o zaman cennette Cemalullah'la karşılaşabilirsiniz."

Afyonkarahisar medyası yirmi yıl önce bu içerikte ve kalitede sunumlar yapıyor ve halkı da buna rağbet ediyorduysa, bu durum incelenmeye değerdir.

Kaynaklar

- 1) Gülzar Haydar (1991) Şehirlerin Ruhu. Çeviren: Gürkan Sekman. İnsan Yayınları. ISBN 9757732397
- 2) Zeynep Kirman. (2002) Evliya Çelebiye Göre Afyonkarahisar. Sosyal Bilimler Dergisi 4(1):17-22

TAVANARASI

Hasan ÖZPINAR

Bu sayımızda eski, sade bir bayram kartı var. “Korgeneral M. Muğlalı, Sonsuz Saygı ve Sevgi ile Bayramınızı Kutlular - Afyon”

Bir bayram kartının nesi ilginç diye düşünenlerin olabilir. Kartı bizim için önemli kılan şey tanıdık bir isme, Korgeneral Mustafa Muğlalı'ya ait olması. Peki Mustafa Muğlalı kimdir? 1882 yılında Muğla'da doğar. Sırasıyla Harp Okulu'nu ve Harp Akademisi'ni bitirir. (1904) Balkan Savaşında görev alır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Adana Bölge Komutanlığı kurmay başkanlığı yaptı. Milli Mücadele yıllarında Zabitan, Karakol, Yavuz gibi örgütlerin liderliğini yapar. Bu örgütlerin görevi Anadolu'daki Kuvayı Milliye hareketine silah, cephane sağlamaktır. İstanbul'da İngilizlerce yakalanma tehlikesi ortaya çıkınca Anadolu'ya geçer ve Tümen Komutanı olarak Kurtuluş Savaşına katılır. 1922-1927 yılları arasında Albay rütbesiyle görev yapar. 1926'da Tunceli'de çıkan

Koçuşığı Aşireti isyanını bastırır. 1926'da Şeyh Sait isyanı ile başlayan ve Bingöl, Diyarbakır, Muş illerini saran isyanın bastırılmasında yine ön plandadır. 'Bicar Tenkil Harekatı' adı verilen bu hareket sırasında rütbesi yükseltildi. 1927 yılında Tümgeneral rütbesine yükselen Muğlalı, 1927-1928 yılları arasında 3. Ordu Kurmay Başkanlığı, 1928-1929 yılları arasında Genelkurmay 2. Başkan Yardımcılığı, 1929-1931 yılları arasında da 57. Tümen Komutanlığı görevlerini icra etti. 23 Aralık 1930'da yaşanan Menemen Olayı'yla ilgili olarak kurulan Sıkıyönetim Harp Divanı'nın başkanlığına atanan Muğlalı, bu yıllarda Korgeneral rütbesini aldı. 1931-1939 yılları arasında 1. Kolordu Komutanlığı göreviyle Afyonkarahisar'da bulunur. 25 Şubat 1943'de 3. Ordu Komutanlığı'na getirildi 1943 yılında görev

alanında yer alan Van'ın Özalp ilçesinde sınırın İran ve Türkiye tarafında kaçakçılık ve eşkıyalık yaptığı belirtilen 33 kişinin ölümü sebebiyle Adalet Bakanlığınca hakkında soruşturma açılması istenir. Bakanlığın bu talebine karşı dönemin Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın verdiği cevap “Ordu komutanı o günkü şartların gereğini yapmıştır. Memleketin yüksek menfaati için gerekli tedbirleri almıştır. Görevini yerine getiren bir komutanı mah-

kemeye veremem. Böyle şey olamaz” der. 1947 yılında emekli olur. 1949 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde tekrar gündeme getirilen ve tartışılan bu olay sebebiyle hakkında soruşturma açılır. Tutuklu olarak yargılanır ve yargılama sonucunda idama mahkum edilir. İlerlemiş yaşı nedeniyle (69 yaşında) cezası 20 yıl hapse çevrilir, kararı temyiz eder. Ancak sonucu göremeden 11 Aralık 1951 tarihinde belki de kahrından cezaevinde vefat eder.

Bugün ilimizde Ordu Bulvarı'ndaki Askeri Lojmanlarda ve Kocatepe Mezarlığı'ndaki kayınvalidesinin mezartaşında Muğlalı Paşa'nın ismi yaşıyor.

ÇOBAN ALİ

Çoban Ali, 13-14 yaşlarında idi. Kimsesi yoktu. Afyon cephesindeki bir köyde çobanlık ederdi. Bütün askerler, zabıtlar onu tanırdı. Çok sakin, sevimli bir çocuktur. Ne iş derlerse yapardı.

Birgün kumandan çağırıdı dedi ki;

-Oğlum Ali; bu sefer sana tehlikeli bir iş vereceğiz, yapar mısın?

-İşin tehlikesi olur mu hiç? İş iştir, verin yapayım.

-Düşman siperlerinden geçeceksin, şu tepeye doğru gideceksin, önüne yıkık minareli bir köy gelecek. Ormanın kenarında bir pınar var, onun yanında oturacak türkü söyleyeceksin. Sesini işiten kır sakallı, elinde sarı mendil bulunan birisi gelecek, ona şu mektubu vereceksin. Ondan cevap alıp tekrar buraya geleceksin.

-Baş üstüne beyim.

Canını verecek, mektupları vermeyeceksin. İki günde bu işi yapabilir misin?

-Yaparım beyim, ver mektubu.

Çoban Ali mektubu aldı, abasını sırtına attı. Değneğini kapınca yürüdü, gitti.

¹ Aka GÜNDÜZ "İnkılap Hikayeleri" Hakimiyeti Milliye Gazetesi 23 Şubat 1929 tarihli nüshasından aktaran Anılar ve Fotoğraflarla İşgal Günlerinde Afyonkarahisar-2 Hasan Özpınar Afyonkarahisar 2018 s.140

İşgal Günlerinde Yunan askerlerince kolu kesilen bir çocuk

Aradan iki gün, dört gün, sekiz gün geçti. Çoban Ali görünmedi. Acaba öldü mü? Yoksa emniyet ettiğimiz Çoban Ali mektubu düşmanlara mı sattı? Acaba bizi aldattı da hiç gitmedi mi? diye herkes şüpheye düştü. Dokuzuncu günün akşamı geç vakit Çoban Ali çıkageldi. Merak edenler Ali'yi kumandanın karşısına götürdüler. Kumandan biraz dargın bir sesle sordu.

-Nerelerde idin?

-İşte mektubun cevabı efendim, burada.
Diye sol çarığımı gösterdi.

-Haydi çıkarda ver,

-Ben çıkarmam, siz çözünüz.

-Bu nasıl lakırdı Çoban Ali .

-İşte böyle lakırdı.

Diye abası içinden sağ kolunu çıkardı, kolu
çapıtlara sarılı idi.

-Ne oldu böyle, anlat bakayım.

-Mektubunuzu o adama verdim. Aldı köye
gitti, iki saat sonra başka bir mektup verdi,
döndü. Ben bu mektubu sol çarığımın dolak-
ları içine sakladım. Dönüp geliyordum, yolda
düşman devriyesi yakaladı. Sordu “İki keçi

kayboldu, onu arıyorum” dedim, inandılar. Sonra
kendi dillerince bir şeyler konuştular, bana dediler
ki;

-Ülen çoban büyüyünce sende bize silah kulla-
nacaksın, bari kullanamaz bir hale sokalım. Elimi
bir kütüğün üstüne koydular ve bir kasatura vurdu-
lar. Acısından bayılmışım. Birgün mü kalmışım, iki
gün mü bilemem, gözlerimi açtığım vakit sağ eli-
min dört parmağı yoktu. Hiç kuvvetim kalmamıştı.
Belimdeki çakının sicimini dişlerimle kopardım,
bileğimi boğdum. Sürüne, sürüne gece vakti köye
gittim. Bir koca nine bana kapı açtı. Derdimi söy-
ledim. Tütün varmış, parmaklarımı bir avuç tütü-
ne bastı, sardı, sarmaladı (gidecek halin yok, biraz
rahat et, ye, iç. Kuvvetin yerine gelsin bizimkilere
gidersin) dedi. İşte onun için geç kaldım. Onun için
mektubu bir elle çıkaramıyorum.

Çoban Ali’nin elinde kangren başlamıştı. Dok-
torlar hemen dirseğinden kestiler ve çocuğu kurtar-
dılar.

İşte bunu dünyada yalnız Türk çocuğu yapar.

Harabat ehlini hor görme, Defineye malik viraneler var

Süleyman KARAKUŞ

Görüntüye bakıp da aldananların ilkinin şeytan olduğunu biliriz. Rabbine “Onu topraktan beni ateşten yarattın, ben üstünüm, Âdem’e secde etmem” dedi. Bu hataya düşmemek akıllı insan işidir, inşaAllah korunanlardan oluruz. Hangi kubbenin hangi hazineyi taşıdığı bilinmez, çünkü Hadis-i Kutsi’de şöyle buyrulur: “Benim evliyam Kubbelerim altındadır (kubbelerim altında velilerim vardır ki) onları Ben’den başkası bilmez.” Anadolu insanı buna tam inanmıştır. Bu yüzden halk arasında bu irfanla seslenişler vardır, mesela denir ki: “Her geceyi kadir bil, her geleni hızır.” Bu manaya işaret babında bir veli zatın şu uyarısını hatırlayacaksınız: “Harabat ehlini hor görme zakir; defineye malik viraneler var...” Allah’ zikrine, Allah rızasına, Allah aşkına talip olan için ne güzel ipuçları değil mi?

Bu yazı, her köşesi irfan okulu tekkelerle bezeli Afyonkarahisar’ın irfana sevdalı sakinleri, hemşerilerimizle böyle güzel ama bir o kadar da buruk bir anıyı paylaşmayı amaçlıyor. 1965 yılında vefat etmiş Elazığ Akıl Hastanesi sakinlerinden, ismi verilmeyen (ortadaki mübarek) akıl hastası(!)nın, vefatından kısa süre önce Başhekimliğe teslim ettiği mektubu sizlerle paylaşmayı arzu ettik. Buyurun... Bir tefekkür edelim; kim delidir, kim akıllı? Akıl nedir, akıllı kimdir bir bakalım vesselam...

“Ben dünya kürresi,
Türkiye karyesi ve Urfa Köyünden,
El-Aziz (Elazığ) Tımarhanesi sakinlerinden;
İsmi önemsiz, cismi değersiz,
Çaresiz ve kimsesiz bir abdi acizin,
Ahir deminde misafiri Azrail’i beklerken,
Başhekimlik üzerinden Hâkimler Hâkimi’nin
Dergahı Uluhiyetine son arzuhalimdir...
Ben gam deryasında,
Fakirlik vatanında,
Horluk ve rezillik kaftanında
Padişah yapılmışım...
Meyvalardan dağdağana,
Çalgılardan ney-kemana kapılmışım...

Benim yatağım akasya dikeninden,
Yorganım kirpi derisinden farksızdır.
Kalbim Ayizman’ın¹ fırını,
Ve sahranın çöl fırtınasıdır...
*Ruhum aşık-ı Hüda Mahbub peresttir,
Lakin aklım kaderin cilvesi ve
talihin sillesiyle gureştir (gelgittir).
Bana gelen derdün gamın kilosu beleştir.
Nerde bir güzel varsa bana karşı keleştir*
Bütün yiğitlerde bana hep ters ve terestir.
* Yüz vermez, cesaretlidir.
Aylar geçti,
Tek temizliğim,
Gözyaşıyla ve kara toprakla aldığım
Teyemmüm abdesttir...
Yani, içtiğimiz kezzap suyu, mezemiz ise ateştir...
Ol Resuli zişan ve Sultanı dücihan:
“Cenabı Allah’ın insanları dünya,
Dünyayı ise insanlar için yarattığını;
Ruhları vücut için,
Vücutları ise ruhlar için yarattığını;
Erkekleri kadınlar;
Kadınları erkekler için yarattığını;
Cenneti mü’min kullar,
Mü’min kulları da cennet için yarattığını;
Cehennemi inkârcılar ve münafıklar,
İnkârcıları ve münafıkları da
Cehennem için yarattığını”
Hadisleriyle haber vermiştir...
Peki acaba benim gibi meczup divaneleri
Ne maksatla halk etmiştir..?
Bilen babayiğit,
Meydana çıkıp söylesin...
Allah sana iman verdi sen tuğyan edersin;
O in’am etti sen küfran (nankörlük) edersin;
O ikram etti sen inkar edersin;
O ihsan etti sen isyan edersin;
Bir de kalkıp bana deli divane diye
Bühtan edersin...
Bu söylediklerimin hepsi
¹ Ayizman Hitlerin işkenceci Nazi Komutanlarındandır

Ruhumun içinde cenk etmektedir...
Eğer dilekçemin cevabı gelirse
Bu manevralar sona erecektir.
Şimdi adresimi arz ediyorum:
Kur'an'ı geldiği yere,
Yine Kur'an'ı getiren geri taşısın.
Madem ki ahkamı ve ahlakı kalmadı,
Kur'an'ın kağıdı ve yazısı neye yarasın...
Taki Hz. Muhammed Mehdi (A.S) gelince
Yeniden okunup yaşansın...
Ey zerrelere kürelere,
Yerlerden göklere
Bütün alemlerin Rabbi...
Ey cemadi, nebati, hayvani,
İnsani, ruhani ve nurani
Her şeyin ve herkesin yegane sahibi...
Ey iman ve şuurlu ehli kalplerin
En yüce habibi...
Ey dertli bedenlerin kederli gönüllerin,
ve yaralı yüreklerin tabibi...
Ben biçare kulun ki;
Garipler garibi,
Hüzünlerin esiri,
Zulümlerin muzdaribi,
Öksüz, yetim ve
Sahipsiz bir tımarhane delisi...
Ama kutsi muhabbet ve
Hasretinin divanesi...
Herkesi ve her şeyimi elimden aldın,
Ama sana sığındım,

Aşkına sarıldım,
Yegane Sen kaldın...
Yurdumdan yuvamdan,
Evimden barkımdan ayırdın,
Gurbete ve hasrete saldın,
Ama onları ararken Sana ulaştım,
Sevdana daldım...
Böylece fani ve hayali
Görüntülerden kurtarıp
Hakiki tecelline mazhar kıldın...
Yüceler yücesi Rabbim,
Efendim...
Hakk'tan saparak ve haddimi aşarak,
Haşa senden,
Burak bineği,
Cebrail seyisi,
Sidretül Münteha menzili,
Cümle mahlûkatın en şereflişi,
Rahmanın en mükemmel
Tecelli ve temsilcisi...
Kainatın fahri ebedisi,
Ahir zaman Nebisi ve Mehdisi,
Levhi Mahfuzun (Kader projesinin)
Tercümanı ve tebliğcisi,
Efendiler efendisi
Hz. Muhammed sallallahu aleyhi vesellem'in
Mahbubiyetini mi istedim...
Hanif Dinin üstadı ve nice Nebilerin atası
Hz. İbrahim'in haliliyetini,
Hz. Süleyman'ın saltanat ve servetini

Hız. Musa'nın Celadet ve cesaretini,
Hız. İsa'nın ruhanîyetini mi istedim..?

Hız. Ebu Bekir Sıddık'ın
Yüksek fazilet ve kurbîyyetini,
Hız. Ömerül Faruk'un
Dirayet ve teslimîyetini,
Hız. Osman'ı
Zinnureynin asalet ve sehavetini,
Hız. Aliyyül Murtaza'nın
İlim ve velayetini mi istedim..?

Senden mülkü hâkimîyet,
Şanü şöhet, malü servet mi talep ettim..?
Senden vücuduma sıhhat ve afiyet,
Aklıma ziya ve selamet,
Hayatıma huzur ve istikamet dilendimse,
Bunlar için de bin kere tevbe ettim...

Çünkü Şeriatın iptal,
Tarikatın ihmal,
Hakikatın ihlal ve mü'minlerin iğfal edildiği
Bir zillet ve rezalet döneminde,
Bana akıl ve mükellefiyet verseydin,
Bu sadece benim mesulîyet ve
Mahzunîyetimi ziyadeleştirecekti...

Sultanım Efendim:
Ben Senden sadece seni istedim;
Pahası elbet böyle yüksektir ve
Tüm sevdiklerimi ve sahiplendiklerimi
Uğruna feda etmektir...

Rabbim,
Elbet vardır hikmeti ki,
Bu kuluna
Böyle zillet ve zahmet çektirirsin...
Ben haşa itiraz değil,
Naz ederim ama,
Umarım Sen niyaz kabul edersin...

Aile efradımı,
Akli izanımı alıp beni hicrana saldın...

Ama yine de şükür;
Ya akıllı kalıp
Ama hain ve hilekâr olaydım...

Ya varlıklı kalıp ama
Zalim ve sahtekâr olaydım...

Ya âlim ve saygın kalıp ama
Gafil ve riyakâr olaydım...

Ya arkalı etraflı kalıp ama
Azgın ve zulümkar olaydım...

Ya sağlıklı sefalı kalıp ama,
Sapıtmış, ahlaksız ve vicdansız olaydım...

Derdü bela ki,
Sabredenlerin vesile-i miracıdır.

Müminler kalbimin tacı,
Mücrimler rahmetin muhtacı,
Münkirler hikmetin icabı,
Sadık ve aşık ehli cehd adaletin ilacıdır...
Velakin bu münafık
Hain ve zalimler ise çiban başıdır,
Akrep gibi sancıdır;
Şerefli insana,
Helali dışında bütün kadınlar
Kızlar ana-bacıdır...

Ey Rabbim, Efendim;

Malumu âliniz ve zaten yüce takdirinizdir ki;
Ne özenli-bezekli elbiselerle gezdiğim bayramla-
rım oldu...
Ne onurlu ve huzurlu seyahatlerim ve seyrânlarım
oldu...
Ne etrafımda hizmet ve rağbet gösteren dostlarım
ve hayranlarım oldu...

Lezzet ne imiş, izzet ne imiş ve fazilet ne imiş
tatmadım;
Ama şikâyet şekavettir;
Bütün bu fani ve fena nimetlerin asıl sahibi olan
Padişahlar Padişahını buldum...

Beni yoktan var ettin,
İman ve hidayet buyurup
Varlığından haberdar ettin,
Ama aklıma alıp kulunu bi-karar ettin,
Sana sonsuz şükürler olsun..!

Şimdi son dileğim beni yanına al ve
Bir daha huzurundan ve
Sonsuz nurundan ayırma,
Ne olursun...

Umarım
Bu dilekçeyi yazdım diye
Bana darılmazsın;
Çünkü ;
Zaten Zatından gayrı olmadığını; gayrıya yalvarıp
yakarmanın
ŞİRK olduğunu buyurdun...

Kaynaklar

1) Abdurrahman Camî, Nefehâtü'l-üns min
Hadarâtı'l-Kuds, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, Mus-
tafa Kara, İstanbul, 1995, s.452.

2) Şemseddin Muhammed bin Hamza (Akşemsed-
din) Makamat-ı Evliya. Hazırlayan: Metin Çelik. Özgü
Yayınçılık. İstanbul, 201., sayfa 2

3) [http://www.haber7.com/guncel/haber/2882761-
akil-hastanesinden-bir-delinin-allaha-mektubu](http://www.haber7.com/guncel/haber/2882761-akil-hastanesinden-bir-delinin-allaha-mektubu)

AFYON İSTASYONUNA DAİR KISA BİR ANLATI

Gülseren Mungan Yavuztürk*

Atilla İlhan, “*Abbas Yolcu*” adlı kitabında, Milli Mücadele’nin Afyon çevresinden İzmir’e dek bütün istasyonlarda ve rayların iki bucağında satır satır yaşandığından söz eder¹. Sanatçının çizdiği bu tabloda yer alan Afyon İstasyonu, Kurtuluş Savaşı’nda önemli bir merkez konumunda görünür. Kentin Yunan İşgalinden kurtarıldığı gün, Garp Cephesi Komutanlığı tarafından çekilen kurtuluş müjdesini içeren telgrafta, bir de istek bildirilmiştir: Daha önce rayları sökülen Çobanlar-Afyon Demiryolu Hattı’nın en kısa zamanda işler hale getirilmesinin sağlanması. Zira bir yıldırım savaşının yaşandığı o günlerde Türk ordusunun başarısı, saatte en fazla 5 km’lik bir hızla yol alsalar da, cephane yüklü trenlerin cepheye zamanında yetiştirilmesine bağlıdır.

Çobanlar-Afyon Hattı’nda hemen zorlu bir çalışma başlar. O ateş günlerinde her türlü zorluğun üstesinden gelmekte kararlı olan kadınlarımız, Milli Mücadele’nin pek çok aşamasında olduğu gibi, burada da görev başındadırlar. Onların güçlü katkısıyla raylar, olağanüstü bir hızla döşenir ve cephane yüklü ilk tren, Afyon İstasyonu’na 7 Eylül 1922 sabahı girer. On beş günden fazla sürmesi beklenen çalışma, on gün gibi inanılmaz bir zamanda tamamlanmıştır.²

Şiddetli Yunan taarruzu karşısında boşaltıldığı

* Dergimiz yazarlarından Gülseren Mungan Yavuztürk Hanımefendi 5 Şubat 2019 günü vefat etti. Bu güzel yazısı ile onu rahmetle anıyoruz.

¹ Atilla İlhan, *Abbas Yolcu*, Dost Yayınları, sayı: 14, Haziran 1957, sayfa: 83.

² Zihni Gürel, *Kurtuluş Savaşı’nda Demiryolculuk*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989, sayfa: 127-144

11 Temmuz 1921’den 22 Ağustos 1922’ye kadar, bir yıldan fazla bir zaman işgal altında kalan tarihi Afyon İstasyonu, kurtarıldığı gün oldukça harap bir durumdadır. Umum Müdür Behiç Bey’in (Erkin) emriyle Afyon İstasyonu’nu işletmeye hazırlamakla görevlendirilen Mülazım-ı evvel Zihni Efendi,³ 28 Ağustos 1922 gecesi görev yerinde gördüğü durumu, Umum Müdürlüğe şu telgrafla bildirir:

“*Afyon İstasyon binaları yanmış, bir atölye treninin kazanı patlatılmış ve vagonları yakılmış. Yollarda tahribat ehemmiyetli.*”⁴

Daha sonra Cumhuriyet Türkiye’sinde Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü görevini üstlenecek olan bu genç üstteğmen o gece işe, bir kısmı tutuşmuş ve yanmakta olan kömürleri söndürmekle başlayacaktır. Cephane yüklü trenlerin işlemesi için bu kömürler gerekecektir çünkü.

³ Zihni ÜNER.

⁴ Zihni Gürel, a.g.y., sayfa:141.

AFYONKARAHİSAR AĞZINDAN SÖZCÜKLER

Derleyenler: Banu AÇIKGÖZ
Yaşar Güngör AÇIKGÖZ

A

Acar : mükemmel, iyi, güçlü kuvvetli.
Açcık : az miktarda.
Anleve : anla artık.
Anvec : karşı taraf (yön ifadesi) ("ahacık annecinde durub duru).
Annecinde : karşısında.
Apapak : bembeyaz.
Atıla galdım : yorgunluktan düşüp bayılacak hale geldim.

B

Bacagaşı : şömine üstündeki raf.
Badılcan : patlıcan.
Baklağı : baklava .
Bahçe gaşı : Bahçe duvarı.
Bandırmak : Sıvıya bir cisim batırmak.
Beranarı : üstün körü, nisbeten, az buçuk.
Bi garer : kararında, ölçülü.
Bilmeyom : bilmiyorum.
Bille : (gelip bille yattım = gelir gelmez yattım)
Bisgevrit : bisküvi.
Börtmek : sıcaktan kızarıp ter içinde kalmak.
Börttürmek : bir işi hızlıca, baştan savarak yapmak.
Böyün : bu gün.
Buymak : üşümek.

C

Cehendem : cehennem.
Ceyran : elektrik.
Cıbara : kavgacı.
Culluk : hindi.

Ç

Çepit (Şepit) : yufka.
Çoyneşik : bir işi kısa sürede yapamayan, uyuşuk.
Çöreğotu : çörek otu.

D

Dahan : tahin.
Dakleşme : "sataşma" anlamında kullanılan ünlem sözcüğü.
Dalortası : tam ortası.
Davuştuya : rasgele.
Devşirmek : toplamak.
Deya : işte orada (yön belirtme ünlemi).
Deyvebi : söyleyemisin?
Dıbık : herşeye karışan.
Dığan : tava.
Dızık : çabuk ol, koş.
Dineltmek / digeltmek : Dik hale getirmek.
Dingildangıl : devrilmek üzere dengesiz, (mecazi anlamda) lafi sözü belirsiz, dengesiz kimse.
Dipi gibi : sağlam, dinç, diri, dayanıklı.
Domatis : domates.
Döngel : muşmula.
Dürmülenmek : harekete geçmek.
Dürütmek : Yalan söylemek.

E

Emek : çağırarak.
Emeneşgen : dosdoğru, tam olarak, dört dörtlük.
Eperlo : hoporlör.
Esiran, Eysiran : (mutfakta) sıpatula, (ev yaşamında) ateş küreği, faras.
Etcik : azıcık.
Ezen : ezan.
Ezgisini oynamaz : Nazını çekmek.

F

Fasilye : fasulye.
Fikirtaşı delik : aklı kıt.

G

Gaçıl : çekil, yol ver.
Gak gari : kalk artık.
Galim, Gari : artık.
Gapıt : pardesü, kaput.
Gapıyı çivlemek : kapıyı kilitlemek.
Gar üğünüyo : kar lapa lapa yağıyor.
Garcımak : (ellerim garcıdı) su ile uzun süre temas ettiğinde ellerin aldığı şekil.
Garej : garaj.
Garindi : hadi bakalım, kalk artık.
Garşı : karşı.
Gasalmak, Gasılmak : gururlanmak.
Gatiyen : katiyen.
Gayıl ol : razı ol.
Gelive : geliver.
Gerezlenmek : engel olmak.
Gıncıklık, Gıncıklık : Kalleşlik, oyun bozanlık.
Gıncırlık : tahtaravallı.
Gıran goymak : ortalığı birbirine katmak.
Gıran goyo: bağırıp çağırarak kasıp kavuruyor, ortalığı birbirine katıyor.
Gidişmek : kaşınmak.
Gidive : gidiver.
Go : bırak (ünlem).
Goley : kolay.
Gostak : havalı.
Goyvemek : salmak, bırakmak.
Göğççile : rutubet.
Götüme : götürme (ünlem).
Göynek : gömlek.
Göynüm döndü: midem bulandı.

H

Hamıraşı : el yapımı makarna.
Hapaz : avuç.
Haşadı çıkmak : ele alınamayacak kadar bozulmak, çok yorulmak.
Haşgeş : haşhaş.
Havruz : lazımlık.
Heba olmak : emeğin boşa gitmesi, bir nesnenin kullanılmaz hale gelmesi.
Heç seslenme : hiç konuşma.

Hışımınan : öfkeyle.

Hizmat : hizmet.

Hoy hoy gezmek : hiç bir iş yapmadan gezinmek.

Hüdü etmek : herhangi bir olayı büyütme.

I

İrlanmek : sallanmak.

Iscak : sıcak.

İ

İlbir ilbir: yumuşak bir jölenin titreştiğindeki hareket gibi.

İlibada : labada.

İliman tuzu : limon tuzu.

İlistir : süzgeç.

İliyen : leğen.

İmbal : raptiye, çivi, iğne.

İnbalına basmak : iğnelemek, damarına basmak.

İnce dalan : ince uzun boylu.

İrşat : (dikkat çekecek kadar) çirkin.

K

Karnı burmak : çekememezlik, kıskanmak.

Kelem : lahana.

Kerkinmek : sürtünmek.

Köfün : kilolu şişman.

Kösülmek : yorulmak.

Kupa : bardak.

M

Mayoş : ekşi.

Meh : al (işte).

Mehelene : (ünlem) bir dakika bakarmısın.?

Mertibani : Dığan'ın (tava) büyüğü, büyük metal servis tabağı.

Metlemek : zıplamak.

Mezlenmek : alay etmek.

Mıh : çivi.

Mıymıntı : kararsız, beceriksiz, mır mır boş boş konuşan.

Mızırdamak : şikayet etmek.

Midem fıkradı : Midem kaynadı.

N

Naha emi : hayret (ünlem) ifadesi, hayret yani.

Namızlı : namuslu.

Neçcen : napacaksın. ?

Netcen gari : ne yapacaksın artık.?

Neyneycen : ne yapacaksın. ? Boşver.

Nohot : nohut.

O

Okgalı (genellikle “”pek okgalı”” şeklinde kullanılır) : güzel, değerli, oldukça ağır.

Oklağı : oklava.

Ö

Önsen : herhalde, tahmin ettiğin gibi, önerdiğin gibi.

P

Pambık : pamuk.

Panga : banka.

Peşkir : havlu, peçete.

Pörtlemek / Pörtmek : bir tür deformasyon ünlemi.

Muhtelif deformasyon şekilleri için kullanılır.

S

Sahan : çinko veya kalay kaplı orta boy yemek tabağı.

Sapısılık : silik karakterli.

Sayınısımak : çevreye karşı dikkatli ve duyarlı olmak.

Seğirtmek : hızlı yürümek, koşmak.

Sıfra : sofra.

Sıtır : aptal, beceriksiz, sünepe.

Sinameki : (mecazi) uyuz, beceriksiz, sessiz.

Sinlenmek : saklanmak.

Sinpasır : aciz.

Sittin sene : uzun yıllardır.

Sorma şeker : akide şeker.

Sormak : emmek.

Sulu zırtlak : sulu göz, herşeye ağlayan.

Sumsak : yumruk.

Ş

Şaddaklanmak : şırmamak, böbürlenerek şımarıklık yapmak.

Şamşam şakiyo : pırıl pırıl aydınlatıyor.

Şapbaz : marifetli becerikli.

Şedi suratlı : ince yüzlü.

Şemilek : ayak bileği.

Şinci : şimdi.

Şirnimek : şırmamak, şımarıkça yaramazlık yapmak.

Şivşit : çapraz, diyagonal.

T

Tekazelenmek : şikayet etmek.

Tepildek : ağır kanlı, beceriksiz.

Tersine zıppak : inadına, tersine tersine.

Teyek : asmanın yeni filizleri.

Tınga : Dığan'ın (tava) küçüğü.

Tiydirmek : işemek.

Tombalak : takla.

Tombalak kılmak : takla atmak.

Topan : yastık.

Tööboossun : tövbeler olsun.

Tüngülmek : atlamak.

U

Uğra kabı : un kabı.

Uğunagodu : çok ızdırap çekti, acıdan bayılacak hale geldi.

Uyuntu : ağırkanlı.

Ü

Ünnemek : seslenmek.

V

Vallayı : vallahi.

Velesbit : bisiklet.

vıttırıvızzık çıkarmak : olumlu giden birşeyi olumsuzla dönüştürmek.

Y

Yağır : kir.

Yalaklanmak : Dalkavukluk yapmak, uygunsuz tavırlar sergilemek.

Yalap şap : üstün körü.

Yıfıtmak : delirmek, sapıtmak.

Yocutmak : (mecazi anlamda) bir şeyden, bir kimseden soğutmak, uzaklaştırmak.

Yu(ğ)mak : Yıkamak.

Yuğlamak : yuvarlamak, el ile yoğurmak.

Yunmak : yıkanmak.

Z

Zere : tevekkeli değil.

Zılgıdı yemek : azar işitmek.

Zırtaboz : deli, delibozuk, çatlak.

DEMİRYOLCULARIN HATIRALARINDA BÜYÜK TAARRUZ ESNASINDA BÜYÜK ÇOBANLAR - AFYONKARAHİSAR HATTININ TAMİRİ - 2

Hasan Tahsin GÜNEK

Demiryol tarihine ait “Fedakâr Şimendifercilerimiz” ve “Büyük Çobanlar-Afyon hattının tamiri” başlıklı yazılarda sözü geçen vesikaların metinleri ⁽⁴⁾

Vesika : 1

804/3454

Konya’da Anadolu-Bağdat Demiryolları Müdüriyeti Umumiyesine

Türkiye Büyük Millet Meclisinin intihabıyla refiki muhteremim Feyzi Beyefendinin avdetine kadar Nafia vekâleti umurunu Avni ilahiye müsteniden deruh-te ile işe başladım. Umuru Nafiada şimdilik bilhassa harekâtı harbiye ile alakadar işler için çalışacağım. Aziz yurdumuzun pek mühim aksamında bin yüz elli yedi günden beri envai mezalim ve hasaratı mütemadiye iyka eden kudurmuş bir düşman bulunduğunu bir an bile hatırdan çıkarmamayı bütün arkadaşlarımdan rica ederim. Evvel emirde bu düşmanı muhakkak atmağa hazır bulunan milli ordumuzun lüzum gösterdiği hizmetleri ifaya saiy olmak ve aynı zamanda da umuru nafia da milli iktisadiyatımızın istilzam ettiği inkıfâşa gayret etmek yegâne düşüncemdir. Bütün memleketimizde, bütün mütehassis şimendifercilerle harp mıntıklarında ve menzil hatlarında çalışan fedakâr arkadaşlarımdan bu uğurda azami faaliyet bekler ve herhangi bir müşkülata tesadüf halinde hemen işarını rica ederim. Bu endişe ve temenni ile şu muvakkat zamanı vekâletimde umum arkadaşlarımdan kusur ve terahi görmeyeceğimden eminim. Tevfik ve zafer Allah’tandır. (*)16 Temmuz 38

Nafia Vekâleti Vekili

REŞAD

Numara

8738

Nafia Vekâleti Vekili Reşad Beyefendi Hazretlerinden mevrud tamim sureti aynen balaya derç olunmuştur. Malumat husulü rica olunur.

Konya: 18.7.38

Müdür-i Umumi

BEHİÇ

Vesika:2

Ankara

9013/80

8951

Müstaceldir

Demiryollar Müdiriyyet-i Umumiyesine

Garp cephelerimizde harekâtı harbiye başlamıştır. İşbu dakikada bütün millet şimendifercilerimizi ve fedakâr şimendifercilerimizi Allahtan sonra kahraman ordumuzun yegâne muini zaferi tanımaktadır. Milletimizin pek haklı olarak takdir ve intizar ettiği bu tarihi ve müstesna hizmette umum şimendiferci arkadaşlarımızın ordu nakliyat ve sevkîyatında lazım gelen gayret ve basireti ve ittihazı icap ed en sair bil cümle Tedabir-i takayyüdiyeyi kemali ciddiyet ve metanetle idare ve tatbiki hasrı fikr-ü mesai eylemelerini ve vaziyetten Vekâletin daima haberdar edilmesini hassaten rica ederim. 26.8.38

Nafia Vekâleti

V.REŞAD

Vesika: 3 –Yukarıdaki telgrafta verilen cevap. (İkinci madde şifrelidir.)

Şube numarası 653

28.8.38

Nafia Vekâletine

C: 26.8.38 Tarih ve 9013/80 numaralı tele:

1-Emirleri bilumum müstahdemine tebliğ edildi. Hattın Afyon’a kadar temdidine 27/28.8.38 gecesi başlandı. Yirmi kilometre olan bu mesafenin azami on beş günde ikmali memuldur. Çay ve İshaklı arasında makaslar, rampalar yapılmış ve yapılmakta bulunmuştur. Dekovil hattının 31 Ağustos’a kadar 53’ncü kilometredeki Ağzıaçık mevkiine iysaline çalışılmakta olduğu.

2-Eğer düşman malzeme bırakmazsa Afyon’dan ilerisinin tamiri için elimizde hiçbir şey bulunmadığı maruzdur.

Vesika 4:(Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisliği-nin 4.9.38(1922) tarihli aşağıdaki telgrafının şifre mahlûlü üzerinde “vürudu 5” ve altında yine “Aç-

tüm 5 minhü" işaretleri vardır.)

4. 9. 38

Demiryolları Müdüriyet-i Umumiyesine

1-Tedabir-i fevkalade-i Harbiye'den olmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti hudutlarının harice karşı Seddi hakkında 26.8.38 tarihli Başkumandanlık emirnamesiyle mevzu memnuiyetin ref'i hakkında makamı müşarünileyhanın 3.9.38 tarihli emirnamesi sureti aynen ikinci maddededir. Telsiz telgraf muhaberatı hakkındaki memnuiyetin ipkasına binaen Trabzon'daki Rus ve Zonguldak ve Adana'daki Fransız, Antakya'daki İtalyan telsiz istasyonları kemafissabıkmesdud ve memhur kalacaktır. İcabedenlere talimatı mukteziye itasını rica ederim. Mektup ve telgraflara mevzu harici sansür kemafissabık kemali itina ile devam edecektir.

2-Tedabiri fevkalade-i harbiyeden olmak üzere haricen seddolunan Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti hudutları 4.9.38 sabahından itibaren Kemafissabık küşad olunacaktır. Seyrüsefer, münakalatı bahriye, ticariye, muhaberatı telgrafiye ve tahririye ber-mutadkavanini hükümet dairesinde cereyan edecektir. Ancak ecnebi telsizlerinin faaliyetlerinin tatili icap etmekte bulunduğundan süfere ve ecanip Türkiye telleri ve telsiz hututu ile muhabere edebileceklerdir. Ajanslarda ve matbuatta tebliği resmilerden başka hiçbir askeri haber neşrolunmayacaktır.40 numaralıdır.

*Başkumandan Mustafa Kemal
Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi
FEVZİ*

Vesika :5

748/340025. 8. 38

Demiryollar Müdüriyet-i Umumiyesine

C.11.5.38 Tarih ve 368 tahrirata:

Anadolu hattı aksamıyla İzmir hututundan düşmanın gerek harben ve gerekse harpsiz uzaklaştırılması halinde bu hututun tarafımızdan süratle tamir ve işletilmesi mühimdir.

Bunun için şimdiden ittihaz-ı tedabir olunması malzeme ve memur ihtiyacının bugünden teemmül edilmesi iktiza etmektedir.

1-Malzeme ihtiyacı, Avrupa'dan sipariş ve celbe zaman ve mekân müsait olmadığı müddetçe memleketimizdeki hatların fazla ve nispeten lüzumsuz aksamından istifade olunmak zarureti vardır. Bunun için icabında istifade olunmak üzere

ref'edilecek fazla hatlar ve miktarları şimdiden tayin ve tespit olunmalıdır.

2-Memur ihtiyacına gelince, bir taraftan münhal bulundukça Dersaadette bulunan şimendifer memurun ve sanatkârları celbolunmakla beraber bunların şimdiden elde toplu olarak bulunabilmesini teminen ekserisi esnan erbabından olan bu sanatkârların açılacak münhalatta demiryolu memur ve müstahdemini gibi istihdam olunmak üzere şimdiden şimendifer taburuna celb ve kayıtları diğer taraftan elde bulunan şimendifer taburuna dâhilden fazlaca kabiliyetli ve okuryazar efrad alınarak bu taburun şimendifer memur ve müstahdemini için bir memba haline getirilmesi lazımdır. Alınacak efradın mütemadi ders ve tatbikat ile az zaman zarfında yetiştirilmesi himemat-ıaliyyelerindenmuntazardır.

Maiyeti âlilerinde bulunan şimendifer taburu zabitanı ile hatta istasyonlarda müstahdem zabitanı saire içinde şimdiden bu nokta-i nazarın göz önünde tutulmasını ve bunlardan atıyen bu suretle istihdama kabiliyet göstermeyecekler varsa şimendifer hizmet ve vazifesinden uzaklaştırılmak üzere isimlerinin bildirilmesini rica ederim.

*Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisi
Birinci Ferik
FEVZİ*

Vesika: 6

Yenice

707/1265: Dakika tehiri mucibi mesuliyettir.

27. 7. 38

Hatta Demiryollar Müdüriyet-iUmumiyesine

26.7.38 ve 912 numaralıya cevap: Komiserlik şifresiyle:

1- Mamure'denMeydan-ı Ekbez'e kadar hatın imalatı sınıyesininderece-i tahrifatı hakkında muktezi malumat yoktur. Ancak Adana Askeri hat Komiserliğinin 22.2.38 tarih ve 224 numaralı Umum Komiserliğe takdim ettiği raporun Fransızca esası Fransız askeri hat komiserliği dosyalarında bulunmuş olup, eldeki malumat buna ve mesmumata istinat etmektedir.

Bu raporda Adana Komiserliğinin tahkikatına nazaran Mamure'den altı kilometre ilerde dört yüz yetmiş üçüncü kilometrede iki adet üç gözlü ve biri otuz sekiz diğeri yirmi yedi metre açıklığında beton viyadükler kısmen rahnedar olmuş ise de bazı muvakkat tertibat ile vagonetler geçirilebilir.

2- 470 metre açıklığında iki viyadük kamilen

tahrip edilmiştir. Bu halde Mamure istasyonundan bu köprülere kadar on kilometrelik bir hattın sökülüp taşınması mümkündür. Mamure halen ehemmiyeti ticariye askeriye haiz olmamasına nazaran sökülme ameliyesi Osmaniye ile Mamure arasındaki on kilometrelik kismada teşmil edildiği takdirde yirmi kilometrelik ray kaldırılabilir.

3- İkinci maddede maruz 477'nci kilometredeki viyadükler üzerine bir havai hat tesisi imkânı varsa bu köprülerin öte tarafında İslâhiye'ye kadar 43 kilometrelik bir hattın daha kaldırılması kabil olabilir. İslâhiye ile Meydan-ı Ekbez arasında biri 20 metrelik tek gözlü, diğeri 20'şer metrelik iki gözlü iki köprü daha tahrip edilmiştir. İslâhiye'den on kilometre ilerisine kadar mühim tahribat yoktur.

4- Bağdat raylarının tulleri itibariyle hususi vagonlarda nakilleri icabetmekte olduğuna bu nevi vagonlardan Adana kısmında ancak beş adet bulunduğuna nazaran platformlara hususi tertibat yapmak icabetmekte olduğunu arz eyeriz.

Askeri Hat Komiseri

Nafia Komiseri

KADRİ

NADİR

Vesika : 7

Şifre

585

Harp Telgrafıdır

15.8.38

Adapazarı İşletme Müdürlüğüne

Lefke ile Bilecik arasındaki hat kısmının cebire ve bulonlarının bu cihette istimal edilmek üzere sökülüp sevkini Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisi Paşa Hazretleri emir buyurdular. Ne kadar zamanda kaç kilometrelik cebire ve bulon sökülmesinin kabil olacağının serian işarı.

BEHİÇ

Vesika : 8

14.8.38

Erkânı Harbiye-i Umumiye Riyasetine

25.5.38 ve 31.7.38 tarihli ve şube 3748/3400 ve şube 3124 numaralı emirname-i devletleri arize-i cevabiyesidir:

1- Düşmanın memleketimizden def'i halinde tahrip edilecek hututun tamirine muktazi malzeme melesi nazarı dikkate alınarak Nafia Vekâletine maruzatta bulunulmuştu. (9 numaralı vesikaya bakınız) Ankara-Eskişehir hattının ray parçalarıyla tamirine muktezi 79 bin liralık cebire ve bulon tahsisatının takip edildiğine dair alınan bir telgrafna-

me ile zatı devletlerine vekâleti müşarünileyhadan keşide edilen 31 Temmuz ve 2 Ağustos 338 tarihli iki telgrafname suretlerinin işarından başka şimdiye kadar müspet ve müsmir hiçbir netice elde edilememiştir.

2- Düşmanın terk edeceği hututun elimize ne şekilde geçeceğini bilmemekle beraber evvelemirde en mühim olan ray meselesini halletmek lazımdır. Bunun için düşünebildiğimiz menabibervech-i atidir:

Osmaniye'den Meydan-ı Ekbez'e kadar doksan kilometrelik rayları kaldırmak, bunun adem-ikifayesi halinde Eskişehir-Afyon kısmını tamir ettikten sonra ve Ankara'daki makine ve vagonları bu cihete aldıktan sonra Ankara'dan itibaren Polatlı'ya kadar, keza, doksan kilometrelik ray kaldırmak ve bunun yerine dekovil ferşetmek.

3- Bağdat tipi rayların uzunluğu ve ağırlığı münasebetiyle naklindeki müşkülata hattın kabiliyeti nakliyesindeki zaaf ve bu rayları taşıyacak vagonların nedreti ilave edilirse bu işe şimdiden teşebbüs etmek faydalı olacağı mütalaasındayım. Osmaniye ile Meydan-ı Ekbez arasında epeyce tahribat vardır. Bu tahribatın rayları geçirecek surette tamiri ile rayların sökülmesi hususunun şimdiden tetkiki ve tahribatın tamirini Fransız idaresiyle anlaşılması lazımdır.

4- Bundan başka elimize geçecek ray kuponlarını birbirlerine raptetmek için muktazi cebire ve bulon ile telgraf teli ve müccerid, su cenderesi edevatı, makas feneri ve bir miktar makas tertibatı gibi en basit işletmeye bile elzem olan malzemenin şimdiden hariçten tedarikine tevessül etmek elzemdir. Çünkü ledelhesap hattı bu cihetten ancak Afyon'a ve Ankara cihetinden de Sarıköyle-Beylikahır arasında 295'nci kilometreye kadar tamir mümkün olup, bundan ilerisi için hiçbir nevi malzememiz mevcut değildir.

5- Memurin ihtiyacımıza gelince: Şimdiye kadar gerek Suriye'den, gerek İstanbul'dan asıl lazım olan hareket kısmı memurini gelmemiştir. Açığa çıkarılmış birçok Türk şimendifercileri bulunduğu hakkındaki işarata rağmen gelenler ya umuru cerriye müstahdemini veya makasçı gardfren gibi müstahdeminden ibarettir. Şimendifer taburunun işarı devletleri veçhile seferber mevcuda iblağı ve muhafız bölüklerin şimendifer bölükleri haline kalbi ihtiyacı matlubu tatmin edememekle beraber pek faydalı olacaktır. Mamefih bu hususta da vakit geç-

mekte olup, Müdafaa-i Milliye Vekâletinden henüz muvafakat cevabı alınamamıştır. Bundan başka kıtaatta şimendifer umurunda mütehassıs ne kadar efrat var ise bunların şimendifer taburuna nakline müsaade buyrulmasını istirham eylerim efendim.

BEHİÇ

Vesika : 9

Şifre

2220

3925

3. 8. 38

Demiryollar Müdiriyet-i Umumiyesine

Garp cephesinde Erkânı Harbiye Vekili Fevzi Paşa'ya hattınızın tamirat ve istihzaratı için çekilen 31 Temmuz 38 ve 2 Ağustos 38 telgrafnamele-ri mahrem olarak ve beray-ı malumat tebliğ ve bir mütalaanız varsa intizar olunur. 31.7.38 tarihli şifre sureti: Şimendifer hututunun süratle tamiri için istihzaratı lâzıminin şimdiden yapılarak tamirat işlerinin ordunun hareketiyle beraber ileriye götürülmesi hususunda ihtiyaç gösterilmiş olan 150 kilometrelik ray ve travers, cebire vesair küçük malzemenin esmanı alettakrip iki milyon iki yüz kusur bin liradır. Bunun heyeti vekilecemüttahaz 8 Mart 37 tarihli kara mucibince Müdafaa-i Milliye bütçesinden itası hakkında vuku bulan müracaat üzerine her ne şekil ve surette ve herhangi cihetten verilecek olursa olsun, evvelemirde elyevm böyle cesim bir meblağın tediyesine hali mali devletin katiyen müsait bulunmadığı nokta-imühimmesinin Erkânı Harbiye ve Müdafaa-i Milliye'nin nazarı dikkatine vaz'ı takarrür ederek keyfiyetin makamat-ı iadesine de tebliğ olunduğu Heyeti Vekilenin 27.7.38 tarihli kararında bildirilmiştir. Buna hattın hali malisi de müsait olmadığına nazaran Nafiaca fil hal yapılabilecek bir şey görülememektedir. Ancak bu defaki işarı devletlerinde tahrip olunan aksam için müsaareten mubayaa ve celbi iktiza ettiği bildirilen seksen bin liralık cebire ve bulon gibi küçük aksam 150 kilometrelik malzemeye muktezi küçük aksamdan başka olduğuna nazaran bunların bila tehir celbine tevessül edilmek ve hangi bütçeden mahsup edileceği bilhassa başkaca kararlaştırılmak üzere hattın maliyeden aradığı yüz bin liralık nakliyatı askeriye matlubatındancelb ve tedarik olunmak üzere mebhüs seksen bin liranın derhal hatta tediyesi hususunda maliye Vekâleti nezdinde teşebbüs ve takibatı müessire de bulunularak ne-

ticesinin ve bu bapta sair suretle de lahik olacak mütalaa-i devletlerinin işarını rica ederim.

2 Ağustos 38 tarihli şifre sureti: Tahrip olunan aksam için muhtaç bulunduğumuz cebire ve bulon gibi küçük aksamın harp ve harekât noktasından müsaareten mubayaa ve celbi orduca ve Vekâletçe elzem olup, bu bapta tarafı devletlerinden de mühim ve mütevali işaratta bulunulduğu beyanla mübayaat karşılığı olan seksen bin liranın hangi bütçeden verilmek lazım geleceği bilhare kararlaştırılmak üzere hattın nakliyatı askeriye matlubatına mahsuben hemen temini tediyesi hakkında dünkü içtimada bütün Heyeti Vekile den müzaheret istirham ettim. Maruzatım ehemmiyetle telakki ve maliye vekili beyefendi tarafından da imkânı mali derecesinde tedi-yata çalışılacağı vaad olunmuştur. Ancak, paranın ele geçmesi daha müessir ve musır takibata mütevakkıftır. İcabını takdiri devletlerine arz eylerim.

Nafia Vekâleti Vekili

REŞAD

Vesika :10

Zata mahsustur

2155

18.8.38

Demiryollar Müdüriyet-i Umumiyesine

12.8.38 tarih ve 576 numaralı tahrirata cevaptır:

Hattın Afyon'a kadar temdit ve iysali için tayin ve tespit olunan 20 ila 25 gün pek çoktur. Mezkûr hattın tamiri için Azarı hattındaki ameale taburunun kâmilan tahsisi mümkündür. Emrin vürudundan itibaren azami on gün zarfında hattın Afyon'a kadar işletmeye küşade bulundurulması lazımdır. Tedabir ve tertibatın ana göre şimdiden ittihaz buyrulmasını rica ederim.

Garp C. K.

Mahremdir

576

21.8.38

Garp Cephesi K.

18.8.38 tarih ve harekât 2155 numaralı tezkere-i aliyyeleri cevabıdır.

1- Hattın Afyon'a temdid ve iysali azami faaliyetle çalışılarak asgari zamanda temin edileceğini zâtı âlilerine katiyen vaat ederim.

2- 3000 tona balığ olan ray ve travers malzemesinin 1100 tonu Azarı ile Çay arasında 600 tonu Azarı dekovil hattında ve mütebakisi Konya'nın şarkındadır. Bu malzemeyi nakledebilecek vagon adedi mahdud olduğundan ve nakliyatı saire-i askeriye arasında günde bir trenden fazla yapılması

muhtemel olmadığından muntazaman nakliyat devam ettiği halde inşaat mahalline yevmiye 225 ton yani bir buçuk kilometrelikten fazla nakliyatı mümkün göremiyorum.

3- 31.8.38 e kadar ikmaline çalışılan dekovil hattının Ağzıaçık'a inşasını müteakip dekovil hattı üzerindeki geniş hat malzemesi kaldırılacaktır.

4- Gerek dekovilden kaldırılacak bu malzemenin ve gerek Konya cenubundaki malzemenin şimdiden cephe civarına mesela Azarı köyüne ve hatta daha ileriye nakli caiz ise inşaatın tesriine büyük yardımcı olacaktır. Buhusustakimütalaa-i devletlerine intizar eylerim.

5- Bundan başka inşaat mahalline ne kadar amale taburu celb edilse bu ağır malzeme yol yapıldıkça ilerleyeceğinden ve elimizde otomobil gibi başka sevk vasıtası olmadığından bütün malzemeyi şimdiden topalayamaz isek herhalde bunun içinde beş gün ilavesi ve binaenaleyh yol dairesinin raporunda beyan eylediği 20 ila 25 günün şeraiti maruza dâhilinde 15 ila 20 güne tenzili mümkün olacağı maruzdur.

BEHİÇ

Vesika : 11

605

21. 8. 38

Altıncı Şube Mühendisi Emin Avni Beye

1-Büyük Çobanlar-Afyon hattının inşası için Garp cephesine yazdığım tezkere sureti melfuftur.

2- Bu işin muntazaman cereyanı şimdiden ne yapacağımızı bilip kararlaştırmakla kabil olabilir.

3- Fikrimce tahmil ve tahliye ve ferşiyat takımlarını ikiye ayırıp gece ve gündüz çalışmak lazımdır. Elimizde üç bin mum kuvvetinde bir elektrik dinamosu mevcut ve tenvirata müheyyadır. Bundan başka, meşale, karpit lambası istimali suretiyle gece mesaisini tanzim etmek kabildir.

4- Ağzıaçık'a kadar muktazi raylar geldikten sonra gelecek dekovil raylarını geniş hat malzemesi bulunan kısma sevk ediniz ve bunları gece ve kabil oldukça gündüz mübadeleye başlayınız.

5- Ordunun ilerlemesi şimendifere merbut olduğundan Afyon'a on beş günden evvel vasıl olmayı bende pek arzu ederim.

6- Binaenaleyh melfuf tezkere suretine ve bala-daki işaretime nazaran ne yapacağımıza ve cephe-den daha ne isteyeceğimize dair bir program yapınız ve bana gönderiniz.

7- Mühendis Şevki Efendi ile Mamure'deki amele bölükleri emrinize gönderilmişlerdir.

8- Yapacağınız program düşmanın hiçbir şey bırakmayacağına göre yapılmalıdır. Mamafihi bulunması muhtemel ray parçalarının başlarını kesmek ve delmek için ne eksiginiz varsa bunları da şimdiden hazırlayınız.

BEHİÇ

Vesika : 12

Sifre

608

21.8.38

Nafla Vekâletine

1-Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisinin Akşehir'deki telakki ettiğim emri şifahileri üzerine bu cihette düşmandan alınacak hututun kısmen cebire ve bulonlarını temin etmek üzere Lefke ile Bilecik arasındaki hattın mezkûr malzemesinin sökülmesine teşebbüs edildiği ve buraya naklolunacağı ve sökülmesi kabil olan kısmın 25 kilometre olduğu.

2- Garp cephesi kumandanlığı Büyük Çobanlar- Afyon hattının süratle tamirine hazırlanmayı emreylediğini ve Tedabir-i lâzıme ittihaz olunduğunu.

3- Düşmanın hat güzergâhını terk ettiği halde cepheye amut kısmın vakit bulursa raylarını bile götürmesi ve muvazi kısmını tahrip etmesi pek muhtemel bulunduğundan kırık rayları raptetmek için çok miktarda cebire ve bulona ihtiyaç vardır. Bunların siparişi pek geç kalmıştır. Binaenaleyh evvelce bu iş için talep ettiğim 79 bin liranın sürati teminini ve hiç olmazsa yirmi ila elli kilometrelik olsun ray mubayaasını arz eylerim efendim.

BEHİÇ

Vesika : 13

Sifre

2215

21.8.38

Demiryollar Müdiriyet-i Umumiyesine

C. 15.8.38 tele:

1- Lefke'den ileriye doğru sökülmesi tahtı imkânda olan yirmi beş kilometrelik bulon ve cebireler sökülmeğe başlandığından bir ay nihayetinde İzmit'te irkaba hazır bulundurulabilir.

2- İzmit körfezinde dün Yunan torpidosu, Fransız bandıralı bir...vapuru zabtetmiştir.

3- Dekovil ve şimendifer edevatı için bir defada çok miktarda sevkinin Haydarpaşa'da celbi dikkat ile müsaderesini ihtimal dâhilinde görüyoruz.

4- Bendeniz Karadeniz'den küçük parçalar halinde mütemadiyen sevk etmeyi tercih ediyorum.

5- Mühendis Abdülmecit ve Başkâtip İbra-

him Beyler sigorta ve nakliyat vapur işleri için İstanbul'da uğraşmaktadırlar. 21 Ağustos 38'de İstanbul'dan kalkacak Adana Fransız vapuruna az çok bir miktar bindirmeye çalışıyorum. Başka emriniz var mıdır? Efendim.

Adapazarı İşletme Müdürü
FUAT ZİYA

Vesika : 14

T e l

1019

29.8.38

Gayet müstaceldir tehir edilemez

Müdür-i Umumi Behiç Beye, Malumat Çay'da Garp Cephesi Erkânı Harbiye Reisi Sanisi Osman Zati Beyefendiye:

Reis paşa Hazretlerinin emirleriyle Afyon'dan şimendifer hattını görerek Çobanlara geldim. Hattın derece-i tahribi hakkındaki meşhudatımı arz ediyorum:

1- Afyon'un her iki istasyonunda tahribat hemen hiç denecek derecededir. Mebaninin bazısı yanmış ise de ray ve traversler kâmil ve makaslar kısmen sağlamdır. İstasyonda pek çok direk ve birazda müceddet kazma kürek vardır. Afyon Çobanlar kısmında 162'nci kilometreden, 168'nci kilometreye kadar olan kısımdaki traversleri düşman, 168'nci kilometrede ve ovada yaptığı tahkimatta kullanmıştır. Bu traverslerin tahkimattan bir amele kıtası ile toplanması pek mümkündür. Bu kısımda müteferrik olarak bir kilometrelik kadar rayda hattın üzerinde bulunmaktadır. Pek çok bulon, balast üzerine saçılmış bir halde duruyor.

2- 168'nci kilometreden 179'ncü kilometreye yani Çobanlara bir kilometre mesafeye kadar olan kısımda travers ve raylar kâmil durmaktadır. Traverslerde tahribat yüzde beşi geçmiyor. Raylar nisf derecede tahrip edilmiş ise de bazısı kırılmayarak bükülmüştür. Bina enaleyh tahrip edilen ray adedi üçte biri tecavüz etmiyor. Ekserisi kırık değil bükülmüştür.

3- Beş ufak menfez tahrip edilmişse de tulleri bir ila bir buçuk metreyi tecavüz etmediğinden tamirleri pek sehildir.

4- Çobanlarda çalışmakta olan Kâhil efendinin bölüğü tamiratın reis paşa hazretleriyle Akşehir'de görüşülen müddetin sülûse indirilmesi için gayret edilmekte olduğu malumu âlileridir. Azarı'dan tahrik edilecek amele taburunun sürati izamını istirham ederim. Bu taburun birinci bölüğü ferşiyata

yardım edeceği gibi bir kısmı tahmil ve tahliye ile iştigal edebilir, bir kısmı ile de 168'nci kilometrede bulunan düşman tahkimat hattından ray ve traversleri hat civarına cem'eder.

5- Dün akşama kadar Eskişehir hattından Gazlıgöl istasyonuna ve Afyon hattından Dumlupınar'a kadar olan kısım elimize geçmiştir. Bu kısımdaki tahribatın da pek az olduğu kıtaat raporlarından anlaşılmaktadır.

6-Kâhil efendinin bölüğü dün akşama kadar ancak üçyüz metre ferşiyat yapabilmiştir. Tamirat rüesasından bir zatın Çobanlarda bulunarak tamiratı idare etmesinin pek münasip olacağını kemali hüremle arz ederim. Tamirat reisi Rıfat beyefendinin Çobanlarda not ettiği alat ve edevatı tamiriyenin de Çobanlara sürati irsalini ayrıca arz ederim.

Erkânı Harbiye-i Umumiye Şimendifer Şubesi
Müdürü
Erkânı Harp Binbaşı
FATİN

Vesika : 15

Numara

52

29. 8. 38

Mühendis Emin Avni Beye

1- Çobanlar-Afyon hattının Erkânı Harbiye beş günde ikmalini talep ediyor. İki gün istihzarat için zammedilirse en geç bir haftada yani 5.9.38 de ikmal edilmelidir.

2- Poz için 31.8.38 sabahı bir makine daha oraya gelecektir. Ameliyat katarı kemafissabık emrinizdedir. Ameliyat katarı için kırk vagon tahsis edilmiştir. Vagonların cinsini tayin ve hareket dairesinden talep ediniz.

3- Erkânı Harbiye-i Umumiye üçüncü şube müdürü Fatın beyin Çay istasyonundan bana keşide ettiği ve bir suretini Osman Zati beye verdiği 29.8.38 tarih ve 1019 numaralı telgrafı okuyunuz. Bundan hattın haline dair malumatı kafiye alırsınız.

4- Dekovil hattında tamiratı mütemadiye ile geniş hat malzemesini kaldırmak ve dar hat malzemesini ferşetmek ve bundan sonra Piribeyli'ye doğru ferşiyata devam etmek için asgari amele işçi bırakarak mütebakisini hemen Çobanlara sevk ediniz. Hareket dairesi bunların sevkini temin edecektir. Bu hususta müfettiş Sait beye müracaat ediniz. Ameliyat katarlarını da kabil oldukça diğer katarlara tefevvukunu Hareket Müfettişi Sait Bey temin edecektir.

5- Kumrallının şarkında yapılan makaslardan ve rampalardan sarfı nazarla bütün amele ve malzemeyi Afyon'a vusul maksadında istihdam ve istimal ediniz.

6- Buradan ve Ilgın'dan elli mevcutlu bir şimen-difer bölümü emrinize girecektir.

7- Şevki Bey Azarı hattı tamirat ve ferşiyat işi ile meşgul ve emrinizde olarak dar hatta memur edilecektir.

8- Afyon telgraf hattının süratle iysali matluptur. Demiryoldan (evvel) hattı havai işlemelidir. Direk vesaire noksanını cepheden ikmale çalışınız, Afyon istasyon heyeti derdesti sevkir.

9- Gazlıgöl, Hamam ve Dumlupınar istasyonlarına kadar hattın tamirine devam olunacağından kabilsen şimdiden bunları da keşfettiriniz.

10- Afyonkarahisar'ından bu cihete doğru da tamirata başlamak için Gazlıgöl, Hamam istikametinden malzeme sökülerek çobanlara doğru ferşiyatı temin münasip olur.

11- Her gün buraya ve cephe Kumandanlığına mesai raporu vermeleri mercudur.

BEHİÇ

Vesika. 16

2535 / 4447

30. 8. 38

Demiryolları Müdiriyet-i Umumiyesine

1- Hat tamiratına sarf edilmek üzere bugün maliyeden seksen bin lira alınmıştır.

2- Bunun elli bin lirası Ziraat Bankası telgraf poliçesiyle Konya'ya havale verilmiştir. Alındığının işarı.

3-Otuz bin lirada Sarıköy-Eskişehir kısmının tamirâtı için Ankara İşletme Müfettişliğine verilmiş ve tamirata başlatılmıştır.

4-Konya'ya mürsel işbu elli bin lira ile tamiratın bir an evvel yapılması ve yapılan işlerin derecesinden malumat itası himmetinizden muntazardır.

5- Başkaca tahsilât ve irsalâta çalışılmaktadır.

6- Erkânı Harbiye-i Umumiye Riyasetine bildirilmiştir.

Nafia Vekâleti Vekili
REŞAD

Vesika : 17

11314

31. 8. 38

Nafia Vekâletine

C. 30-31.8.38 tarih ve 2535/4447 numaralı tele:

1- Lutfu alilleriyle badema alınacak mebaliğin taksimatını acizlerine emir buyrulmasını istirham ederim.

2- Tamirat için hariçten celbi lazım gelen malzemenin bittabi zamana mütevakıftır.

3- Vesait-i mevcude ile tamirata çalışılmakta olduğu maruzdur.

BEHİÇ

Vesika: 18

Tehir edilemez

31. 8. 38

Demiryollar Müdiriyet-i Umumiyesine

Reis Paşa Hazretleri hususat-iatıyeyi rica etmektedirler.

1- Çobanlar- Afyon kısmının en büyük süratle tamirini,

2- Afyon'dan Dumlupınar ve Garbına doğru şimendifer hattında ve Dumlupınar tünellerinde tahribat yoktur. Yalnız Küçükköy civarında bizim süvarilerimiz tarafından tahrip edilen iki köprünün şimdiden tamiri ve tren Afyon'a gelir gelmez Dumlupınar ve Garbına doğru devam edebilmesinin temini,

3- Binaenaleyh Küçükköy tahribatının Afyon – Çobanlar kısmının tamirâtı ile aynı zamanda tamiri ve itmamı,

4- Bendenizi şimdilik tamirat derecesinden malumat vermek ve zatı âlinizle temas etmek üzere Afyon'da bıraktıklarını arz ederim.

Erkânı Harbiye Şube 3 Müdürü

FATİN

Vesika: 19

1. 9. 38

Yol Dairesi Riyasetine Mühendis Emin Avni beye

Ordunun muvaffakiyatının iktitafı hattın 5.9.38 akşamına kadar velev ki beş kilometre süratle olsun Afyon'a kadar açılmasına mütevakıftır. Cephe Kumandanlığına bu suretle vaat edilmiştir. Tekmil kuvayı maddiye ve maneviyenin sarfı ile bu iş husul bulmalıdır. Bunu himmetinizden beklerim.

BEHİÇ

Vesika: 20

Tel 11488

2. 9. 38

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine

C. 1. 9. 38 tarih ve 7472 numaralı tele:

Dün inşaat mahallinde idim. Azami faaliyetle üç noktadan hattın tamirine çalışılmakta olduğu ve yedi kilometrelik kısmının raylarının kâmilten kaldırılmış ve on iki kilometrelik kısmının tahrip edilmiş olduğundan 5.9.38 den evvel ikmalî mümkün görülüyorsa da emri âlilerinin infazına çalışılmakta olduğu ve Afyon'a vusulü müteakip bila

fasıla Dumlupınar'a katarların hareketinin temin edileceği ve acizlerinin de yarın tekrar mahalli inşaatta bulunacağım maruzdur.

BEHİÇ

Sonradan elimize geçen ve yazı metinleriyle alakalı aşağıdaki vesikayı da, metinlerde işaret edilip numaralanmamış olmasına rağmen, neşretmeyi zaruri bulmaktayız.

Adet : 1266 23. 1. 38

Hatda Müdür-i Umumi Beyefendiye

“Kumrallı'dan Çobanlar'a kadar hattın tamiri için Garp Cephesi Kumandanlığından ayrıca tebligat yapılacaktır. Şimdilik Afyon'a kadar malzemenin ihzarıyla işarı ve tamirin ne kadar zaman da mümkün olacağının tasrihi Garp Cephesi Kumandanlığından emrolunmuştur”

Hat komiserliğinden mevrud tezkere sureti balaya çıkarılmakla takdim olunur.

Müdür-i Umumi Vekili

MUHTAR

1829

25. 1. 38

Yol ve Mebani Dairesine

1- Hat Kumrallı'dan ileriye tamir edilmeyecektir.

2- Bilumum malzeme Akşehir ve daha şarkına nakledilecektir. Bu malzeme meyanında tahrip edilmiş olup, kesilecek olan raylarda dâhildir.

3- Hattın bir ati-i karipte Afyonkarahisar'a kadar tamiri için eldeki raylar kesilerek, delinerek, traversleri hazırlanarak ve makta-ı tulani üzerinden bil hesap köprülere muktazi kereste ihzar olunarak, Kumrallı- Afyon arasının tamirine muktazi her şey hazır olmalıdır.

4- Malzemenin nerelere nakledileceği ve bunun için ne kadar ve ne cins vagon lazım olduğu ve tamirat istihzaratının nerede yapılacağını tayin ve bana bildirilmelidir.

5- Garp Cephesi Kumandanlığı lüzumunda hattın mezkûr kısmının kaç günde tamir edilebileceğini soruyor. Ahvali fevkalade bil istisna böyle bir tamirin en seri tamirine muktazi zaman ile insan adedinin tayin ve sürati işarı.

6-Eldeki sağlam raylar ve ihzar edilecek parçalar ile hattın Afyon'a kadar tamir edilebilip edilemeyeceğini bilmiyorum. Bu cihetin gayet dakik hesabı lazımdır.

7-Tamirata nihayet verilmesini, ray kat'ına devam olunmasını hemen telgrafla emir vermeniz ve halen inşaat mahallinde vücutlarına ihtiyaç kal-

mayan mütehassısları bu fırsattan bilistifade daha lazım olan mahallerde istihdam eylemenizi rica ederim.

MÜDİRİ UMUMİ

Behiç ERKİN kimdir?

05 Nisan 1876 tarihinde İstanbul'da doğan Behiç Erkin, Demiryollarının ilk Genel Müdürüdür. 1901 yılında Harp Akademisi'ni bitirdi. 1910 yılına kadar Bölük, Tabur ve Alay komutanlıklarında bulundu.

15 Temmuz 1920 - 25 Şubat 1921 tarihleri arasında yürüttüğü Anadolu-Bağdat Demiryollarının ilk Umum Müdürlüğü görevinden bozulan sağlığı nedeniyle ayrılmak zorunda kaldı. 1 Aralık 1921'de ikinci defa üstlendiği bu görevi 14 Ocak 1926 tarihinde tamamladı. Milli Mücadelenin en çetin şartlarında yaşanan tüm sorunların üstesinden gelmeyi başardı. “Türkler demiryolu işletmez” denilen yıllarda, personelin büyük bir kısmı gayrimüslimlerden oluşan demiryollarının dilinin Türkçeleştirilmesi, millileştirilmesi gibi birçok konuda öncülük etti. Savaşın sonra TBMM tarafından “Meclis Özel Takdirnamesi” ve “İstiklal Madalyası” verildi.

1926–1928 tarihleri arasında Bayındırlık Bakanlığı yapan Behiç Erkin, 1928–1939 yılları arasında Budapeşte, 1939–1943 yılları arasında Paris Büyükelçiliği görevlerinde bulundu. 1925 tarihinde II. Dönem İstanbul Milletvekili, 1927 tarihinde III. Dönem İstanbul Milletvekili ve 1943 tarihinde de VII. Dönem Çankırı Milletvekilliği yapan Erkin'in milletvekilliği 1946'da sona erdi. Behiç Erkin, 11 Kasım 1961 günü İstanbul'da vefat etti. Behiç Erkin ilk genel müdürlük görevini aldığı İzmir- İstanbul- Ankara hatlarının birleştiği Eskişehir (Enveriye) İstasyonu'ndaki üçgende defnedilmesini vasiyet etmiştir. Ölüm tarihinden bir süre sonra TCDD Genel Müdürlüğü tarafından yaptırılan anıt mezara nakledilerek vasiyeti yerine getirilmiştir

Yazıda geçen eski Türkçe kelimelerin bazıların bugünkü karşılıkları:

-**Bervech-i ati:** Gelecek tarz üzere, aşağıda olduğu gibi.

-**Ferş:**Döşeme. Döşeyiş. Yaymak. Yayılmak. Döşenmiş şey

-**Filhakika:** Doğrusu, gerçekten

-**Hutut:** Çizgiler, yollar

-**İhzar:** Hazırlama, hazır etme

- İkmal:** Tamamlamak, Bitirmek
- İktifa:** Yetinme
- İstihzar:** Hazırlama
- İstirdat:** (bir yeri) yeniden ele geçirme, geri alma, kurtarma
- İşar:** Yazı ile bildirme
- Kadirşinas:** Kadir ve kıymet bilen
- Kemafissabık:** Daha önce geçtiği gibi. Eski-den olduğu gibi
- Mebani:** Binalar, yapılar
- Münakale:** Ulaşım, Bir şeyi bir yerden bir yere aktarma
- Muhabere:** Haberleşme, iletişim
- Muktazi:** Gerekçe, gerektiren, gerekli
- Memul:** Umulan, beklenilen
- Meşhudat:** Görünenler
- Muini zafer:** Zafer yardımcısı
- Mumaileyh:** Az önce anılan, adı geçen kimse, yukarda anılan.
- Müstacel:** Acele yapılması gereken
- Müstahdemin:** Çalışanlar, hizmet edenler
- Nafia Vekâleti:** Bayındırlık Bakanlığı
- Sitayış:** Övgü, övme
- Siyes (Siesta):** Öğle aralarında verilen küçük aralarda uyumak.

- Tefevvuk etmek:**Üstün gelmek, bastırmak
- Temdid:** Devam ettirmek. Uzatmak

Kaynak:

¹Demiryol Dergisi, Sayı:22-23, Zafer Bayramı ve İktisadileşme Özel Sayısı

²a.g.e. “Kahraman Ordumuzun Allah’tan Sonra

Yegâne Muini Zaferi Fedakâr Şimendifercilerimiz”
Ziya Gürel, sayfa 1-4

³a.g.e. “Büyük Çobanlar-Afyon Hattının Tamiri”
Ziya Gürel, sayfa 7-12

⁴a.g.e.“Demiryol tarihine ait “Fedakâr Şimendifercilerimiz” ve “Büyük Çobanlar-Afyon hattının tamiri” başlıklı yazılarda sözü geçen vesikaların metinleri” Ziya Gürel, sayfa 13-19

Behiç Erkin (1876-1961)

Çobanlar-Afyonkarahisar hattının köylü kadınlarca tamiri

“Tarih Boyunca Seyyahların Gözünden Afyonkarahisar”

ÇOK GEZEN Mİ BİLİR ÇOK OKUYAN MI?

Tarık ÖZAŞKIN

Şimdilerde unutuldu ama bir zamanlar liselerde “münazara” adı verilen etkinlikler düzenlenirdi. Öğretmenler iki ayrı grup oluşturur, münazara-cı öğrencilere bir konu vererek onlardan tezlerini savunmalarını isterdi. Her grup kendi görüşünü anlatır sonunda taraflardan biri galip ilan edilirdi. Benim de yarışmacılar içinde olduğum bir münazarada konu “çok gezen mi bilir, çok okuyan mı?” şeklindeydi.

Benim grubum “çok okuyan” fikrini savunmuş ve münazarayı biz kazanmıştık. Aradan geçen 35 yıldan sonra diyorum ki “gezen de bilir, okuyan da bilir”. Okumanın değeri tartışılmaz ama pratiğe dökülmeyince her şey havada kalır. İnsanı ve dünyayı tanımak için hem gezelim hem de okuyalım...

Yıllardır Afyonkarahisar’ın tanıtımı için ter döken Hasan Özpınar bizleri şaşırtmaya ve mutlu etmeye devam ediyor. Geçtiğimiz aylarda yayınlanan “Tarih Boyunca Seyyahların Gözünden Afyonkarahisar” adını taşıyan kitabı bir çırpıda okudum, desem yanlış bir şey söylemiş olmam. Yaşadığımız coğrafya, asırlar önce ne haldeydi?

Kimler yaşardı? Halk nasıl geçinirdi? Bu soruları ben gibi Hasan Özpınar da merak etmiş ve başlamış iğneyle kuyu kazmaya. Titizliğini yakından bildiğim sayın yazar, gecesini gündüzüne katarak bu

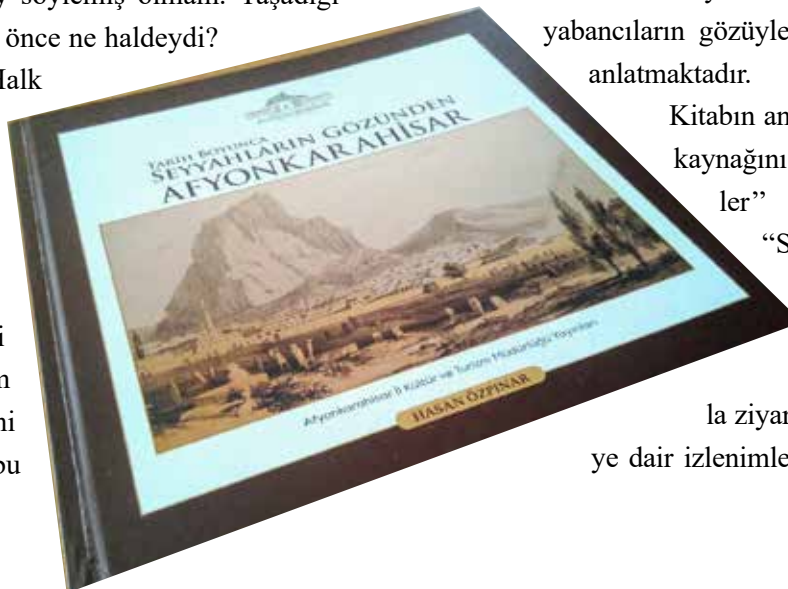

kıymetli eseri kaleme almış.

Hasan Özpınar kitabın hemen başında şöyle diyor;

“Hep merak etmişimdir doğup büyüdüğümüz, yetiştiğimiz bu şehir acaba geçtiğimiz yüzyıllarda nasıldı? Çarşısı pazarı neredeydi? Halkı neyle geçinir ve ne yapardı? Bu merakla Evliya Çelebi başta olmak üzere pek çok seyyahın izlenimlerini okumaya başladım”. Özpınar bir tarih araştırmacısı olduğu için Afyonkarahisar’ın geçmişini merak ediyor. Oysa yaşadığımız şehrin en azından 5000 yıllık tarihi biliniyor. Yaşadığımız topraklar “tarih fişkırıyor” desek yeridir, yeraltında ve yer üstünde birkaç medeniyetin eserleri, yapıları, köprüleri, mezarları, ibadethaneleri boy gösteriyor. Yazılı belge dersiniz, arşiv kayıtları ortada. Afyon tarihine ilişkin en azından 50 tane kitap yazılmış ve yenileri de mutlaka yazılmaktadır. Ancak Hasan Özpınar onlardan farklı olarak değişik bir şeyin peşindedir; tarih boyunca Afyonkarahisar topraklarından gelip geçen yerli ve yabancı seyyahlar neler gördü, neler yaşadı ve ne hissetti? Kitabın yazılma sebebi budur ve yabancılara gözüyle Afyonkarahisar’ı anlatmaktadır.

Kitabın ana omurgasını yani kaynağını “Seyahatnameler” oluşturmaktadır. “Seyahatnameler”, bir seyyahın, bir gözlemcinin çeşitli amaçlarla ziyaret ettiği bir bölgeye dair izlenimlerini anlattığı eser-

lerdir. Bir milletin kendini anlatması farklıdır, yabancıların gözlem ve tespitleri farklıdır. Bu itibarla “seyyahatnameler” çok önemli kaynaklardır. İletişim Fakültelerinde “seyyahlar”, tarihin ilk gazetecileri olarak tanıtılır. Gerçekten de seyyahlarla gazetecilerin görevi aynıdır; gördüğünü yazmak ve aktarmak...

Kitapta karşımıza çıkan en eski notlar yaklaşık 2 bin yıllık. Amasyalı Strabon tahminen M.S 17-18 yıllarında Afyonkarahisar topraklarına geliyor. Antik çağlarda adı Synnada olan Şuhut’tan ve Apamee olan Dinar’dan bahseden Strabon, İŖçehisar (Docimia) mermer ocaklarını anlatıyor. Ondan sonra karşımıza çıkan ikinci seyyah Bertrandon Dö La Brokier, 1432 yılında Kudüs’e giderken yolu Afyonkarahisar’dan geçiyor. Afyon Kalesi’ni, koyun sürülerini ve cevizli üzüm pestilini (belki de cevizli lokum) anlatan La Brokier’in notlarına göre; Türkler düzgün, temiz ve çalışkan bir millet. Kitapta 50 civarında yabancı seyyahın Afyonkarahisar’a dair gözlemleri bulunuyor. Seyyahlar şehir ve kasabalarda önce nüfus ve nüfus yapısı hakkında bilgi veriyor. Ardından şehrin coğrafik konumu, ulaşım imkanları, madenler, dini yapısı, devlet idarecileri ve ticari hayat anlatılıyor. Halkın günlük yaşantısı, giyimleri, yemek kültürleri, geçim kaynakları, mimari eserleri, yetişen bitki ve hayvan türleri, folklor, el sanatları, insanların davranış biçimleri aktarılıyor. Fakat yabancıların en çok merak ettikleri ve araştırdıkları şeyler; bölgede yaşayan gayrimüslim unsurlar ve antik şehirler. Diyelim ki seyyah Şuhut’a (Synnada) geldi, buradaki Türk-İslam eserlerinden ziyade antik dönemdeki Roma-Bizans varlığını arıyor ve araştırıyor. Veya Şuhut’ta yaşayan 3-5 rum vatandaşıyla enine boyuna sohbet edip şehirle ilgili bilgiler almaya çalışıyor. Tabi bu notlar kitaba aktarılırken yalan yanlış değerlendir-

Geçtiğimiz yüzyıllarda Anadolu’da bir kervan

meler yapılıyor ve hükümler veriliyor. Yazar bu duruma dikkat çekerek ‘...seyyahların tüm yazdıklarını doğru kabul etmek yersiz olur. Kimisi Türklere karşı önyargılarının esiri olmuş, kimisi başkalarının etkisinde kalarak notlarını kaleme almıştır.’ demiş ve okurları uyarma gereği duymuştur.

Kitapta en fazla alıntı yapılan seyyah ise Evliya Çelebi’dir. Yazarın ifadesiyle “Türk ve dünya tarihinin en büyük gezgini ve en büyük seyahat kitabının yazarı olan” Evliya Çelebi’nin “Seyahatnamesi” 17. Yüzyıl Osmanlı coğrafyası için en önemli bilgi kaynağıdır. Öyle ki yazarımız, Çelebi’nin Afyonkarahisar izlenimlerini olduğu gibi kitaba alarak okurların istifadesine sunmuştur. 500 yıl önceki Afyonkarahisar’ı çok canlı sahnelerle anlatan Çelebi, özellikle sosyo-ekonomik yapı hakkında önemli bilgiler vermektedir. İktisat tarihçilerinin başucu kitaplarından birisi de Evliya Çelebi’nin “Seyahatnamesi”dir.

Kitapta en çok alıntı yapılan bir diğer seyyah da Charles Texier’dir. “Küçük Asya” adlı üç ciltlik eserde Afyonkarahisar ve çevresi hakkında çok değerli bilgiler yer almaktadır. 1833 ve 1843 yılında olmak üzere iki kere Anadolu’ya gelen Texier, bölgemizin coğrafik ve jeolojik yapısı, ekonomik durumu, Şuhut civarındaki antik medeniyetler, İs-

1920 yılında haşhaş çizenler

çehisar mermer ocakları vb. bir çok konu hakkında bilgi verirken nedense Türk ve İslam eserleri konusuna hiç girmemiştir.

Georges Radet, Agnes Dick Ramsey ve William Mitchell Ramsay'ın Afyonkarahisar'la ilgili gözlemleri, kitapta geniş yer bulmuş, kıymetli bilgiler içermektedir. Özellikle Ramsay çiftinin Afyonkarahisar notları, Türk aile yapısı hakkında önemli ipuçları vermektedir. Bunlara ilave olarak bir çok misyonerin 1870 yılından sonra bölgemize gelecek gayrimüslimlerle irtibat kurmaya çalıştıkları, kiliselerde ayinlere katıldıkları, eski Roma-Bizans medeniyetine ait kilise ve diğer yapılarla ilgili raporlar hazırladıkları gözden kaçmamaktadır. Ülkemize arkeolog, gazeteci, coğrafyacı, antropololog, mühendis, tarihçi, oryantalist vb. kimlikler altında gelen yabancıların bir kısmı "istihbarat" amacıyla Anadolu'yu gezmiş, yaklaşmakta olan 1. Dünya Savaşı öncesi kendi devletlerine bilgi ve belge aktarmıştır. Buna karşılık gerçekten samimi olanlar ülkelerine döndüklerinde ortaya koydukları eserlerle (kitap, makale, sergi vb.) Anadolu izlenimleri-

ni paylaşmışlardır.

Mehmet Ziya Bey 1910 yılında misafir olduğu Afyonkarahisar'la ilgili gözlemlerini "Bursa'dan Konya'ya Seyahat" adlı kitabında yayınlamıştır. Kendisi de bir Mevlevi olan Mehmet Ziya Bey, kitabında Afyonkarahisar Mevlevihanesi hakkında değerli bilgiler vermektedir. Trenle yolculuk yapan yazar, geçtiği her yeri detaylı bir şekilde anlatmış, mola verdiği yerlerde halkla konuşarak veya çevreyi gezerek köylere varıncaya kadar gördüğü her şeyi kayıt altına almıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nda çeşitli cephelerde Osmanlı Ordusu'na esir düşen yabancı askerlerin bir kısmı Afyonkarahisar'da kamp ya da evlerde gözetim altında tutulmuştur. Esir askerlerin bazıları daha sonra ülkelerine döndükleri sırada kitap yazarak Afyonkarahisar günlerini anlatmışlardır. Söz konusu kitaplarda Afyonkarahisar'a dair pek çok şeyi bulmak mümkündür. Halkın esirlere yaklaşımı, gelenek ve görenekler, şehrin gezilebilecek yerleri, yemek kültürü, hava şartları gibi konularda ilginç tespitlere rastlamaktayız.

Seyahatnamelerin ve kitapların dışında gazete ve dergi sayfalarında da Afyonkarahisar’la ilgili yazıları görmek mümkün. Servet-i Fünun Mecmuası bir sayısında Afyon Kalesi’ni kapak yaparak şehri geniş biçimde tanıtmıştır. Arif Oruç, Asım Us ve Hüseyin Fikri gibi gazeteciler Afyonkarahisar’a dair yazılar yazmıştır. Amerikan gazetelerinin Afyonkarahisar’a özel bir ilgi gösterdiği ortadadır.

Türk Edebiyatı’nın tanınmış isimlerinde Falih Rıfkı Atay 1934 yılında çalıştığı gazete tarafından Anadolu’ya gönderilmiştir. Atay trenle geldiği Afyonkarahisar’ın günden güne gelişmekte olduğunu, şehircilik bakımından çok ilerlediğini yazar. Gazlıgöl’e giden yazar buranın bakımsız halini görünce üzüldü ve yetkilileri göreve çağırır. Atay’ın “Hakimiyet-i Milliye” Gazetesi’nde yayınlanan gezi notları daha sonra “Bizim Akdeniz” adıyla kitaplaşacaktır.

Yazar, yapmış olduğu çalışmanın amacını şu şekilde özetlemektedir;

“Seyyahların Gözünden Afyonkarahisar” kitabımız ile geçtiğimiz yüzyıllardaki Afyonkarahisar’ı, tarih boyunca kurulmuş olan uygarlıkları ve arkeolojik kalıntıları, yoklukla savaştan Türk insanını, şehirde yaşayan Ermenileri ve onların mezhep değiştirmeleri üzerine çalışmalar yapan misyonerleri, şehrin ekonomisini, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Mücadelesi yıllarını, o günleri yaşayanların gözünden okuyacaksınız”

Kitabı okuduktan sonra yazarın amacına ulaştığını, kendisine hedef koyduğu şeyleri başardığını rahatça söyleyebiliriz.

Daha ziyade Kurtuluş Savaşı ve işgal dönemine ilişkin çalışmalarıyla tanıdığımız Hasan Özpınar,

Bölgemizde Erkek kıyafetleri

bu sefer ihmal edilmiş bir sahada mükemmel bir eser ortaya koyarak göğsümüzü kabartmıştır. “Bizim bizi anlatmamız” bir yere kadar etkilidir ama asıl önemli olan başkalarının bizi “nasıl gördüğüdür”. Asırlar boyunca yolu Afyonkarahisar’a düşen yerli ve yabancı seyyahlar çeşitli amaçlarla gördüklerini ve yaşadıklarını kaleme almışlardır. Dönemin fotoğrafını çeken, tespit ve değerlendirmelerini yapan seyyahlar, bölgemiz tarihi adına kıymetli bilgiler vermişlerdir. Zaten Türkler “tarih yapmaktan tarih yazmaya fırsat bulamamış” büyük bir millet olduğu için yabancı kaynakların önemi ve değeri daha da artmaktadır.

Kitaptaki bilgiler kadar çoğunu ilk kez gördüğümüz gravür, fotoğraf, resim ve haritalar da bizler için hazine değerindedir. Yine Afyonkarahisar’ın pek çok ilçesi, köyü, kasabasına dair gözlemler kitapta yer bulmuştur. Her Afyonkarahisarlı’nın mutlaka okuması gereken bu kitabı bizlere kazandıran değerli arkadaşım ve kardeşim Hasan Özpınar’ı tebrik ediyor, Cenab-ı Mevla’dan başarılarının devamını diliyorum. Kitabın basımına verdiği destekten dolayı Afyonkarahisar Valisi Mustafa Tutulmaz’a çok teşekkür ederim.

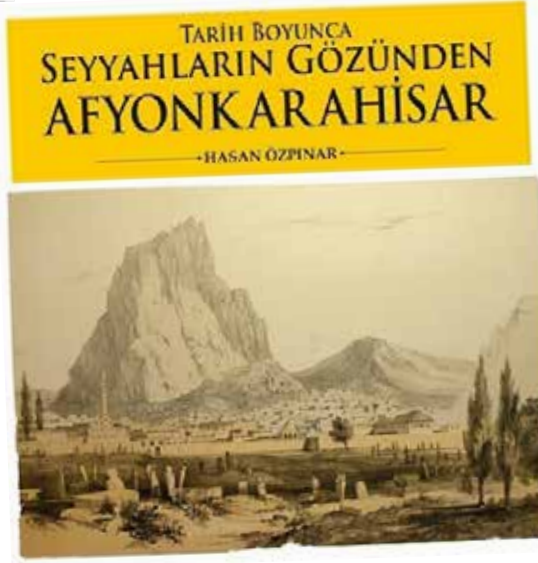
BİZE ULAŞAN YAYINLAR

SEYYAHLARIN GÖZÜNDEN AFYONKARAHİSAR

Dergimizin editörü ve yazarlarından Hasan Özpınar'ın 5. kitabı "Tarih Boyunca Seyyahların Gözünden Afyonkarahisar" adını taşıyor. Afyonkarahisar tarihinde farklı ve işlenmemiş konuları ele alan Özpınar bu kitabında da bir meraktan yola çıkmış. Kendi ifadesiyle ;

"Hep merak etmişimdir doğup, büyüdüğümüz, yetiştiğimiz bu şehir acaba geçtiğimiz yüzyıllarda nasıldı? Çarşısı, pazarı nelerdeydi? halkı neyle geçinir?, ne yapardı? Bu merakla Evliya Çelebi başta olmak üzere pek çok seyyahın izlenimlerini okumaya başladım.

Afyonkarahisar'a dair gezi ve gözlemleri, kim ne yazmışsa toplamaya çalıştım. Türkçe kaynakların tükendiği yerde pek çok yabancı seyyahın kitaplarını, yayınlarını buldum. Çevirilerini yaptır-dım ve okudum. Kimi gördüklerini yazmıştı, kimi önyargılarını araya sıkıştırmıştı. Dikkatli okula-

rımız elbette ki bunları fark edeceklerdir.

"Gezginlerin Gözüyle Afyonkarahisar" kitabımız ile geçtiğimiz yüzyıllarda ki Afyonkarahisar'ı, tarih boyunca kurulmuş olan uygarlıkları ve arkeolojik kalıntıları, yoklukla savaşan Türk insanını, şehirde

yaşayan Ermenileri ve onların mezhep değiştirmeleri üzerine çalışmalar yapan misyonerleri, şehrin ekonomisini, 1. Dünya Savaşı yılları Afyonkarahisar'ını, Kurtuluş Mücadelesi yıllarını o günleri yaşayanların gözünden okuyacaksınız"

Afyonkarahisar Valiliği yayını olarak büyük boy ciltli olarak basılan eser, 354 sayfa hacminde ve yer verdiği yaklaşık 80 izlenimle kent tarihi için önemli bir kaynak eser.

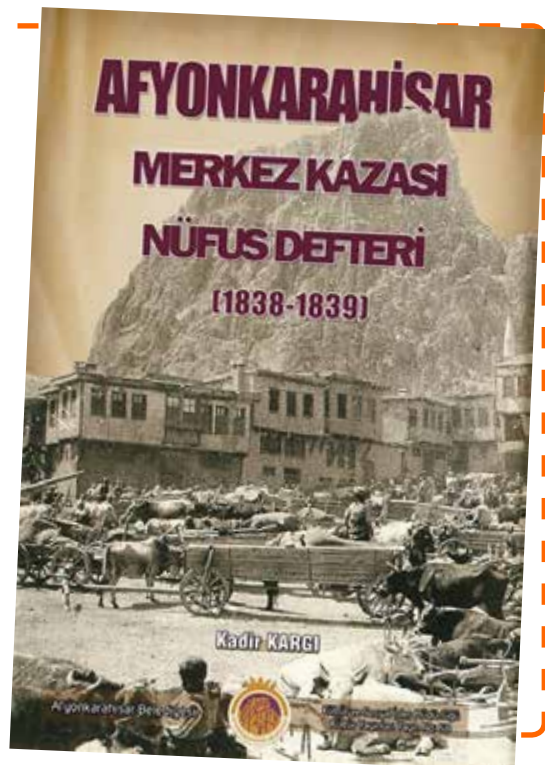
İsteme Adresi: Sultan Divanı Mevlevihane Müzesi Tel:0272 21455091

AFYONKARAHİSAR MERKEZ KAZASI NÜFUS DEFTERİ (1838 - 1839)

Osmanlı'da ilk nüfus sayımının yapıldığı 1830'lu yıllarda ilimiz merkez mahallelerinde ikamet eden Müslüman erkek nüfusun kaydedildiği defterler günümüz Türkçesi'ne çevrildi. Eğitimci Kadir Kargı'nın hazırladığı kitapta, o yıllardaki nüfus hareketliliği, kişilerin fiziksel özellikleri, meslekleri, askerlik durumları, yaşları ve nüfus sayımının yapıldığı yıl itibarıyla doğum-ölüm kayıtları gibi bilgiler yer alıyor. Afyonkarahisar Belediyesi'nin 58. kültür yayını olarak basılan eserde pek çok hemşehrimiz kendi aile geçmişini görebilir.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Tel: 0 272 2144255

ARŞİV KAYITLARINDA EMİRDAĞ VE ÇEVRESİ

Afyonkarahisar'ın köklü bir geçmişe ve Türkmen kültürüne sahip ilçesi Emirdağ'ın tarihi arşiv belgelerinden yararlanılarak kitaplaştı. Merkez Kocatepe Anadolu Lisesi tarih öğretmeni Seydi Çalışkan'ın hazırladığı kitapta pek çok konu başlığı bulunuyor. Yazarın kendi yayını olan kitap 260 sayfadan oluşuyor.

AFYON'DA KEÇE ÜRETİMİ VE KEÇE ATÖLYELERİ

Sayıları azalmasına rağmen köklü bir keçe üretimi geçmişine sahip olan ilimizde bu meslek dalının tarihi geçmişi Ülkü Küçükkurt ile Naile Rengin Oyma tarafından hazırlanan "Afyonkarahisar'da Keçe Üretimi ve Keçe Atölyeleri" çalışması ile kitaplaştı. Afyonkarahisar Belediyesi'nin 59. kültür yayını olarak basılan eser alanında önemli bir çalışma.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Tel: 0272 2144255

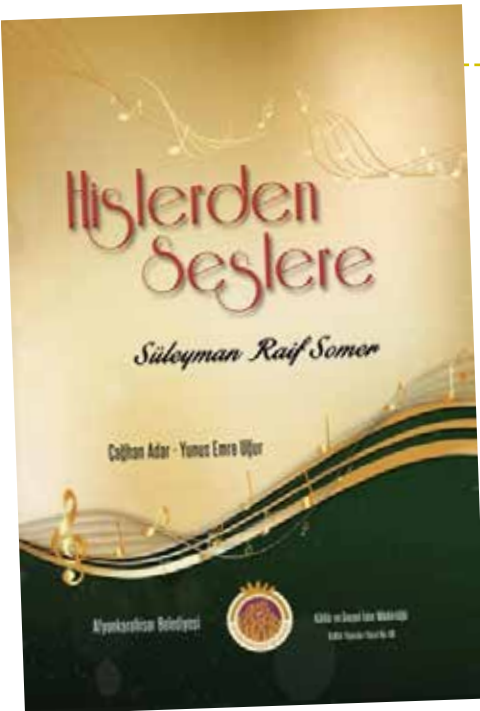

HİSLERDEN SESLERE SÜLEYMAN RAİF SOMER

Afyonkarahisar'da musiki deyince ilk akla gelen isimlerden birisi olan ve Türk Sanat Müziği, Türk Halk Müziği, Türk Tasavvuf Musikisi alanında 100 civarında bestesi olan Süleyman Raif Somer'in hayatı ve eserleri kitaplaştı. Bir ahde vefa çalışması olarak Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuarı'ndan Doç. Dr. Çağhan Adar ve Öğretim Görevlisi Yunus Emre Uğur tarafından hazırlanan kitap Afyonkarahisar Belediyesi'nin 60. kültür yayını.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Tel: 0 272 2144255

HABİL KABİL

Hız. Adem'in oğulları Habil ve Kabil ile başlayan insanlığın kavgası günümüzde de devam ediyor. Eğitimci-yazar Lokman Özkul'un kaleme aldığı kitapta insanoğlunun iblisle ve kendisiyle olan kavgası yer alıyor.

İsteme Adresi: Sinada Kitap

Tel: 0542 578 85 95

BAŞLANGIÇ DUYGUSU

Afyonkarahisar'ın köklü eğitim kurumlarından Afyon Lisesi öğrencilerinin edebiyata dair ilk çalışmalarının bir araya getirildiği bir kitap "Başlangıç Duygusu". Öykü, Deneme tarzında çalışmaların yer aldığı kitap Afyon Lisesi'nden temin edilebilir.

TANRIÇANIN AŞKI-BİR FRİGYA ÖYKÜSÜ

Tanrıçanın Aşkı, Afyonkarahisar'da binlerce yıldır ayakta duran kalıcı eserler bırakan Anadolu'nun önemli medeniyetlerinden Frigler döneminde geçen bir öykü. Afyonkarahisar'a ve antik döneme ait pek çok kitabıyla tanıdığımız, AKSAM Çeşmeli Konak Müdürü Ahmet Semih Tulay'ın hazırladığı eser internet ortamında seçkin kitabevrinden temin edilebilir.

GEDİK AHMET PAŞA KÜLLİYESİ

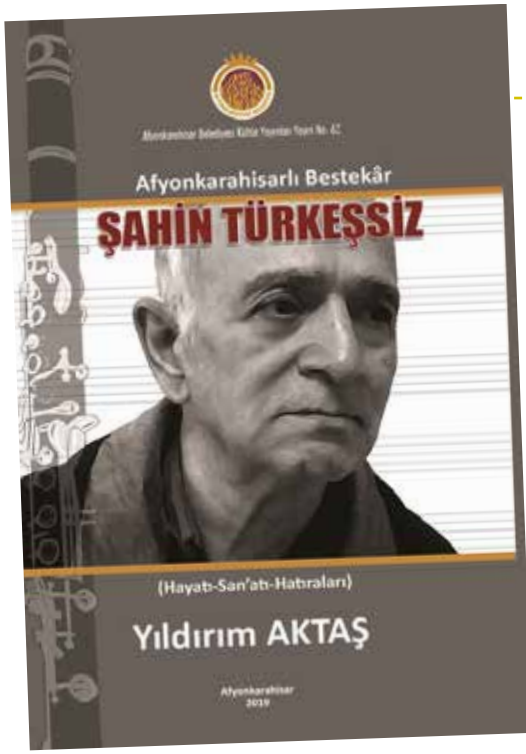
İlimizde yer alan Osmanlı dönemi eserlerinden en büyüğü olan ve Fatih Sultan Mehmet'in veziri Gedik Ahmet Paşa tarafından yaptırılan külliye'nin anlatıldığı kitap üç bölümden oluşuyor. Birinci bölümde Gedik Ahmet Paşa'nın hayatı ve eserleri, ikinci bölümde külliye'nin mimarı ve zaman içinde geçirdiği onarımlarla ilgili bilgiler verildi. Son bölümde ise kitabın

tanıtımı ve değerlendirme yapıldı. Bölümün sonunda ise şu anda Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde bulunan Gedik Ahmet Paşa Vakfıyesi'nin Arapça metni ile bugünkü Türkçeye çevrilmiş metni bulunuyor. Eğitimci-yazar Fevzi Kaya tarafından hazırlanan kitap Afyonkarahisar Belediyesi'nin 63.nolu yayını.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Tel: 0272 2144255

Afyonkarahisar'lı Bestekar ŞAHİN TÜRKESİZ

Bestekar hemşehrimiz Şahin Türkeşsiz'in hayatından bölümlerin yanı sıra bestelerine de yer verilen kitap AKÜ Öğretim Görevlisi Yıldırım Aktaş tarafından hazırlandı. Afyonkarahisar Belediyesi'nin ustalara saygı çalışmaları kapsamında şehrimize müzik alanında katkıları olan isimlerin hayatları son dönemde peşpeşe kitaplaştırıldı. Belediyemizin 62 nolu kültür yayını olarak basılan eser Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü'nden temin edilebilir.

EMİRDAĞ'DAN ESİNTİLER

Eskişehir'de yaşayan Emirdağlı şair, yazar, eğitimci Fikret Akın'ın hazırladığı kitapta Emirdağ'ın sosyo-kültürel yanı incelenmiş. Lakaplardan, düğün adetlerine, ağıtlardan, yemek kültürüne, çocuk oyunlarına kadar pek çok konu başlığı kitapta yer almış.

İsteme Adresi: Emirdağlılar

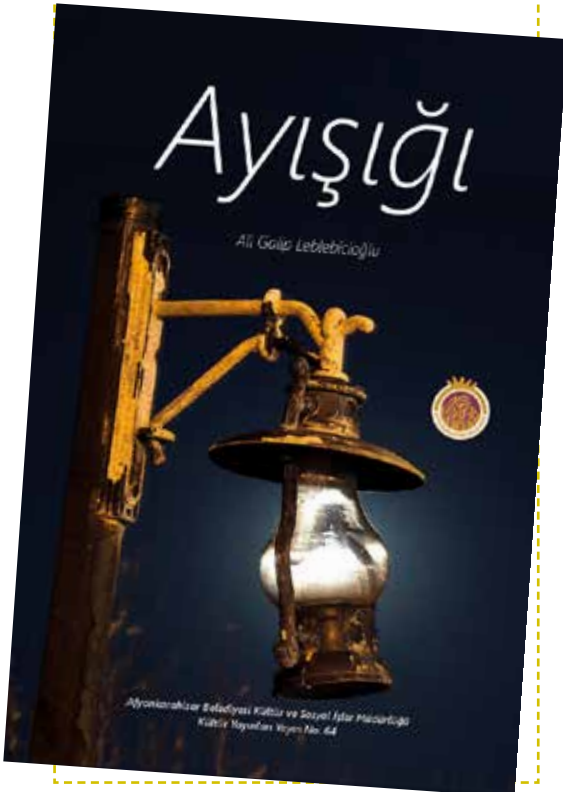
Kültür Eğitim Vakfı Tel: 0222- 2337474

AYIŞIĞI

Gazeteci-yazar, şair Ali Galip Leblebicioğlu'nun yazdığı hayatın içinden şiirlerin yer aldığı kitap Afyonkarahisar Belediyesi'nin 64 nolu kültür yayını.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Tel: 0272 2144255

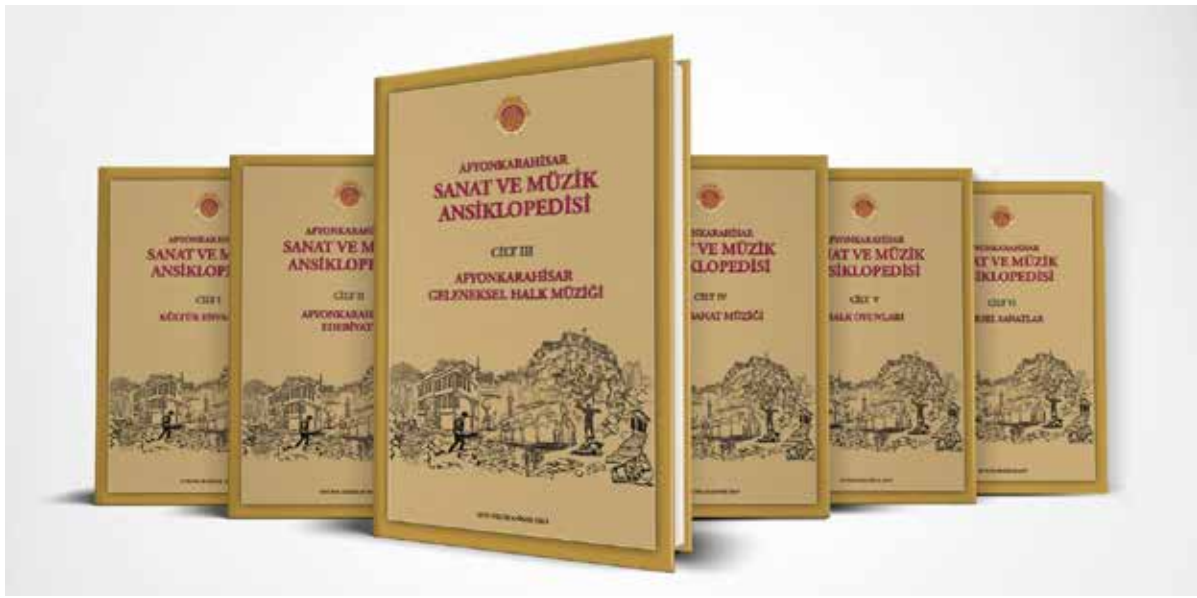
Afyonkarahisar Kent Müzesi Cilt 1

Afyonkarahisar kent belleğini oluşturmak, çok yönlü kültürel ve sosyal unsurları ortaya koymak kimliği, aidiyeti benimsemek ve kuvvetlendirmek, kültürün gelişimi desteklemek, Afyonkarahisar sevgisini aşlamak amacıyla Belediyemiz öncülüğünde Afyon Kocatepe Üniversitesi Öğretim üyelerinin yaptıkları çalışmalar kitap olarak yayımlandı.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Tel: 0272 2144255

AFYONKARAHİSAR SANAT VE MÜZİK ANSİKLOPEDİSİ

Afyon Kocatepe Üniversitesi (AKÜ) Devlet Konservatuvarı ve Afyonkarahisar Belediyesi arasında imzalanan protokol çerçevesinde, AKÜ öğretim elemanları tarafından 22 aylık bir sürede hazırlanan “Afyonkarahisar Sanat ve Müzik Ansiklopedisi”, Afyonkarahisar Belediyesi tarafından yayınlandı.

Editörlüğünü AKÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Dekan Yardımcısı Dr. Öğr. Üyesi Sena Coşkun ile AKÜ Devlet Konservatuvarı Müdürü Prof. Dr. Uğur Türkmen’in birlikte yaptıkları ansiklopedide “Kül-

tür Envanteri; Afyonkarahisar Edebiyatı, Afyonkarahisar Geleneksel Türk Halk Müziği, Halk Oyunları, Türk Sanat Müziği ve Görsel Sanatlar” başlıklı 6 ayrı cilt yer alıyor. Binlerce yıllık geçmişe sahip Afyonkarahisar ilinin sanatsal belleğini ve musiki-sini, yerel kültürü ve unsurlarını da dikkate alarak gelecek nesillere taşımayı ve ülke genelinde tanıtmayı amaçlayan yayın şık bir kutu içerisinde takdim ediliyor.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

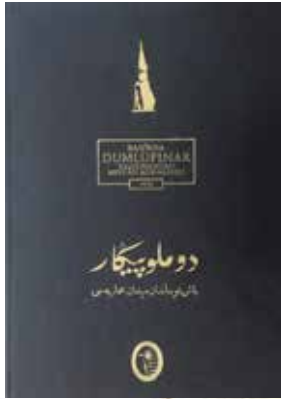
Tel: 0272 2144255

BASINDA DUMLUPINAR BAŞKUMANDAN MEYDAN MUHAREBESİ -1922

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'nin (DPÜ) 25. yıl etkinlikleri kapsamında yürütülen “Dumlupınar’dan Dumlupınar’a” projesi kapsamında hazırlanan "Basında Dumlupınar Başkumandan Meydan Muharebesi 1922" prestij kitabı yayımlandı.

Yaklaşık 1 yıl süren çalışma sonucunda hazırlanan eserde; Türk ordularının işgalci Yunan ordularına karşı başlattığı Büyük Taarruz haberleri 27 Ağustos 1922 tarihinden itibaren kronolojik sırayla yer alıyor.

Kütahya Kültür ve Tanıtım Vakfı (KÜTAV)

tarafından basımı gerçekleştirilen kitapta Anadolu’da Yenigün, Yeni Şar, Tevhid-i Efkar, Vakit, Hakimiyet-i Milliye, Babalık, İleri, Peyam-ı Sabah, Akşam, Karagöz, Güleriyüz, The Times, Le Petit Parisien, Le Temps gazeteleri taranarak hazırlanan kitapta Dumlupınar Başkumandan Meydan Muharebesi’nin başlangıcından İzmir’de düşmanın denize dökülüşü; Mu-

danya Mütarekesi’nin imzalanışı ve Türk ordusunun İstanbul’a girişine kadar geçen süreç; Türk ve yabancı basında yer alan haberler gazetenin orijinaliy-le birlikte sayfalarda yerini alıyor.

Kitap büyükboy, ciltli olarak araştırmacıların istifadesine sunuldu.

Memleket Manzaraları

Sadık Cem Akın

Refik Gümüş

AFYONKARAHİSAR MUTFAĞINDAN

İLİBADA DOLMASI

Malzemeler:

- 1,5 kg. labada
- 1 su bardağı düğü (ince bulgur)
- 1 su bardağı göce (ince buğday)
- 2 çorba kaşığı un
- 2 orta boy soğan
- 2-3 diş sarımsak
- Yarım su bardağı sıvı yağ
- 1 çorba kaşığı salça
- 2 yemek kaşığı süzme yoğurt
- 1 tatlı kaşığı kuru nâne
- 1 tatlı kaşığı kırmızı biber
- 1 tatlı kaşığı tuz

Hazırlanışı:

Düğü, çekilmiş göce ile karıştırılır. Yarım su bardağı sıvı yağın birazı tencereye konulur ve içine ince doğranmış soğan ilave edilir. Pembeleşene kadar kavrulur. Un ilave edilir. Kavrulan soğanlara düğü ve çekilmiş göce karışımı eklenir ve az miktarda su ile pişirilir. Tuz, kuru nâne ve kırmızı biber ilave edilir. Labada hafif haşlanır. Hazırlanan harç, labada ile muska şekli verilerek sarılır, tencereye dizilir ve üzerine su ilave edilip pişirilir. Tavadaki kızdırılan yağa salça konularak, içine nâne ve kırmızı biber katılır. Pişen dolmanın üzerine önce sarımsaklı yoğurt daha sonra hazırlanan sos dökülerek servis edilir.

Not: İlibada Afyonkarahisar'da labada bitkisine verilen yöresel bir isimdir.